

2006 / 1.

Ára: 500 Ft

folklóMAGGazdin

XIII. évfolyam

1. szám

FOTO-GLOB

A TARTALOMBÓL:

7. Emlékkönyv Vásárhelyi Lászlóról
Matyasouszki József
9. Sámánok Euráziában
Hoppál Mihály
10. Magyar népi énekiskola IV.
Paksa Katalin
11. Népzene Bartók műveiben
12. Cuharé - A Szeredás új albuma
Römer Judit, Kálmán P. „Cucás”
14. Ünnepek az Ifjú Szíveknel
Takács András
17. Az örök Kalotaszeg
Szávai József
19. Elhunyt Balla Ferencné Szász Etelka
Paksa Katalin - Németh István
20. MAGTÁR
*Csender Levente: Szünőföldem
Juhos Kiss Sándor rajza*
22. FOTÓGALÉRIA - Tunézia, 2000
Molnár Zoltán
30. Az előadásmódról
Avar Anna
31. „Tánc és társadalom”
Felföldi László
32. A mi furulyánk - III.
Kozák József
34. Koboz-vita - Fábri Géza,
Bolya Máttyás, Róka Szabolcs
36. Ízlés-e? Vélemény-e? Avagy...
Szász József
37. Rezesbandák - Alföldy-Boruss
Márk, Pálóczy Krisztina
38. Kárpát-medencei Vőfélytalálkozó
Juhász Erika
42. Pásztorkodás Borzován
Krivdova Éva
46. Sue Foy angol nyelvű ismertetője

Csángó lagzi Budapesten

– avagy „nunta” az Almássy téren –

Dübbög a nagydob, zengnek a kobzák, énekelnek a hegedűk, sikongatnak a szültük. Csángó menyecskek, leányok fergeteges jókedvvel csujjogtatnak. Most ért véget a hivatalos szertartás, kitódulunk a házasságkötő-teremből, hatalmas menetbe rendeződünk a Wesselényi utcán, s megindulunk az Almássy tér felé. Nagy Bercel, a vőfély vezeti a menetet. Elöl megy az új pár, a násznagyok, azután mi. A násznép csuda tarka, sohasem volt, nem is lesz népség. Pesten tanuló csángó diákok, munkások, a pusztinai menyasszony és a klézsei vőlegény rokonai, valamennyien népviseletben, budapesti barátok, munkatársak, zenészek, néprajzosok, köztisztviselők.

Míg vonulunk, szakadatlan szólnak a hangszerek, s a tréfás és huncut csujjogatók. Magas fejhangan, hihetetlen hangerővel fújják az asszonyok:

*Pusztinai hegy alatt, lányok sütik a halat,
papírosba takarják, a legénnek úgy adják!
Hújjújú, hubuhú!*

*Keresztanya kendeje, ki van vetve a kertre,
Keresztapa őrizze, hogy a szél el ne vigye!
Hujjújú, hubuhú!*

A pesti járókelők csodálkozva, mosolyogva bámulják vidám menetünket, az autósok félrehúzódnak előlünk, még egy mentő is utat ad.

Az Almássy téri Szabadidőközpont előtt akadályba ütközünk. Egy kötéllel elkötötték a pusztinai legények a bejáratot. Váltásdíjat követelnek a vőlegénytől, amiért kiviszi a „faluból” a menyasszonyt. Hosz-

szas alkudozás következik. Ennyi liter, annyi „para” – ahogy a moldvaiak a lejt becéznek – az ára, hogy átengedjenek. – Erőst ha miss ember! Csapjon bé! Vagyis, hogy engedjen be! A rikoltozásban mintha Csoma Gergő szobrászművész hangját vélem felismerni. Végül, ha jól hallottam a nagy ribillióban, nyolc euróban és négy üveg Jägermeisterben, no meg, egy előkelő bákói vendéglőben elfogyasztandó ebédben meg egyeznek. Az eurókat apróban, látványosan egy vödörbe dobálja a vőlegény, s aztán mehetünk beljebb.

A lépcsőn a vőlegény rokonai fogadják az ifjú párt.

Kevés bort öntenek a földre, búzát hintonak az ifjú házások elé, majd papírpénzt tesznek a menyasszony és a vőlegény cipőjének az orrára. Lehajolnak, felveszik a bankókat, s aztán, a bulgareszka vérpezsdítő dallamára bevonulunk a hatalmas, csángó szöttesekkel felékesített terembe. Olyan érzésem van, mintha egy hatalmas jurtában lennék.

A csujjogatók rendíthetetlenül harsognak tovább:

*„Hozzák ki a lajtorját,
elhoztuk a madárkát,
Ha nem hoznak lajtorját,
elvisszük a madárkát.
Hujjújú, hubuhú!”*

Összefogódzkodva, betáncolunk a nagyterembe. Pompásan megterített asztalok sorakoznak. A vőfély vezeti a sort, körbetáncoljuk az asztalokat. Nincs ülésrend, ki

fotó: Perényi Rita

Címlap: Szőcs Mária (Pusztina, 1979) • Belső borító: Moldvai fiatalok (Pusztina, 1930-as évek)

meddig táncolt, ott ül le az asztalhoz. Vőfély urunk elemében van. Kedves, tréfás szavakkal felvezeti az étkeket.

Ezek leírásába bele se fogok. Csak egy-egy „falatot” emelek ki, hogy a kedves olvasók is részesülhessenek a lakomából!

Előételek: nyolc féle! Még soha nem ettem rózsaborsos, tárkonyos házinyúlpástétom, vargányagombás borjúszűz stb. Saláták: tizenöt féle. Fogadófalatok: tizenegy féle. Rájuk se néztem. Meleg ételek: tíz féle. Például házityúklevés, mangold csorba stb., stb. Vörösboros marhapörkölt, kapros lucskos káposzta stb. A pecsenyéstálakon boros malacsült, tüzdelt pulykamell, sült máj, párolt marhahús, majoránnás csirke, jóféle házi kolbász.

A lakoma után rövid köszöntő műsor következett. A menyasszony atyai jó barátja, Desseffy László tanulságos példabeszédet intézett az egybekeltekhez. Idézte Szabó Dezső Csodálatos élet című írását, majd zenészek, művészek kedveskedtek az újpárnak és a násznépnek. A Zurgó együttes, a Fanfara Complexa, a Somos együttes. Énekelt a menyasszony kedves pusztinai barát-nője, Nyisztor Ilonka. Felléptek még Szilágyi Angéla, Lovász Irén, magam is elmondtam egy tréfás bukovinai tanmesét a vőlegény felvilágosítására.

Aztán elkezdődött a mulatság: öves, Gergegy tánc, „pára fokului”, kezes stb., ferge-teges moldvai táncokat játszanak az immár egyesült zenekarok. A jókedv a tetőfokra hág. Én is bekapcsolodom az egyik hatalmas láncba, majd lihegve telepedem vissza az asztal mellé. Nevető, vidám ismerősöket fedezek fel a teremben. Dr. Erdélyi Zsuzsannát ölelem meg egy pillanatra a for-gatagban.

– Kedves Zsuzsa néném! Sose gondoltam volna, hogy egyszer még együtt mulatunk!

A szilaj táncolásnak a vőfély vet véget, finoman felszólítva a mulatókat, hogy kezdődik az ajándékozás. Sorra járulnak a vendégek a fiatal pár elé, ajándékokkal, jókívánságokkal. Főként a menyasszony szava-

fotó: Perényi Rita

it kapja el a fülem. „Isten hozta, nénike! Köszönjük, hogy eljöttek! Köszönjük, koma! Isten hozott benneteket!”

A nagy mulatozásban ismét megéhez-tünk, s többen, akik tudtuk, hogy mi következik, türelmetlenül vártuk az éjféli asztalvetést. Ekkor szolgálták fel a „galuskát”, a moldvai módra készített finom töltött káposztát. No, azért volt ott még „Esterházy marhaszelet” is és egyéb ínycsengő. A sütemények, torták, jobbnál jobb italok sokaságáról már nem is szólok.

Az éjféli asztal után újra kezdődött a tánc, a vidám mulatás. Gyönyörködve néztem a szépséges, boldog menyasszonyt, Annát, s a kedves, mosolygó vőlegényt, Ferencet. Igazán szép, bensőséges volt a szertartás, amelyen összeadták őket. Míg elvonult a gratulálók sora, a Viktória kórus énekelt lelkesen a szebbnél szebb madrigálokat. Csak egy cseppnyi ürom vegyült az örömbé. Szegény csángó magyar Ferencet az anyakönyvvezető következetesen Francis-nak szólította, mert nem magyar állampolgár. Bizonyára összedől volna a köztársaság, ha magyarul mondják ki a nevét egy budapesti házasságkötő-teremben!

Annát még a nyolcvanas évek végén ismertem meg. Törékeny, halk szavú, szomorú lány volt. Tragikus események után menekült Magyarországra a „Csauseszku” uralta Romániából. Ikertestvérevel, Magdóval Brassóban dolgoztak a repülőgépgyárban. Egy nap Magdó titokzatos körülmények között öngyilkos lett. Anna, miután átköltözött Magyarországra, szerencsére hamar talált jóbarátokat, támogatókat, s nemsokára szép pusztinai szötteseivel lett közismert. Én is megnyitottam egyszer egy szötteskiallítását, éppen itt, az Almássy téren. Jászberényben, az egyik Csángó Fesztiválon találkoztam az édesanyjával, majd Pusztinában is meglátogattam őket. Később megismertem a nővéreit is.

Anna évek óta csángó referensként dolgozik a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumában. Ő a főszervezője az évenkénti budapesti Csángó Bál nevű, nagyhírű rendezvénynek. Nem volt tehát véletlen a parádés műsor! A fantasztikus lakoma titkára is fény derült, ugyanis, jónéhány pusztinai csángó rokon, ismerős, előkelő budapesti étteremben dolgozik.

Hajnal felé kezdtünk hazaszivárogni. Az ajtóban kedves fiatalasszony, Anna nővére, Margit köszönt el tőlünk, s kezünkbe teli szatyrokat nyomott. Vigyünk haza töltött káposztát, süteményeket, hogy az „otthonvalók” is részesüljenek belőle!

A néptelen Wesselényi utcán szívem csordultig van örömmel. Bolond gondolatom támad. Valahogy így kellene bevonulnunk a híres Európai Unióba, vigyük magunkkal mindazt a szépet, jót, emberségest, amit a hagyományainkban megőriztünk, s vegyük birtokba, amit a fejlett világ létrehozott! Na, de addig is, legyetek boldogok, Szőcs Anna és Istók Ferenc!

Tiszta szívből kívánja: Kóka Rozália

fotó: Perényi Rita

Pozsony Ferenc – A moldvai csángó magyarok

Gondolat Kiadó – Európai Folklor Intézet (Örökség sorozat, Budapest, 2005)

A moldvai csángókról szóló kiadványok sorában alapmunkának tekinthető Pozsony Ferenc, Koložsváron élő néprajzkutató most megjelent tanulmánykötete. A Babeş-Bolyai Egyetem tanára, a Kriza János Néprajzi Társaság elnöke ebben a könyvében a Moldvában élő magyarok eredetét, történetét, társadalomszerkezetét, kultúráját, identitását, XX. századi sorsát és jogvédelmi törekvéseit mutatja be. Az egyes fejezetek részletgazdagon, monografikus alaposággal tárgyalják a csángók nevének etimológiáját, egyházi életüket, szokásaikat, gazdasági és társadalmi berendezkedésüket, érdekvédelmi törekvéseik alakulását szinte napjainkig. A kötet végén gazdag képanyag található, adatai a kutatók számára megkerülhetetlenek, de a téma iránt érdeklődő laikus olvasó is választ kap valamennyi kérdésére. [A kötetből itt közölt fotókat Josef Fischer készítette az 1930-as években.]

KÜLÖNLEGES MŰVÉSZETI ÉLMÉNY
EGY KÜLÖNLEGES MŰVÉSZETI
HELYSZÍNEN

Bartók Béla: A kékszakállú herceg vára
Kiss Ferenc: Szerelemajtók
Művészetek Palotája, 2006. március 27.

Egy est, két fennkölt koncert. Egy töről fakadó, a magyar népzeneben gyökerező, mégis két teljesen más zenei világ. Mindkét zenei opus a végzetes szerelemről, az odaadás sorstragédiájáról és a végső feloldozásról szól, amely azonban mindkét műben más-más módon érkezik el. A bartóki operában a tragédián a hangsúly, míg Kiss Ferenc alkotásában a szerelemnek van esélye a túlélésre.

Bartók minden idők egyik legeredetibb magyar zeneszerzője, aki korában bátran „emelte fel” a magyar népzene a klasszikus zene világába. Kiss Ferenc a ma bátrai közé tartozik, aki szabadon, kötésektől mentesen mer hozzányúlni a magyar népzenehez. Sajátos átiratban, mégis az eredeti zenék szellemiségét megőrizve tudja azt eljuttatni a népzeneire nem annyira fogékony fülekhez is.

A zenei műveket megszólaltatók névsora is igen impozáns: Bartók Kékszakállújában nem kisebb nevek szerepelnek, mint a Kékszakállút éneklő Kovács István, és a Juditot megszólaltató Szántó Andrea, valamint a Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara.

A Szerelemajtókban a női szerepet a népi misztikus hármastagozódás jegyében három, életútjukban, pályafutásukban és énekhangban teljesen eltérő énekesnő szólaltatja meg: az érett, befutott, nemzetközileg ismert Szvorák Kati, a világhírrrel kacérkodó Palya Bea, valamint a hazai „köztudatba-robbanás” szélén álló fiatal tehetség, Szalóki Ági. Az énekeseket kísérő zenészek is hasonló, a világzene és népzene műfajában széles körben ismertté vált „nagyságok”: Kiss Ferenc és saját zenekara, az Etnofon Zenei Társulás, továbbá Dresch Dudás Mihály, Balogh Kálmán, Ökrös Csaba, Szokolay Dongó Balázs, a Hegedős Együttes és még sok hasonlóan kiváló zenész.

– FELHÍVÁS –

Országos Weöres Sándor
Gyermekszínházi Találkozó 2006.

A Magyar Drámapedagógiai Társaság megrendezi a XV. Országos Weöres Sándor Gyermekszínházi Találkozót.

A találkozóra az általános iskolás korúak érdeklődésének megfelelő előadással lehet nevezni – műfaji és tematikai megkötés nélkül. A javasolt műsoridő maximuma alsó tagozatos csoportoknál 15 perc, felső tagozatosoknál 25 perc. Az induló csoport tagjainak 20 százaléka lehet idősebb 14-15 évesnél. (Az a csoport, amelyik elindul az Országos DiákSzínházi Találkozón, ugyanazt az előadását nem nevezheti a Weöres Sándor Gyermekszínházi Találkozóra.) Egy csoport egy előadással nevezhet. A jelentkező csoportok a működési helyük szerinti megyei (fővárosi) találkozón indulhatnak.

A csoportok a megyei bemutatók után felmenő rendszerben juthatnak el a területi találkozókra. A legjobb előadásokat bemutató csoportok országos gálaműsoron vehetnek részt.

Jelentkezni a megyei szervezőknél,

Budapesten a Marczibányi Téri Művelődési Központban lehet.

Jelentkezési határidő: 2006. február 28.

Felhívjuk a jelentkező csoportok figyelmét, hogy a korábbi évek gyakorlatához képest az országos találkozó lebonyolítási rendje néhány ponton megváltozik!

A megyei találkozók végén nem lesz eredményhirdetés: minden fellépő csoport emléklapot kap. Minősítést azon csoportok előadásai kapnak, amelyek esetében a rendező ezt külön kéri a jelentkezési lapon – ennek eredményéről a rendezvényt követő héten írásban kap a csoportvezető tájékoztatást. A megyei találkozókról a regionális bemutatókra továbbjutó csoportok hasonló módon kapnak meghívást.

A területi találkozókra fellépő csoportok díszoklevelet kapnak. Az országos találkozóra való meghívást a fent leírt rend szerint kapják meg az érintett csoportok.

A megyei és a területi találkozók végén a Magyar Drámapedagógiai Társaság által felkért szakemberek szakmai elemző beszélgetéseket vezetnek a látott produkciókról.

Részletes információ: www.drama.hu

Néptáncosok kellékboltja

Már az interneten is!

Szeretettel várunk minden néptáncost, táncművészt, táncpedagógust, oktatót!

Karaktercipő, bakancs, szegedi papucs, kalap, fejkendő, szalag, ruhazsák, harisnya, csat, kozmetikum, szakkönyv, CD, gyöngy, táncpalack, keszkenő és egyéb kiegészítők nagy választékban.

Folyamatosan bővülő kínálat. Postai szállítás.

**Cím: Budapest, XIII. kerület,
Radnóti Miklós utca 27.**

Tel.: 06-1/350-1216, 06-70/592-5955

E-mail: info@neptanckellek.hu

Honlap: www.neptanckellek.hu

V. Kézműves Kiállítás és Vásár

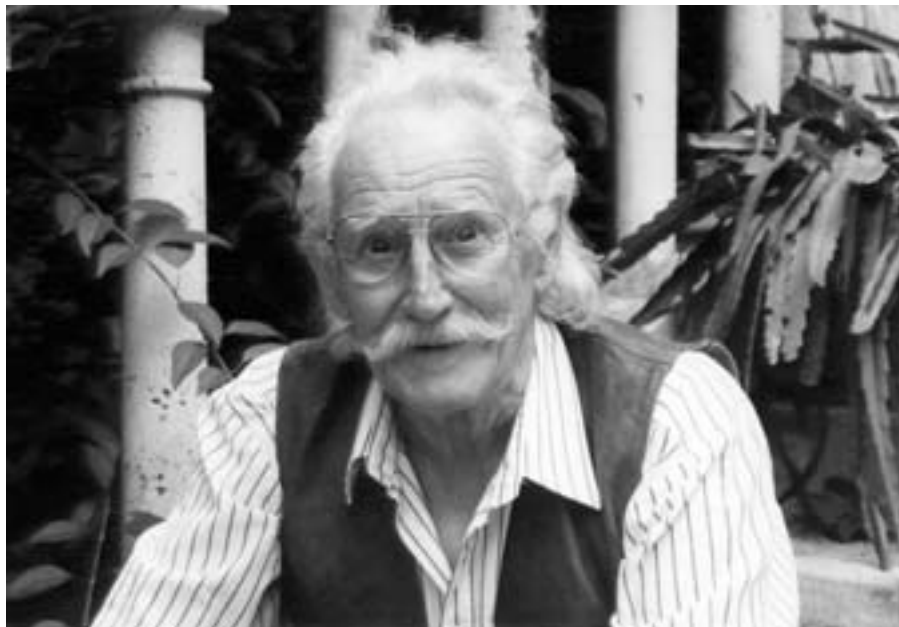
Petőfi Csarnok, 2006. március 4-5.

A rendezvényen megtalálhatóak mind a hagyományos népművészet (tojásfestő, bőrző, hangszerkészítő, kosárfonó, kerámikus, nemezkészítő, papírmerítő, faműves, gyertyaöntő stb.), mind a modern kézműves technika (üvegfestés, szalvétatechnika, gyöngyfüzés, szárazvirág-kompozíció, tűzzománc, foltvarrás, ékszerkészítés, selyemfestés, természetes alapanyagból készült használati és dísz tárgyak stb.) képviselői is. A kézművesek egész nap bemutatókat, foglalkozásokat tartanak, és segítségükkel, irányításukkal felnőttek, gyerekek, profik és amatőrök egyaránt kipróbálhatják esetleg elsajátíthatják a különböző technikákat. A kiállítás vásárral egybekötött, így lehetőség van a késztermékek, valamint az alapanyagok megvásárlására is.

További információ: Szakácsi Mónika – 363-3730/128

Vásárhelyi László

Emlékkönyv egy izzó szenvedélyű táncos életről

„Így kell élni és győzni népem!
Aki így él, örök jelkép
A végtelen világ szemében,
S tűz a villámok tüzeiben”
(Sinka István, 1947)

„...Ezernyi apró mozzanat, az időnek összetört cserepei kerültek elő a múltból, hogy tanúságtevő seregekként, a megmásíthatatlanba bele nem nyugvó Orfeuszként hozzanak vissza közénk egy köreinkből kiszakadt, szeretett személyt.

S most áldón és leboruló alázattal mi is odatesszük mindezekhez a megbecsülés magunk gyűjtötte virágait. Emlékének ajánlva ezt a szerény kötetet, a morzsánság felcsipegetett életanyagot, amely ahhoz talán kevés, hogy egy teljes értékű történeti monográfia lehessen, ahhoz viszont sok, hogy kizárólag az időnek, a folyton rohanó, gondatlan gazdának a kénye-kedvére bízva, szétszórtan, gondozatlanul, szanaszét hagyva, szerkesztetlenül maradjon.

Kötetünk egy életrajz vékony fonálra fölfűzött riportkönyv. Nem csupán kép- anyaggal illusztráltuk gazdagon, de szemelvények egész sorával igyekeztük még személyesebbé és élőbbé tenni. Köszönet érte mindazoknak, akik összegyűjtött emléke-

Szerző: Matyasovszki József
Szakmailag ellenőrizte: Pesovár Ernő
Lektorálta: Karádi Zolt

Támogatta a Nemzeti Kulturális Alap Táncművészeti Szakmai Kollégiuma és a Hagyományok Háza. A könyv Vásárhelyi Lászlóné Sütő Anna kezdeményezésére, a Vásárhelyi László Alapfokú Művészetoktatási Intézmény közreműködésével készült, a Planétás Kiadó gondozásában.

ikkel, hozzászólásaikkal, megjegyzéseikkel, szíves nyilatkozataikkal, féltve őrzött ereklyéikkel, fényképfelvételeikkel, tanácsaikkal, ötleteikkel és jó szándékú korrekcióikkal segítették ezt a munkát. Köszönet Laci bácsi családtagjainak, azok között is legfőképpen fáradhatatlan özvegyének, Vásárhelyi Sütő Annának, amiért harmincöt év házasságának rekvizitumait a rendelkezésünkre bocsátotta, s hogy mindent megtett ennek a kötetnek a megjelenéséért. Az életben maradtakra rótt kegyeleti kötelességeknek maradéktalanul eleget téve ugyanis maradt még egy utolsó nagy álma. Nem mondott le róla, hogy egy kötetben állítson méltó emléket elveszített párjának, hogy példája soha ki nem hunyó állócsillagként maradjon fenn örökre az utókor számára, a néptáncmozgalom egén.

A Nyíregyházi Alapfokú Művészeti Iskola vezetői és táncosai a gyászév letelte után intézményüket Vásárhelyi Lászlóról nevezték el. A nyíregyházi »falábúakat« Laci bácsi mindig a szíve csücskének tekintette, s amikor iskolájuk 2003. április 26-án, ünnepélyes keretek között fölvette az elhunyt koreográfus nevét, abban ez a megbonthatatlan összetartozás is szerepet játszott. Ezek a fiatalok lelkükből fogadták, hogy a zászlajukra tűzött név a jövőben még magasabb színvonalú munkára kötelezi őket. Mint ahogyan ez a kötet is az örökség ápolásának, a szellemi hagyaték iránti lelkes tiszteletüknek és elkötelezettségüknek az eredménye, amelynek határidőre való elkészültében, s az arra kötelező szelíd erőszak dolgában is legalább annyira fáradhatatlanok voltak, mint a táncolásban.” [Részlet a kötet előszavából.]

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

TÉRÍTÉSMENTESEN IGÉNYBE VEHETŐ
STÚDIÓIDŐ ELNYERÉSÉRE

A Hagyományok Háza pályázatot ír ki hivatásos és műkedvelő népzenei együttesek, hangszeres és énekes szólóisták, illetve énekegyüttesek részére. A felhívás célja, hogy a népzenei mozgalom előadóinak színvonalas produkciói önálló CD-lemezen megjelenhessenek. A pályázatokat elbíráló szakmai zsűri döntése alapján minden évben öt nyertes pályázó kap lehetőséget arra, hogy zenei anyagát az intézmény hangstúdiójában, legfeljebb 50 órában hanghordozóra rögzítse.

Pályázni elsősorban hagyományhű népzenei felvétellel lehet, a válogatásnál előnyben részesítjük továbbá a magyar népzenevel induló jelentkezőket. A hagyományörző előadók, továbbá a népies műzenét játszó zenekarok és a hivatásos zeneszerzők tevékenysége pályázatunk körén kívül esik, így felvételeiket nem áll módunkban fogadni.

Pályázati adatlap a Hagyományok Háza főigazgatóságán (Budapest, I. ker. Corvin tér 8.), vagy az intézmény honlapjáról (www.hagyomanyokhaza.hu) szerezhető be. Az adatlaphoz a megjelentetésre szánt produkció demo felvételét, illetve egy lemezkiadó szándéknyilatkozatát kell csatolni, amelyben a kiadó vállalja, hogy a rögzített anyagot – annak elkészülte után legkésőbb egy éven belül – megjelenteti.

Az adminisztráció megkönnyítése érdekében kérjük, hogy a zenei anyag mellett egy kísérőlevélben tüntessék fel a műsorszámok címét, földrajzi eredetét (tájegység, falu), időtartamát, az előadó(k) nevét. Feltétlenül adják meg továbbá postai, fax, e-mail és telefonos elérhetőségüket! A pályázat értékeléséről minden indulót a benyújtási határidőt követően 30 nappal levélben értesítünk. A beérkező hangzóanyagokat három hónapig őrizzük meg.

A pályázatokat az alábbi címre kérjük beküldeni:

Mohácsy Albert,
Hagyományok Háza
Népművészeti Műhely
1011 Budapest, Corvin tér 8.

A pályázat benyújtásának határideje:
2006. április 24.

További felvilágosítás: (36.1)-212-2883,
mohacsy.albert@hagyomanyokhaza.hu

Szoszka Szolsza és a medencecsont

Réges rég élt egy ember, Szolsza. Az emberek akkor a föld alatt éltek, hatalmas pincékben, amelyeket sziklából vájtak ki. Ezek a pincék egyes helyeken máig fönmaradtak. Szolsza fölöttébb eszes és becsületes ember volt; nem közönséges asszonytól született, egyenesen isten leszármazottja volt. Szolsza egyszer útnak indult a föld alatt és az úton rábukkant egy emberi medencecsontra, de olyan nagyra, hogy Szolsza lovastul áthaladt rajta. Szolsza ezután elsomorodott, hogy megzavarta egy halott ember nyugalomát. Kérni kezdte istent, hogy támassza föl ezt az embert olyan alakjában, amilyen életében volt, avval lovagló korbácsával megcsapta a csontot. Abban a szempillantásban a csontból ember támadt, olyan hatalmas, akár egy hegy. De vak volt és nem láthatta a napot. Ezt (hogy így legyen) Szolsza kérte istentől, nehogy a hatalmas ember ártására legyen. Az óriás nagy hangon megkérdezte: – Ki támasztott föl engem? – Én, Szoszka Szolsza! – És miért nem adtál látást nekem? – kérdezte a nagy ember.

A HÉTFEJŰ ZARVAS

Kaukázusi mítoszok, népmesék, mondák
Európai Folklor Intézet, L'Harmattan, 2005

Szoszka Szolsza azt feleli:

– Ha neked meglenne a látásod, fölfalnád az egész világot.

– Mi az hogy világ? – mondja a nagy ember – itt korábban csak csupa erdő volt!

– Nem mondhatom el neked – válaszolta Szoszka Szolsza. – De felelj nekem, annak idején te mit ettél?

A nagy ember válasz helyett maga körül körbe tapogatott, megragadott egy hatalmas kötömböt, összemorzsolta a kezében, s kezdte falni.

– Mi ezt ettük – mondta a nagy ember –, meg mindent, ami a kezünkbe került.

– És hogy' küzdöttetek egymással? – kérdezte ismét Szoszka Szolsza.

Most a nagy ember kicsavart egy fát, sebesen legallyazta, és ráhajította Szoszka Szolszára. Ez azonban, látva a nagy ember nekikészülődését, még időben félreugrott.

A nagy ember, amikor elhajította a fát, magában azt mondta:

– Ezt a hangyát azért öltem meg, mert föléb-resztett anélkül, hogy láthatnék.

– Hogyhogy megöltél, amikor életben vagyok?! – felelt vissza Szoszka Szolsza.

– Aki mi utánunk születik, okosabb lesz nálunk. Mi szégyelljük, hogy megmentsük magunkat a pusztulástól, és végeztünk egymással fadorongokkal – felelte a nagy ember.

– Dehát hogy' küzdöttetek oly bátran egymással, amikor olyan vacak ételeitek volt, amilyent nekem mutattál: kőpor? – mondta Szoszka Szolsza.

A nagy ember azt mondta neki:

– Eredj végig ezen a csapáson, áll ott egy nyírfa, az alatt hever két kenyér. Fogd és hozd ide azokat.

Szoszka Szolsza odament, ahogy a nagy ember mondta, rátalált a kenyérré és odavitte a nagy embernek.

Ez akkor így szólt:

– Mit gondolsz, jók ezek a kenyerek?

– Azt hiszem, nagyon finomak – felelte Szoszka Szolsza. Nagyon éhes voltam, letörtem egy kis darabot, és már attól is jól laktam.

– Evvel a két kenyérral – mondta a nagy ember – mi négy hónapig tudtunk úton lenni! Na és ti mivel táplálkoztok?

– Mi kicsik vagyunk – mondja Szoszka Szolsza –, mégis úgy gondolom, hogy ezek a kenyerek egy évésre se elegendők.

– Úgy kell lennie, rossz élni ezen a világon – mondta a nagy ember. – Ha számotokra egy évésre ennyi kenyér kell, amennyi nekünk négy hónapra elegendő volt. Föltámasztottál, adj hát látást is nekem. Ha pedig nem vagy hajlandó, változtass vissza csonttá!

Szoszka Szolsza megcsapta a korbácsával, és a nagy ember ismét medencecsonttá vált.

MesterPorta

MesterPorta

Hiteles népművészeti alkotások
Magyarország valamennyi tájegységének
legjelesebb kézműves mestereitől!

Népzenei és világzenei hanglemezek,
valamint népművészeti tárgyú
könyvek, videók, dvd-k
legnagyobb választéka Magyarországon.

Szeretettel várjuk!

H-1011 Budapest, Corvin tér 7.
telefon: 266-5091, e-mail: galeria@nesz.hu
nyitvatartás: hétfő-péntek: 11⁰⁰-19⁰⁰ óráig

NÉPTÁNC HATÁROK NÉLKÜL

Nemzetközi Néptánc Konferencia
Százhalombatta, 2006. március 11-12.

A Martin György Néptáncszövetség 2006. március 11-12-én Százhalombattán rendezi meg a *Néptánc Határok Nélkül* című nemzetközi konferenciát. A konferencia célja, hogy a Kárpát-medence néptánc szakemberei találkozhassanak és kicserélhessék tapasztalataikat. A hazai koreográfusok, néptánc pedagógusok mellett előadókat, vendégeket várunk Erdélyből, Felvidékről, Kárpátaljáról és Vajdaságból. A konferencia előadásai három fő téma köré csoportosulnak:

- A Kárpát-medence magyar néptánc mozgalmának helyzete, problémái és stratégiái*
- Hagyományörzés és színpadi művészet – A néptánc gyűjtésének és színpadra állításának kérdései*
- A művészetoktatás helyzete és problémái*

A konferenciát hagyományteremtő szándékkal rendezzük meg, s minden érdeklődőt szeretettel várunk!

Információ: Tel./fax: 269-5680; tel.: 42/506-520
E-mail: martin@martinszovetseg.hu
www.martinszovetseg.hu

SÁMÁNOK EURÁZSIÁBAN

Szerzői előszó az Akadémiai Kiadónál 2005-ben megjelent kötethez

A mikor a hetvenes évek közepén először jártam Szibériában, megérezttem, hogy ez egy életre szóló utazás kezdete. Mint ahogy a sámán a szertartás során utazást tesz a „más”-világokba, a fiatal etnológus számára a távoli idegen népek felkeresése volt a beavatás kezdete. Ez a tudás megszerzésének egyetlen hiteles módja. Akkor még nem gondoltam, hogy a kilencvenes években olyan szerencsém lesz, hogy magam is találkozhatom működő sámánokkal és sámánasszonyokkal. Ez a könyv ezeknek az utazásoknak és találkozásoknak az eredménye.

Egy másik értelemben is hasonló utazásom és ez a munka a sámánokéhoz, nevezetesen abban, hogy közvetíteni akar egymástól távoli világok között, az eurázsiai sámánok világa és a mai világunk között, a múlt és a jelen, a „mások” kultúrája és a miénk között.

E sorok írója, hasonlóan sámán tanítómestereihez, maga is közvetítő, aki a kultúrák között közvetít és kapcsolatot teremt.

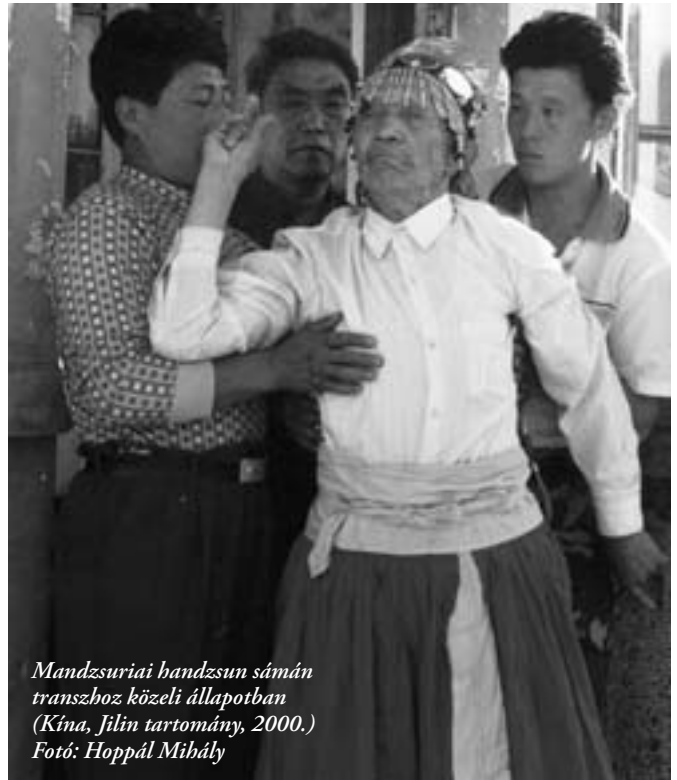
Több mint tíz év telt el azóta, hogy a Sámánok: lelkek és jelképek című könyvem kéziratát befejeztem. A mintegy háromszáz képet közreadó kötet röviddel a magyar kiadás után megjelent németül és japánul, 2002 végén elkészült kínai fordítása is. Az első magyar kiadás hamar elfogyott, s gyakran kérdezték, hogy lehet-e még kapni, mikor lesz újabb kiadás. Úgy gondoltam, hogy nem utánnomást, hanem egy teljesen új könyvet készítek, annál is inkább, mert lényegében azóta, az elmúlt évtizedben nyílt igazán lehetőségem arra, hogy többször megforduljak Szibériában és Kínában, kutatómunkát végezzek, filmeket készíthessek és fényképezhessem a sámánokat, akik végre szabadon vállalhatták hivatásukat. Ez politikailag és történetileg új fejlemény, mert a kommunista ideológia élharcosai fáradhatatlanul üldözték a sámánokat, mint a régi hit és a hagyományok őrzőit.

Az elmúlt évszázad utolsó éveiben a sámánság újjászületésének lehettünk tanúi, elsősorban Szibériában, de másutt is. A sámánok, a még megmaradt öregek és az általuk kitanított fiatalok újra gyógyítani kezdtek, mert igény mutatkozott a munkájukra, hiszen egyfajta lelki vigaszt és megerősítést nyújtottak a hozzájuk fordulóknak e darabjaira szétesett világban. Társaságokat alapítottak, elsőként Tuvában 1993-ban, majd a burjátok és a hakaszok is követték a példát. Mongóliában több mint harvan tagja van az ottani szövetségnek, s testületileg megjelentek a sámánizmus kutatóinak nemzetközi konferenciáján, melyet 1999-ben Ulánbátorban tartottak.

A kutatások is fellendültek, egyfelől a nagyhatású tanároknak (Åke Hultrantz, Roberte Hamayon, Anna-Leena Siikala, Juha Pentikäinen, Piers Vitebsky, Valerij Baszilov) köszönhetően, másfelől a fiatal nemzedékek számára megnyílt lehetőségeket kihasználva sokan végeztek hosszas terepmunkát a még élő sámánoknál.

A tudomány fejlődését elősegítette az International Society for Shamanistic Research, a samanizmuskutatók nemzetközi társaságának megalakulása. A tudós társaság hivatalosan 1988-tól működik. Hivatalos folyóirata, a Shaman itt, Magyarországon jelenik meg angol nyelven 1993 óta. A Bibliotheca Shamanistica a társaság könyvsorozata, amelyben monografikus feldolgozások jelennek meg az Akadémia Kiadó gondozásában, és már a tizenkilencedik kötetnél tart.

Abban a szerencsében volt részem, hogy személyesen végigkövethettem mind a samanizmus újjászületésének, mind a kutatások elmélyülésének és megsokszorozódásának folyamatát, s ezt több ezer fényképpel dokumentáltam. Ily módon a tudós elődöm, Diószegi Vilmos által megálmodott és megalapozott Sámánarchívum anyaga kiegészült az általam gyűjtött és készített fotókkal. Olyan

*Mandzsuriai handzsun sámán
transzhoz közeli állapotban
(Kína, Jilin tartomány, 2000.)
Fotó: Hoppál Mihály*

archívumokban is jártam (például a tomszki egyetem gyűjteményeiben), ahol ő nem kutathatott. Azonkívül filmeket is készíthettem – Nádorfi Lajos operatőr és Aranyosi Éva segítségével – Jakutiában, vagyis a szaha nép földjén, a burjátok és a nanajok, majd a tuvaik, s végül a koreai és a mandzsui sámánok között. Jelentős videodokumentációt gyűjtöttem össze a mások által készített filmekből, és így a kollégák és barátok ajándékainak segítségével jól rekonstruálható az eurázsiai samanizmus képe – természetesen csak a könyv adta terjedelmi korlátok között, hiszen a rendelkezésre álló gazdag anyagnak csak töredékét tudom most bemutatni.

Arra törekedtem, hogy az általános vonások mellett ebben a kötetben részletesebben mutassam be a sámánság egyes helyi jellegzetességeit. Ezt szolgálja az egyes nyelvcsaládok szerinti csoportosítás – ebben is különbözik ez a magyar kiadás a német (valamint az észt és a finn) kiadástól, valamint abban is, hogy a magyar szöveg sok olyan részletet tartalmaz, amelyek azokban nem találhatók, azonkívül teljesen más képanyagot válogattunk a hazai kiadásba.

Mivel a sámánok és népcsoportjaik mind kisebbségben élnek saját hazájukban, régi hitük emlékei fontos eszközei lehetnek etnikus identitásuk megőrzésének. Ezt a páratlan szellemi kincset, mint a világ szellemi örökségének részét védeni, megőrizni kellene – remélhetőleg az UNESCO egyik most induló programjának keretében erre is sor kerül, ezen munkálkodunk.

Végül szeretnék megemlékezni azokról, akik sokat segítettek e könyv létrejöttében. Az elmúlt években több nanaj, mandzsui, burját és tuvai sámán, akikkel még beszélhettem, már sámánőseik szellembirodalmába távozott. A tudós kollégáknak és barátoknak szintén sokat köszönhetek, hiszen segítettek tanácsaikkal, kritikával, képekkel vagy más anyagokkal – név szerint Robert Austerlitz, Valerij N. Baszilov, Galina N. Gracsova, Jurij B. Simcsenko, Kim Taegon, Heimo Lappalainen, Lauri Honko, Michael Ripinsky-Naxon. Az ő emléküknak ajánlom e művet.

Hoppál Mihály

Közösségépítő népdalkincsünk

Bodza Klára – Vakler Anna: Magyar népi énekiskola IV. kötet

A hagyomány teljesebbé teszi az egyén életét, kitágítja a múltba és a jövőbe, s összekapcsolja mindazokkal a többiekkel, akik ezt a hagyományt gyakorolják. Életünket át- meg átszövik a tudatosan vállalt és az öntudatlan hagyományok, amelyek nélkül minden generációnak újra és újra fel kellene találnia a civilizációt. Nem vállalkozhatom a különféle családi, nemzeti, vallási, politikai hagyományok elemzésére. Mint népzenekutató, csupán a zenei néphagyomány vizsgálatából származó néhány gondolatomat szeretném megosztani az olvasókkal, azokat az általánosabb érvényű tapasztalataimat, amelyek túlmutatnak a tudományos vizsgálatok szakmai körén.

A szájhagyomány a népzene létezési módja. Mindazt a kincset, amit Bartók Béla és Kodály Zoltán a XX. század elején felfedezett, s amit azóta követőik hatalmas mennyiségben gyűjtöttek össze, a szájhagyomány tartotta fenn. Nem írott források, kőtáblák vagy könyvtárak, hanem eleven emberi kapcsolatok törekeny láncolata révén ismerjük ma klasszikusan szép népdalainkat, s ha ez a lánc megszakadt volna, nem énekelhetnénk például azt, hogy „Tavaszi szél vizet áraszt, virágom, virágom”, „Amerre én járok, még a fák is sírnak”, „Elindultam szép hazámból, híres kis Magyarországból”. A hagyomány közvetlen személyes kapcsolatokon nyugszik.

A zene egyidős az emberiséggel. Azért született, hogy kimondja azt, amit a beszéd nem tud közölni, ami túl van a szavakon. Formát, kifejezőmódot ad az érzelmeknek, feloldja a keserűséget, enyhíti a bánatot és elmélyíti az örömet. A hagyomány lelki egészséget biztosít a benne élőknél.

A falusi emberek életének természetes, szerves része volt még néhány évtizeddel ezelőtt is az ének, a dal, a zene. Az időt az esztendő jeles napjaihoz mérték: újévi köszöntővel kívántak áldást és szerencsét a családoknak, kivilágított csillaggal, énekszóval érkeztek a háromkirályok, a disznóölésre betoppantak a disznótoros kántálók, vidám zenés mulatságokkal telt a farsang, melyet a végén énekkel búcsúztattak el. Kora tavasszal a Gergely-járók énekelve gyűjtöttek adományt az iskolának, virágvasárnap énekelve vitték ki a határba a telet-hideget-betegséget megtestesítő szalmabábot, hogy egészségé vagy a patakba dobják, húsvétkor zöldágakkal táncolták körül a falut, a pünkösdőklő kislányok az udvarokon énekeltek a Szentlélek csodájáról és a természet kivirágzásáról. A nyári napfordulón, Szent Iván

napiján illatos füvekből rakott tüzet ugráltak át a fiatalok ének kíséretében, az aratás befejezését díszes koszorúval és dalokkal ünnepelték. Karácsony előtt a lucázók, szentszalád-járók, majd a betlehemesek indultak útnak, az év utolsó hetében pedig a maszkos, láncos botos, köcsögdudás regösök. A naptári ünnepek mellett a családi élet kiemelkedő eseményeinek is megvolt a maga szertartásos rendje, dallamvilága. A hagyományos ünnepek tagolják az időt és az emberi élet folyamatát.

Mikor keletkeztek ezek a szokások? A tudományos kutatás megállapította, hogy gyökereik sok esetben a történelem előtti időkbe nyúlnak vissza, ősi hiedelmek, termékenységi rítusok nyomát őrzik, mások – egyes elemeiket illetően – az antik műveltséggel hozhatók kapcsolatba, további jelentős rétegek a középkori egyházi ünnepek és szokások lecsapódása, majd barokk továbbfejlesztése, és újabb jámbor népies áhitat-formák elterjedése. Mindezek a rétegek egyazon szokásban is keveredhetnek, összeolvadhatnak. A hagyomány nem változatlan ismétlést jelent, hanem a meglévő – különböző korokból felhalmozott – tudásanyagának a jelenre vonatkozó alkalmazását.

Nehezebb a kérdést megragadni az ún. alkalomhoz nem kötött népdalok esetében, melyeket bármikor, munka közben és szabadidőben, egyedül és csoportban egyaránt szoktak énekelni. Ezek a dalok is hagyományból születnek, apáról fiúra, anyáról leányra szállnak úgy, hogy a születés és a fenntartás egyazon folyamatot alkot. A dalokat mindenki valakitől tanulja, illetve

másoknak továbbadja. Egy dal azonban sohasem hangzik el teljesen ugyanúgy, mint előzőleg, hanem az énekes kedve-tehetsége, az éneklés körülményei szerint apróbb módosulásokkal. Az énekes ugyanis nem felidéz vagy ismétel, hanem újraalkot, pillanatnyi szükséglete szerint, ami befolyásolja a dal hangjait, ritmikáját, díszítéseit. Ezért a népdalnak nincsen szerzője, költője-komponistája, hanem közösségi tudást és ízlést testesít meg oly módon, hogy az egyes dalok – Bartók szavaival – „a legmagasabb művészi tökéletesség példái” lehetnek. A hagyományt nem egyes emberek, hanem a közösség hozza létre.

Az éneklés a népművészet legegyszerűsebb ága, melyben férfi és nő, öreg és fiatal a maga helyén megkülönböztetés nélkül részt vesz. De nem énekel mindenki egyformán! A falu számon tartja a legjobbakat: közülük kerülnek ki az istentiszteletek, búcsúk, virrasztók előénekesei, a lakodalmi vőfélyek, a vendégsereg éneklésének irányítói, a karikázás nótakezdői, ők a fiatalság hangadói a fonóban. A kiváló énekeseket az különbözteti meg másoktól, hogy több dalt tudnak és jobban, szebben énekelnek. Nem lépnek túl a népi stílus kimunkált eszköztárára, de találékonyabbak, tehetségesebbek a meglévő, rendelkezésre álló zenei elemek újraalkotásában. Dallamfordulataik, díszítéseik jelentős szerepet játszanak a hagyomány továbbfejlődésében. A hagyomány keretbe foglalja az egyéni tehetség kibontakozását, mely a közösséget gazdagítja.

A népzeneben két egymással ellentétes irányba ható erő működik: a régihez való szívós ragaszkodás és az új iránti fogékonyság. Ezért maradhattak fenn a magyarság népzenejében sok száz éves dallamok, régi stílusok, és ezért jönnek létre mellettük újabbak. Az újabb hagyomány nem törli el a régit.

A történelmi katasztrófák, az elnyomás rombolják a néphagyományt. Egy erdélyi férfi például még el tudta énekelni a népzene gyűjtőnek a regöséneket, de elmondta, hogy a faluban már nem regölnek: „Ez a regölés az orosz bejövéskor szűnt meg. Ekkor úgy megszünt, hogy többet nem gyűlt össze a nép, nem volt kedve, hogy fújja ezt a regőt.” A szocializmus évtizedei szinte teljesen kiirtották az egykor egészen általános és rendkívül népszerű betlehemezés szokását. Ma azonban egyre több helyen újítják fel olyan helybeli öregek, akik még emlékeznek az énekekre, versekre, akik gyermekkorukban még maguk is betlehemeztek, s a

falubeliek ismét örömmel fogadják házukba karácsony táján az „angyalokat és pásztorokat”. Az erőszakosan megszakított hagyomány feléleszthető.

A zenei hagyomány magába fogad külső, idegen hatásokat, felhasználja őket és a saját képére formálja át. A finnugor nyelvcsaládhoz tartozó magyarság zenéjére már a honfoglalás előtt jelentős hatást gyakoroltak ótörök népek. A Kárpát-medencében letelepedve szláv, német, latin dallamvilággal került kapcsolatba, s a nyugati kereszténységhez csatlakozva beilleszkedett az európai fejlődésbe, mely a zenét is befolyásolta. Bartók szerint a népzenei kölcsönhatások nem homogenizációhoz vezettek Közép-Európában, hanem ellenkezőleg, megtermékenyítették és kivételesen gazdaggá tették e térség zenefolklóráját. Nem az elzárkózás élteti a hagyományt, hanem az új elemek válogatott, megszürt, átalakított befogadása.

A népi alapból fölépülő magyar nemzeti zene megszületése és a népzene kutatás tudománnyá válása egymással szoros és kölcsönös összefüggésben történt a 20. század első évtizedeiben Bartók és Kodály munkássága révén. Amitől a 19. századi muzikusaink idegenkedtek – népdalaink archaikus és modális hangsorai, melodikus jellemzői, ritmikai alakzatai, prozódiai sajátosságai –, éppen az vált inspirációvá és a legmodernebb nyersanyagként került be alkotásaikba. A népzene nem színező elemként és egzotikumként kezelték, hanem a múlt generációitól kapott felmutatásra és kiteljesítésre érdemes esztétikumnak tekintették, amelynek érvényességi köre az egyéni művészi teljesítményre is kiterjed, létrehozva a szellemi szuverenitást, a kulturális függetlenséget zeneművészetünkben. A néphagyomány értékei nemzeti hagyományként élhetnek tovább.

Miközben a népdal falvainkban egyre inkább háttérbe szorul, létrejöttek és jól működnek a hagyományörzés-ápolás új szervezetei, intézményei: a vidéki pávakörök, a városi táncházak, népzenei iskolák és nyári táborok, versenyek. Bebizonyosodott, hogy a népzene nemcsak letűnt korok tiszteletreméltó terméke, és nemcsak nemzeti zeneművészetünk megszületésében játszott döntő szerepet, hanem továbbra is szükség van rá, s ez a szükség újabb formákat alakít ki. A népdal ugyanis a közösségépítés leg egyszerűbb, s talán legszebb eszköze, védelmet nyújt az elidegenedés ellen, és irányít a globalizáció idején.

Hűségre, önfeladás nélküli befogadásra, szeretetre tanít bennünket.

Paksa Katalin
(Kiadó: Hagyományok Háza, 2005)

NÉPZENE BARTÓK MŰVEIBEN

Lampert Vera – Népzene Bartók műveiben

Feldolgozott dallamok forrásjegyzéke

– Magyar, szlovák, román, rutén, szerb és arab népdalok és táncok –

Második, javított és bővített kiadás, Budapest, 2005

Hagyományok Háza, Helikon Kiadó, Néprajzi Múzeum, Zenetudományi Intézet

AZ ÚJ KIADÁS ELÉ

Új kiadására elegendő ok lenne, hogy jó ideje nem kapható. Mégis elsősorban azért került fel az új kiadás ötlete, mert a digitális technológia elterjedésével lehetővé vált a Bartók népdalgyűjtő útjain készített, fonográfhangereken rögzített felvételek felújítása és terjesztése. 179 dallamnak, valamint 31 dallamvariánsnak, a jegyzékben szereplő dallamok majdnem kétharmadának eredeti felvételeit tartalmazza a kötetet kísérő CD-melléklet. Ily módon ezeknek a Bartók műveiben felhasznált népdaloknak írásban rögzített formája mellett most eredeti hangzásélményében is részesülhet a kutató és az érdeklődő. Bár lejegyzései olykor szinte felülmúlhatatlan precizitással regisztrálják a hangzó dallamot, Bartók maga is tisztában volt a kottairás korlátaival, amely nem tudja pontosan visszatükrözni az előadás némi aspektusát, így a rubato előadás irracionális ritmusértékeit vagy az énekes hangszínét, dikcióját. Tudományos értékükön túl ezek a százéves, sokszor recsegő hangfelvételek a népdalkutatás hőskorának hangulatát is felidézik.

Élve az új kiadás kínálta alkalommal, kiegészítettük a jegyzéket az elmúlt huszonegy év alatt hozzáférhetővé vált adatokkal, kijavítottuk a tévedéseket, s ahol szükségesnek mutatkozott, átdolgoztuk a bevezető tanulmány szövegét. Megjelenésre vár az e kötettel párhuzamosan elkészült angol fordítás is.

Az eredeti munka összeállításakor adott számos hasznos tanácsáért mindenekelőtt Somfai Lászlót illeti köszönet. Az új kiadás adatainak ellenőrzésében, kiegészítésében és korrigálásában többen is értékes segítséget nyújtottak. Hálaival tartozunk Czagány Zsuzsának a szlovák népdalok és helységnevek ellenőrzéséért, Németh G. Istvánnak a román népdalok és helységnevek ellenőrzéséért, Németh Istvánnak a hangfelvételek digitalizálásáért és adataik ellenőrzéséért, Rákai Zsuzsának az új helységnevmutató összeállításáért, Révész Dorritnak a teljes kötet anyagának átnézéséért, Sebő Ferencnek pedig Vikár Béla gyűjtési adatainak kiegészítéséért. A tördelés gondos munkájáért végül Hermann Zsoltnak tartozunk köszönettel.

ELŐSZÓ (1980)

Bartók Béla életművében jelentős helyet foglal el a népdalfeldolgozás műfaja: minden harmadik kompozíciója népdalfeldolgozás, vagy legalábbis tartalmaz népdaltémájú tételt. Jelen van a műfaj az életpálya valamennyi szakaszában is. Bartók először 1904-ben jegyzett le népdalokat, s ugyanebben az évben készítette első népdalfeldolgozásait. Igaz, utolsó nagyobb szabású népdalfeldolgozás-sorozatai, a Negyvennégy duó két hegedűre és a Székely népdalok, a harmincas évek elejéről valók, de néhány kisebb tételt ezután is komponált. Egyik legutolsó műve, A férj keserve is népi dallamot használ fel, és a befejezetlen kompozíciók között szintén van három népdalfeldolgozás. A népdalfeldolgozások legtöbbje címéről felismerhető. A cím legtöbbször azt is jelzi, mint a Magyar népdalok, a Négy tót népdal, a Román népi táncok, hogy mely nemzetiség dallamait tartalmazza. Ha egy-egy sorozata mégis más címet kapott, mint a Gyermekeknek, az Improvizációk vagy a Falun, akkor Bartók az alcímbe jelezte, hogy a műben népdalokat használt fel. Ezen túlmenően számos művében a felhasznált dallamok forrását és adatait is közölte, olykor magukkal a dallamokkal együtt. Megjelent vagy kiadásra előkészített népzenei gyűjteményeiben szintén felsorolta azokat a dallamokat, amelyeket műveiben felhasznált. De még így is többször az azoknak a dallamoknak száma, amelyeknek forrása csak Bartók kéziratosa népdalgyűjteményeiben található meg.

Bár kezdetben Bartók nyomtatott forrásból is válogatott feldolgozásaihoz, 1910 után, néhány kivételtől eltekintve, csak azokat a dallamokat választotta ki feldolgozásra, amelyeket hangzó dokumentumként ismert. Szlovák, román, rutén, szerb és arab népdalfeldolgozásai kizárólag saját gyűjtésének dallamait használják fel. Magyar népdalfeldolgozásai között akadnak dallamok mások gyűjtéséből is, ezeket azonban vagy Bartók jegyezte le a hangfelvételtől, vagy legalábbis korrigálta a mások által készített lejegyzéseket.

Cuharé

Hajdúsági hangszeres népzene a Szeredástól

A Tiszántúl középső részén elterülő, Hajdúságnak nevezett történelmi-néprajzi táj valaha igen gazdag népzenei és néptánc-hagyományokkal rendelkezett. Az utóbbi évek beható kutatásai és az összegyűjtött adatok feldolgozása lehetővé tették, hogy valóra váljon régi tervünk, szűkebb hazánk, a Hajdúság népzenei örökségének lemezen való rögzítése és bemutatása.

A Hajdúság a hat régi szabadalmas hajdúváros – Hajdúböszörmény, Hajdúszoboszló, Hajdúnánás, Hajdúdorog, Hajdúhadház, Vámospércs – által határolt terület. Tágabb értelemben az 1950-ig fennállt Hajdú megye területét, a hajdúvárosokat, a Hortobágyot és Debrecen környékét foglalja magába.

A tájegység Hajdúság elnevezése az itt élő hajdúknak köszönhető, akiket Bocskay István fejedelem 1606-ban saját birtokain telepített le, különböző kiváltságokat adományozva e harcias, zárt katonai szervezetben élő csoportnak.

Lemezünk anyagának összeállításában arra törekedtünk, hogy minél színesebb, átfogóbb képet nyújtsunk a Hajdúság zenéjéből. A dalok többsége a pásztorokdalokkal kapcsolható össze, hiszen a pásztorok voltak a hagyományok továbbörökítői a nomád állattartó hortobágyi pusztán. A Hortobágy-környéki – általában az alföldi – dalolásban kevés a díszítőhang. Férfias, érdekes, erőteljes pusztai hang e tájegység hang-ideálja; ilyen a tipikus éneklésmód.

A régi parlando és rubato dalok – ezt többnyire a szövegük is mutatja – általában a pásztor-repertoárba tartoznak. Tartalmukat tekintve szorosabb értelemben pásztorokdalok, betyárodalok, rabénekek, balladák.

A lemezen hallható dallamok között azonban sok az újkeletű. Ez az újabb stílus a XIX-XX. század fordulóján teljesedett ki. Dalamait az első és negyedik dallamsor azonossága jellemzi, a két középső sor általában magasabb fekvésű. E stílus egyik fő sajátossága az alkalmazkodó ritmus. A dalok válogatásánál többször felmerült a kérdés: népdal-e vagy népies műdal az, amit énekelnek adatközlelőink. B. Nagy Ferenc nádudvari csikós-számadó szavával: „Nem

tudja az ember, hogy melyik a népdal. Csak danolja az ember, danolja. Ehhez szakértők kellene, akik megállapítják, hogy ez magyar nóta, ez meg népdal.”

Így vannak ezzel nem csak az egyszerű falusi emberek, hanem azok is, akik ezzel behatóan foglalkoznak, mert a népdal és a népi-

A Szeredás Zenekar számos olyan hanghordozóval örvendeztette meg idáig a közönséget, amelyen vegyesen, több tájegység zenei anyagának feldolgozásait mutatták be. A válogatás-lemezek mellett a dramatikus szokásfeldolgozásokból készült Magyar Kalendár már egy új szín a népzenei kiadványok palettáján, s a napokban megjelent Cuharé című lemez szintén más, szintén újdonság. Értéke abban rejlik, hogy felsorakozik azoknak a kiadványoknak a sorába, amelyek egy-egy tájegység zenei anyagát dolgozzák fel, igyekezve az ott ismert hangszerösszeállításokban rejlő lehetőségeket kihasználni, egyben egy zeneileg kevésbé ismert területet mutat így be, nevezetesen a Hajdúságot tárja elének.

A Hajdúság pásztorokkultúrájáról farsangos kép él az emberekben, sokan idegenkedünk a csikós-gulyás feelingtől, amelyet idegenforgalmi görbe tükröként kellett megismernünk. Sajnálatos ez, mert e magyar ősmesterséggel foglalkozó emberek sajátos, régiés kultúrá-

ja számos értéket hordoz. Ebből az értékből is nyújt számunkra ékköveket ez a lemez, hiszen olyan balladákat, pásztorokdalokat, hangszeres darabokat tartalmaz, amelyek néhány pillanatra száz évvel repítik vissza a hallgatót a múltba. Ez a muzsika felidézti azt a mára leltűnt, sajátos világot, amelyben a pásztorember mindennapi küzdelmei, embersége, világlátása, s nem utolsósorban a zenéhez és tánc-hoz való viszonya tükröződik.

A puszták zenei világa mellett kellő hangsúllyal kap helyet a hajdúsági mezővárosi kultúra is. Az egykori mezővárosi polgárság, s a városba betérő paraszt- és pásztorember zenei ízlését egyaránt kiszolgáló kiváló vonós zenekarok – köztük a hajdúhadházi zenekar – hangzását igyekszik a Szeredás visszaadni a vonós blokkokban, de a hajdúsági katonadalokat feldolgozó összeállítás is sajátos színt jelent a lemezen.

A kiadó Szeredás Bt. (www.szeredas.hu) a CD-t egy rendkívül igényes könyvecskébe „csomagolta”. Ebben az együttes és a közreműkö-

dők bemutatása, a dalszövegek, valamint a Hajdúságot és a hajdúvárosokat ismertető sorok mellett a pásztorokkultúráról szóló irodalmi szemelvényeket találhatunk. Színesíti a könyvecskét a számos, egykoron kiadott színes képeslap és archív fotó reprodukciója. Külsőségeiben és belső tartalmában is színvonalas, szép kivitelű kiadványt vehet kezébe, aki érdeklődik e terület zenei világa, kultúrája, s nem utolsósorban a Szeredás Zenekar tevékenysége iránt.

S hogy mi a lemez címét adó Cuharé? Azt gondolom, az sem baj, ha a hasonló kifejezések jelentése egy-egy zenekar tevékenységére kapcsán visszakerül a köztudatba. Vajon hányan fejtenék meg helyesen a kvíz-játékokban a Cuharét? Hány ember tudná azt, hogy a hajdúsági szervezett táncalkalmakat, bálakat nevezték egykoron így? Aki a lemezt meghallgatja, nem csupán zenei élményekkel lesz gazdagabb, de minden bizonnyal e kifejezést is megjegyzi.

Darmos István

es műdal között nagyarányú a keveredés. Sok esetben valóban nehez egy-egy múlt századi – részben már népivé variálódott – nótát az új stílusú népdaloktól megkülönböztetni. Mi azonban úgy gondoljuk, ha bebizonyosodott egy dalról, hogy a nép hosszú idő óta magáénak érzi, nincs okunk azt a népdalok közül kizárni.

A Hajdúság hangszeres népzenei hagyományából kitűnik, hogy a régmúlt idők jellegzetes alakja volt a vándorló dudás. Kocsmákban, határbeli csárdákban, nagyvárosi lacikonyhák tabernáiban szívesen fogadták, mert dudájának hangos szavára csábult a vendég.

Sokat tudtak a pusztáról és az ott élőkről, számos mende-monda szerint a betyárok viselt dolgairól is. Némelyik dudás híre-neve fennmaradt a népi emlékezetben, így sokáig emlegették még Hajrá Béni, Zángó Péter vagy Tulok Balog Márton nevét.

A vándorhegedűsökről kevesebb adat maradt fenn, de a régi híres hegedűsök kései utódaként ismerjük Rimóczi Lajos nevét, aki

kopott hegedűvel a hóna alatt járta a pusztát több mint fél évszázadon keresztül. Húzta vén számadók fülébe, nyalka bojtárok talpa alá, de még Jókai Mór, Herman Ottó és Blaha Lujza is meghallgatta játékát.

A pásztorok kedvelt hangszerei voltak a furulya, a citera, de az esz klarinétot is nagyon kedvelték, amelynek erős sipítós hangja volt, s rövid teste lévén a szűr ujjában is elfért.

A hajdúsági falvakban és városokban azonban vonós cigányzenekarok muzsikáltak, akik a hagyományos vonós hangszereken kívül gyakran kiegészültek cimbalommal, sőt klarinéttal vagy tárogatóval is. Minden társadalmi réteg zenei igényét kiszolgálták, legyen az mulató pásztor, fuvaros, földműves vagy éppen módos gazda. Játékukra még a feszes ritmizálás volt a jellemző, hiszen a régi falusi bandák elsősorban tánc alá muzsikáltak. Repertoárjukban a pásztorbotlók mellett a kötött szerkezetű verbunkok, az Erdélyből áttelepült parasztokról elnevezett oláhosok, valamint a lakodalmakban játszott dramatikus tréfás verbuválás volt ismeretes. Páros táncként az új stílusú lassú- és friss csárdás túlnyomórészt új stílusú dallamokkal kísérve jelent meg. Harmonizálásban visszafogottabbak, mint a városi (kávéházi) cigányzenekarok, de jóval fejlettebbek az erdélyi vonósbandáknál. Esküvők, keresztelők, bálók, multságok nélkülözhetetlen közreműködői voltak a legújabb időkig.

Dr. Ecsedi István, Dr. Béres András, Dr. Varga Gyula, Dr. Bencke Lászlóné és Szathmári Károly tudományos kutatómunkájának köszönhetően sikerült betekintést nyernünk a Hajdúság paraszti- és pásztorokkultúrájának egy részletébe. Lemezünk anyaga ezen adatokra támaszkodik. Igyekeztünk a régi és új réteg kevésbé ismert, de jellegzetes darbjait megszólaltatni, valamint az ismertebb dalok érdekes változatait bemutatni, stílusú előadásmód mellett életszerű szituációkban, színes hangszer-összeállításban. Szeretnénk felidézni a hajdani csárdák, pásztorok pusztai életének, multságainak, katonák báljainak hangulatát, nem felejtve a nők zenei megnyilvánulásait sem. Sajnos hangszeres felvétel vajmi kevés maradt erről a környékről, így javarészt a vokális anyag segítette munkánkat.

Adatközlőink: Bagoly Imréné, Bartha Gyuláné, Tóth Bálint, Törő Gábor, B. Nagy Ferenc, Tanka Gábor, a hajdúhadházi zenekar és még sokan mások, sajnos ismeretlenül.

Römer Judit és Kálmán Péter „Cucás”

Ünnep az Ifjú Szíveknél

A táncegyüttes bemutatóval kedveskedett közönségének megalakulása ötvenedik évfordulóján

Valóban ünnep volt. És nem véletlenül: első és sokáig egyetlen félhivatásos, majd 2000-tól már hivatásos táncegyüttesünk megélte a fél évszázadot. Amit nem sikerült az elődjének, a Népesnek, az sikerült nekik. A Népesnek meg kellett szűnnie, hogy ez a félhivatásos csoport létrejöhesse. Az Ifjú Szívek a politikai, az alkotói és szervezési válságok ellenére is életben maradt, s nevéhez hűen, mindig fiatalosan. Most, ötven év után is. [Hégli Dusán–Koncz Gergely: Felföldi levelek. Pozsony, 2005. október 22.]

Az Ifjú Szívek alkotói felfogásában, műsorpolitikájában, a mozgalmon belül betöltött aktivitásban tartja magát a crédóként választott Ady versben megfogalmazott elhivatottsághoz... „Ifjú szívekben élek s mindig tovább, / Hiába törnek életemre / Vén huncutok és gonoszok ostobák, / Mert életem millió gyökerű”... Majd a harmadik versszakban fiatalos hevülettel folytatja... „Igen, én élni és hódítani fogok / Egy fájdalmas, nagy élet jussán, / Nem ér fel már szitkozódás, piszok:/ Lányok s ifjak szívei védenek”.

Ezt igazolta az ünnepi bemutató körüli nagy belépőjegy-hajhászás is. Túlságosan kicsinek bizonyult az ünnepi előadásra megszerzett P. O. Hviezdoslav Színház befogadóképessége. Mi az a hat-hétszáz ember – azok a szerencsések, akik jegyhez jutottak –, viszonyítva ahhoz a tényhez, hogy az együttes mintegy kétezer ember munkájának köszönheti a mindig megfiatalodott életét?! Kevés, de szerencsére a vezetők – látva a nagy érdeklődést – azonnal meghir-

dették a pótbemutatót is, november végén az Astorka Színházban. Oda is befér vagy négyszáz ember, talán mindenki jegyre talál.

Mert nem szabad visszaélni a valamikori tagok ragaszkodásával. A szeretet, az együttesben eltöltött hosszabb-rövidebb idő, az ott szerzett élmények kitörülhetetlen emléke – és sorolhatnám még a gondolatokat sokáig – jelenti a ragaszkodás, a szeretet erejét. Ez nagyobb érték, mint az állami költségvetési támogatás, mert igaz, hogy anélkül nehéz volna létezni, de e másik nélkül meg minek élni.

Ezen évfordulás emlék-összejöveteleknek – a színházi műsorokon felül – a szeretet kinyilvánítása volt az igazi értéke. Mindez azt is jelezte, jelentette, hogy érdemes volt minden korban megvívni a harcot (talán az élet-halál harcot) az életben maradásért. Korunk politikusai és nemzetiségi létünk kulturális, államigazgatási vezetői büszkén felvállalhatják a múltunknak ezt a fejezetét, amely a nemzetiségi tudatunk ápolásához, annak mindenkorai fenntartásához jelen-

tősen hozzájárult. Az elmúlt évtizedekben óriási munkát végzett, hiszen ifjú korunkban nagyon sokan átmentünk az együttes biztosította iskolán. Arra csak most, utólag jövünk rá – öszülő vagy kevésbé öszülő fejjel –, hogy mit is jelentett az életünkben az a kollektíva, amelyet „Ifjú Szívek” együttesnek hívtak.

Minderről kormány-alelnökként, miniszterként, államtitkárként, pártvezérként, szellemi, gazdasági, politikai és kulturális életünk más területein vezetőként vagy akár csak megbecsült napszámosként dolgozók sokasága is vallhatna. Többen közülük meg is tették, hiszen e jeles alkalomból kiadott könyvben közel ötvenen mondták el véleményüket, osztották meg élményeiket és az együttes fennmaradásával kapcsolatos gondolataikat.

Csanaky Ellenóra *Az Ifjú Szívek 50 éve* című könyve igazi gránitból emelt emlékkő. Az örökké megmaradás írásbeli dokumentuma. Az együttest így már nem lehet letagadni, évszázadok múltán sem. És milyen jó ez! Az elmúlt fél évszázadnak hány olyan nemzetiségi vagy kulturális életünk szempontjából fontos eseménye, sokat jelentő tette, alkotói eredménye volt, amiről nincs könyv, nincs dokumentáció, és ma-holnap az emlékek is elmosódnak. Szolgáljon például e könyv mindannyiunknak, és teremtsen meg a tettek dokumentálásának vágyát, a kisebb-nagyobb településeken, a kulturális életünk újkori tetteinek dokumentálására összpontosítva. Legyen egyben mindenki saját tetteinek krónikása is.

Elismerem, hogy az ünnepi előadás szerkezete úgy volt helyes, ahogyan az megvalósult, de én, az írásom érdekében megfordítom a sorrendet. Először a műsor második részéről szólok. Nem áll szándékomban górcső alá venni a látottakat, hallottakat, mert értelmetlen tett lenne. Itt az érték az együtteshez ragaszkodás, az együttesben végzett munka felelevenítése volt. A szívüket adták a tánchoz, az énekhez az „öregek” közül a színpadra merészkedők. Micsoda érték volt ez az énekkar, ha pár próba alatt négy új művet képesek voltak betanulni? A fejlődés szükségszerűségének megértése mellett a változtatást nem lehetett volna másként megvalósítani? Hisz a Lúčnica, amely indulásakor az együttes példaké-

fotó: Kiss Gábor

peként állt, ugyancsak elvált az énekkartól, a nagy vonószekarártól, sőt még a népi zenekarártól is. A Szlovák Állami Népművészeti Együttes is. A magyar Állami Népi Együttes is, a Honvéd Együttes is. Ezek voltak induláskor a példaképek, ezt kényszerültek tenni, de a leválasztott testületek önállóként is továbbélik az életüket. Sőt, nagyon magas, új művészeti értékeket teremtenek, lásd az „Ördögi muzsikusok” zenei együttest, amely valamikor az I. SZ. zenekaraként kezdte élni zenekari életét, aztán lett a szlovák ifjúsági együttes zenekara, vagy a Budapesten működő Magyar Férfikart. Ott a továbbélését megtudták oldani, társadalmi és politikai összefogással a feltételeket biztosítani tudták.

Számunkra, nemzetiségiek számára, ilyen összefogás elképzelhetetlen? Nekünk, értékeink megőrzésénél csak az egyéni kezdeményezés és a „kapkodva, elsietve megoldás” jut. Eddig két nagy népi zenei együttest „izzadt” ki az Ifjú Szívek, hol voltak? Nem vagyunk mi pazarlók, értékeinkkel bánni nem tudók? Szűk az írásom részére megszabott keret, ezért csak ezt a rész műfajt emelem ki magyarázó példának. Különbözően mindkét említett testület annyira „szereti” az együttest, vagy talán olyan „művészeti magasságokra jutott”, hogy az emlékműsorban már nem láttuk őket?! Pedig van egy mondás: „Anyád szoknyáját mindig kézközelben tartsd!” Érdekes, az „országvezetőink” nem szégyellték az együtteshez kötődésüket, meg én sem, akinek Hudec miniszterhez benyújtott petícióval szorgalmazták az igazgatói leváltásom. Mi ott voltunk a színpadon, illetve a közönség között, az ünnepségen.

Az új műsor színpadra vitelekor – a Felföldi levelek cíművel – sikerült megint nagyon magasra tennie a mércét az együttes Héglí Dusan koreográfus és Koncz Gergely primás vezette alkotó- és előadógárdájának. Fogalmazásában tartalmaz sok újat. Azzal, hogy zenei és írói nagyjaink levelét bedolgozta a tánc- és zeneműsorba, nyitott egy új lehetőséget az alkotói képzelet számára. Gondolom, követendő példát akart állítani. Lehet őket követni, de legalább az általuk mutatott színvonalon.

Előadói színvonalon a táncosok is, meg a zenészek és a szövegek tolmácsolói is, igen magasra állították a mércét – örömeinkre. A táncosok, a zenészek meglátásom szerint a szlovák táncokban váltak önfeledten improvizálókká. Különösen a gyetvai tájegység megszólaltatásában éreztem-láttam ezt. Zenében is ez a muzsika nyújt nagy rögtönzési, cifrázási lehetőséget. Koncz Gergely primás élt a lehetőséggel, és sok-sok elődjét meghazudtoló ügyességgel cifrázta a dalla-

fotó: Kiss Gábor

mot, a dallamokat. A táncosok sem maradtak el tőle. Mindenki olyan egyéni módon díszítve táncolta a felvállalt motívumköteget, ami szinte utánozhatatlan, talán úgy is mondhatnám, hogy megismételhetetlen. A látott szabad, kötetlen táncolási stílus azt is jelenti, hogy minden újabb előadásnál újrafogalmazzák a táncuk díszítését, vagy azt már nem is fogalmazzák, mert az jön magától, annak a gazdag lelki átélésnek a terméke, amely az anyag tökéletes ismeretéből fakad, mert csak onnan fakadhat. Ez a kiemelés nem azt jelenti, hogy a magyar táncok vagy a más tájegység táncainak megfogalmazásával, illetve előadásával kapcsolatosan elmarasztaló gondolatom volna, azoknak is szívesen tapsoltam, mert az előadásuk rutinossága és megnyerő színvonala magával ragadott. Akárcsak a jelentős mértékben szakemberekből álló közönséget. (Ennyi táncost már régen láttam valamely együttes műsorán.)

A műsor részletesebb értékelésére egy későbbi időben még visszatérek. Jelenleg azt tartom szükségesnek kimondani, hogy ez az új műsor az ötven éves évforduló kere-

tében azt is bizonyítja, hogy az együttes jelenlegi társulata – alkotói, előadói, műszaki és adminisztrációs személyzete – kezességet jelent az együttes sikeres további munkájához. Érdemes őket szeretettel várni és fogadni minden településünknek, sőt a szlovák településeknek is, mert olyan értéket mutatnak be, amely emberi, faji mivoltunkban nemesíthet, amely hangosan bizonyítja, hogy a Kárpát-medence hagyományos népi kultúrája egy töről fakad, fejlődését azonos külső hatások érték, segítették elő, illetve gátolták, a különbséget bennük csak az egyes tájak – Mátyusföld, Zoboralja, Gömör, Gyetva, Lipót, stb – jellegzetessége, és nyelvezete jelenti.

A bemutató a népi kultúra igazi öröme volt. Az ötvenéves értékes munka elismerését jelentette. Kifejeződött ez abban is, hogy az előadás keretében tisztelettel és kitüntetéssel adóztak a népdalgyűjtés és kórusműalkotás egyik nagy hazai személyiségének, Szíjjártó Jenőnek, in memoriam, s számtalan köszöntőlevelet kapott az Ifjú Szívek Magyar Táncegyüttes is.

Takács András

Őriszigeti kocsmá mélyén...

Dél-Burgenland szívében van egy kicsi falu, úgy hívják: Őrisziget. A Pinka és Zicken patakok völgyébe simuló apró település szépen őrzi a helyi falvakra jellemző arculatot gyönyörűségei tornácos és kódisállásos házaival. A falu központjában áll két templom, melyek közül az itt kisebbségben lévő katolikusok által használt 1100 körül épült, s a pogány motívumokkal festett parasztfreskói páratlan értéket hordoznak. A templom mellett régi kocsmá áll (Kirchenwirt, innen a neve), a körben tornáccokkal és apró ablakkal hívogató gyönyörű épület régi parasztbútorokkal, lámpákkal berendezett helyiségeket rejt, ahol a szemes kályhák és százéves spartheltek tölgyfa-melege marasztal. Messzi híres konyháját és kedves helyi borait, no meg az igazán e mesterségre teremtett kocsmáro-sát el ne mulasszam megemlíteni.

Ahogy itt mondják, a kutyák nélkül mindössze 280 lelkes település fontos küldetést vállal az őrvidéki magyarság kulturális identitásának ápolásában, megőrzésében. A Felsőört és környékét magába foglaló régióban magyar nyelvű gimnázium és (nép-)főiskola működik, illetve táncsoport és citerazenekar is. Néhány lelkes ember arra is vállalkozott, hogy az őrvidék még fellelhető népdalait összegyűjtse, s ebből egy válogatás lemez is készült nemrégiben. További fontos kezdeményezés, hogy az Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetségének Vezetősége megbízásából létrehozták az Ausztriai Magyar Műsorösszesítőt, amely tartalmaz minden ausztriai magyar programot.

Ez év január 26-án Őrisziget vendége volt a magyarpalatkai banda, a több mint kéthetes németországi, hollandiai és belgiumi utazásuk első és egyetlen ausztriai állomásaként. A tőlük megszokott hihetetlen erejű muzsikát még varázslatosabbá tette a környezet, a spartheltes konyhagőz, körben a kicsi ablakok üvegein bekukkantó télhideg dér, a parasztlámpák melegséges fénye,

a kályhapadkán elnyúlt macskák látványa. Összegyűlt vagy ötven ember, mondhatni ámulattal figyelték, amint egy, errefelé rég nem látott cigánybanda nekifogott a muzsikálásnak. A zenészeken (Kodoba Florin és Kodoba Lőrinc primások, Moldován Stéfán és Radák Mihály „Rémusz” kontrások és Kovács Márton „Puki” bácsi bőgős) is látszott, hogy más itt, mint egy modern kultúrház neonfényei alatt a padlószőnyegen topogva küldeni azokat a régből jövő dallamokat az üvegfalak ridegségébe. Aztán egyszerre tánc is lett, büszke viseletükben Both Jócó és Zsuzsa hozta el a visai rendet azok közé az emberek közé, akik mellől az idő szép lassan már elvette a táncot.

Nagyon jó, hogy itt-ott a világban egyszerre csak megjelenik a kalotaszegi viselet-darabjaival önmagában is csodát hozó „Türe” Lengyel László, kisbuszában mögötte a zenészekkel, és beszédben tartja újra meg újra sokunknak azt, ami örömet, szépséget, büszkeséget teremt bennünk: énekelt, zenélt és táncolt anyanyelvünket.

Kép és szöveg: Henics Tamás

A Kállai Kettős Néptáncfesztivál kapcsán...

Mint a XXII. Kállai Kettős Néptáncfesztivál zsűrijének elnöke, örömmel olvastam Kocsán László észrevételét a folkMAGazin legutóbbi számában. A próbatermekben folyó munka mellett nagy szükség van a néptáncmozgalom elvi, stratégiai kérdéseinek tisztázására. Ezek körébe tartozik a koreográfusi felfogással, irányzatokkal kapcsolatos kérdések megvitatása.

Az autentikus és tematikus koreográfiák körüli vita a hetvenes években, a táncházmozgalom elindulása után bontakozott ki. Ebben az időben igen éles választóvonal húzódott a két tábor között. Az autentikus vonal első fellelegvára a budapesti Bartók Táncgyűttes volt, ahol magam is táncoltam.

Nagyon jól emlékszem, mennyire megragadott és elragadott bennünket az improvizatív, eredeti tánc varázsa, olyannyira, hogy bizony semmilyen nyitottság nem volt bennünk a színházi, tematikus felfogásban készült művekre. Persze a „másik oldalon”, a Vasas vagy a Bihari Együttes táncosai éppen olyan elfogultan viszonyultak a kérdéshez, mint mi – csak ellenkező előjellel.

Az évek múlásával aztán a kezdeti éles határvonal tompulni kezdett. A tematikus táborba

tartozók is elsajátították az improvizatív táncolási módot, s az autentikus hitet vallók is elismerték a színházi vonal szükségességét a néptáncművészetben. A békülési folyamat eredményeként új koreográfusi iskola is született, amely az eredeti néptáncot állítja színpadra, de a mű dramaturgiája, mondandója, színházi eszközei miatt a tematikus világhoz sorolható.

Meggyőződésem, hogy nem helyes az alkotások kategorizálása, és különösen nem helyes bármely felfogású koreográfia eltanácsolása egy néptáncfesztiválról. Közhely ízű, de nagyon igaz állítás: a művészet egyedüli fokmérője a minőség. Katarzist teremthet az eredeti néptánc magas színvonalú előadása és annak bármilyen feldolgozása is.

A nagykállói fesztiválon nagyobb részt tisztán autentikus felfogású alkotásokat mutattak be. Örülünk annak, hogy láthattunk tematikus koreográfiát, s megjelentek a két irányzatot vegyítő művek is. A díjakat nem irányzatok között osztottuk szét. Úgy gondolom, hogy az alkotói sokszínűség csak gazdagítja mozgalmunkat. Nem gyengíti, sőt inkább erősíti azt.

Diószegi László

PRO FOLK

HANGSZEREK, TOKOK,
KELLÉKEK, JAVÍTÁS

Népzenei CD-k teljes választéka

ÓVODÁKNAK, ISKOLÁKNAK
KEDVEZMÉNY

Cím: 1074 Budapest, Dohány u. 84.
(bejárat az Almássy utcából)

Nyitva: 10-17h, pénteken 10-14h

Tel.: 06.30.9549-903

Tel./fax: 351-3341

E-mail: profolk@tla.hu

Honlap: www.datanet.hu/profolk-bt

AZ ÖRÖK KALOTASZEG

„Pompás magyarok, templomból jövet,
Mentek át a Kalota folyón,
S a hidat fényben majdnem fölemelte
Az ölelő, júniusi nap.” (Ady)

Nem kritika, méltatás. Annak, aki méltó rá. Küldöm annak, aki érti.

Tiszta kézzel és tiszta szívvel veszem kézbe mindig Malonyay könyveit, köztük a Kalotaszegről szólót. Az ő leírásai, képei már az enyémekek is, mert elmentem, láttam, átéltem. Tudom.

Tiszta szívvel és tiszta szándékkal kell beülni a Budai Vigadóba is, az Állami Népi Együttes új Kalotaszeg-estjére, amit Farkas Zoltán „Batyú” készített, mint jó mesterember. Rábízhatjuk magunkat, mert elment, látta, átélte, tudja. Olyat is, amit eddig senki, olyat is, amit más nem. Úgy vallani Kalotaszegről, hogy a képek, zenék, táncok a lélek falába vésődjenek, talán örökre. Ez nem a sokadik műsor erről a nevezetes tájról. Ez talán nem is műsor, rosszul jár, aki ilyesmit vár. Ez szertartás, együttlét, felmagsztalás. Nyissuk hát föl a könyvet!

Az ünnep áhítata. A színpad falusi utca, amely végén a „fiatornyos”, kerített templom magasodik. A színpad tisztaszoba is, tükörrel, amely megmutat minket, kijelöli helyünket a világban. A színpad falusi ház tisztára söpört udvara is, ahová a lakodalmi menet megérkezik. Lehet, hogy templomba megyünk, vagy onnan jövünk. Együtt vagyunk, a gyönyörűségek zene már a szívünkig ér, túlcsoordul, táncolni kezdünk. Együtt, ugyanarra a szívdobbanásra. Hosszan, méltóságteljesen, időt hagyva mindenre. És az Invirtita szaggatott ritmusú egységéből lassan kiválnak egyesek. Egyéniségek születnek, olyan természetességgel, ahogy tavasszal kinyílik egy-egy virág a kertünkben. És percek részei alatt elmondják életüket, vágyaikat, érzéseiket, indulataikat a virtuóz figurák nyelvén. Átszűrődik a zene rajtuk, mint tinta az itatóson, káprázik szemünk, látva ezt a gazdagságot, sokszínűséget, játékot a tánc újratemtésében. A néző bűvöletlenül ül, figyelve, hogy szinte észrevétlenül lesz a sokból egyszer öt pár, egyszer két legény, egyszer öt. Szemünket szelíden vezetik az események. A szertartás részesei lettünk.

A színpad mérai, inaktelki tánchely lesz, lehet csűr döngölt földje, lehet durva padló. Hajnal felé járunk, az elhangzott zenék, táncok még a levegőben keringenek, mint a finom por. Támla nélküli padokon ülünk, hogy derekunk ne hajoljon, és belekapaszkodunk énekeinkbe, mert kevés a fogódzó. A primások egymással versenyeznek, ki

fotó: Bakonyi Viktor

tudja szebben érinteni a húrt, húzni a vonót, hogy a hang a lélek belsejében szólaljon meg, hogy a zenében, mint tükörben lássuk egész életünket, bánatunkat, örömmünket; terheinket, amelyeket most letetünk holnapig. Vasfegyellemmel és alázattal szolgál a kontra és a bőgő; mint a templomi kazettás karzat oszlopai, tartják a zenét.

Elvesztettük juhainkat, veszendőben a föld, a ház a faragott kapufélfával. Temezőinkben a fű kopjafáinkat lassan befödi. Hogyan lehet mindezt elviselni, magunkban tartani? Nem lehet. Kell, hogy mindez kirobbanjon belőlünk, kell, hogy a bánat után öröm is jusson! Mindez egyetlen tánc, a legszebb: a kalotaszegi legényes.

Kós Károly írja a „Varjú nemzetség”-ben: „Ketten táncoltak, és az tánc volt. Az egyik erős és nehéz, mint a bika, a másik hajlékony és karcsú; magas mind a kettő, és értette mind a kettő. Ilyent nem látott még Kalotaszeg. Ebbe belébomlottak nemcsak a fehérnépek, de az emberek is.”

Bizony, ilyent nem látott még a Budai Vigadó sem. Persze, hogy nem a figurákról van szó... Hanem arról, hogy szomszédságban

az „Ampelos”-szal, a Lánchíddal, az idegesen és szakadatlanul áramló forgalommal, egyszóval Budapesten meg lehet-e hitelesen idézni Kalotaszeget. Meg lehet. Ezeknek a fiúknak és lányoknak elhiszem. Jó tanítványok, „a mag nem hullott betonra”.

Amikor már az extázist fokozni nem látszik lehetségesnek, megjelennek a cigányok a táncban. Nemzedékek óta nézik és szolgálják a táncot, most pár pillanatba és figurába minden tudást belesűrítnek.

Véget ér a tánc. A zene még szól, lassúdan, a dolgokat új rendbe helyezve lelkünkben. A táncok lassan visszalépnek a megidézett csodától. Híres kalotaszegi primás utódja lép mély tisztelettel és alázattal a színpadra, kezében tartva a múltat és az életet: hegedűt és vonót. Csak egy hajnali ének, cigányul. Döbbenetes, felforgató, vakító felismerés, hogy bánatunk, örömmünk közös mindenkiével, ki ember módjára akar élni e világon.

Eljött az ünnep napja. Vessük le tetves gatyáinkat, üzzük el férgeinket szívünkökből is. Emeljük föl szívünket! Eljött az ünnep, induljunk.

Szávai József

Néptánc és hagyományörzés Pomázon

A Magyar Vár Estjének 2005. december 16-án több elismert kuttató és zenész is vendége volt. Juhász Katalin és Szabó Zoltán etnográfusok zenés időutazásra csábítottak bennünket: Adventől Karácsonyig követhettük nyomon a téli ünnepkör eseményeit.

Jankovics Marcell filmrendező és jelképkutató – a Nemzeti Kulturális Alap volt elnöke – izgalmas párhuzamokkal ismeretett meg bennünket. Az „átlagember” csak 3 csillagképet tud felismerni: az Oriont (mely nyáron „megvakul”, s decemberben kapja vissza a Naptól szeme világát), a Fiastyúkot és a Göncölszekeket. Az Orion belső megvilágosodásának története bizonyára azzal is kapcsolatban áll, hogy Nimród csillagképe a téli napforduló idején látszik a legjobban.

Vajon miért van két János-nap a naptárunkban? – tette fel a kérdést Jankovics. Keresztelő Szent János féltével idősebb Jézusnál. December 27-én legszebb a csillagos ég – de a Janus által őrzött kaput (égi átjárót) a nyári időszakban is meg kell nyitni a mennyország (az Ég) felé. Ezért ünnepejük János napját június 24-én (Szent Iván napján) is. Így tehát Jánosunknak több köze van Janus-hoz, a kapuk nyitogatójához, mint Johaneshez...

Korunk Mikulása holland (majd amerikaivá állampolgárosodott) krampusz, aki a kéményen (kapun) át érkezik. Pedig az eredeti óriás maga Orion (ő Sancta Nicolaus, de a germán istenség, Thor is), akinek „3 golyója” a csillagkép 3 övcsillaga. Tovább „korcsosult” változata a csupán anyagi ajándékot hozó Téalpó. A csendes visszavonulás helyetti fogyasztási láz is nagyon messze került már a karácsonyi ünnep lényegétől. A vizuális-kulináris örömszerzés mai korában talán a giccs őrzi legtovább az ősi hagyományrendet – igaz, sokszor annak megértése nélkül, csupán „formális leképezéssel”, s rossz minőségű (mű) anyagból...

Az év kezdete az ókorban a tavaszi nap-éj egyenlőség ideje volt. Mai „műfényes” világunkban január elsejéhez semmi sem kötődik a természet rendjéből. Az elcsúszás bekövetkezését egyetlen „körülmeny” enyhíti: a naptárelcsúszás... Ez utóbbi magyarázza, miért csúsztak át hónapjaink névadó ünnepei egy másik hónapba. Az ősi hónapok ugyanis nem 1-jén, hanem előző hó 21-e körül kezdődtek. Pünkösöd így soha nem csúszott ki Pünkösöd havából (mint időnként a mai naptárrendszerünkben). Emellett érthetővé válik, miért október a Mindszent hava (noha a Halottak Napja november 1-je). Az NOSZF-ról (az októberi forradalomról) nem is beszélvén, amelyet a rendszer-váltás előtt ünnepeznünk kellett – november 7-én...

A II. Vatikáni Zsinat „újítása” az oltár megfordítása. Ettől kezdve a szertartás nem Istennek, hanem az embernek szól elsősorban. Lehet, hogy ez már a mindent átmosó Vízöntő világkorszak hozta paradigmaváltás egyik előjele? (Az igazsághoz hozzátartozik, hogy a megemlékezés Jézus testté válásáról az emberek számára történik, s nem az égiek számára szóló „ismétlésről” van szó – így már érthető a változtatás mögött meghúzódó egyházi szándék.)

A rendezvényt záró magyar tánccház zenészeit Soós Csaba, majd a vendégként betoppantó Ökrös Csaba prímások irányították. A néptáncot tanulók körébe még Herpai Sándor, a rendezvény főszervezője is beállt, akinek az ünnepnap érdekes programjaiért ezúton mondunk köszönetet.

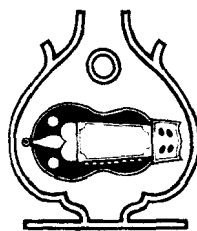
Záhonyi András

Szentes Varga Ferenc, a Népművészet Mestere (1919–2005)

„Szentes Varga Ferenc 1919. február 22-én született Szanyban. Gyermekkorá óta szüleivel, nagyszüleivel együtt részt vett a hagyományörző mozgalomban. Korábban a Szanyi Bokréta, majd a hagyományörző együttes tagjaként. Táncos tudását nagypapjától, Szentes Varga Mihálytól sajátította el, aki az 1930-as években már országos hírnévű táncos volt. Végeredményben a Szentes Varga családnak és az együttes tagjainak köszönhető, hogy a falu legszebb táncai, a verbunk, a dus és a csárdás a mai napig fennmaradtak és széles körben elterjedtek a magyar néptáncmozgalomban. Táncaikról az 1930-as évek óta készültek dokumentumok, amelyeket a Magyar Filmintézet, a Néprajzi Múzeum és az MTA Zenetudományi Intézet gyűjteményeiben őriznek. Örökvidám, mindig tréfára kész egyéniség, aki nemzedékek egész sorát tanította a táncra és a néphagyományok tiszteletére. A Népművészet Mestere kitüntetést 1980-ban kapta meg.”

(Idézet A népművészet táncos mesterei c. kötetből – Európai Folklor Központ, Hagyományok Háza, MTA Zenetudományi Intézet, Budapest, 2001)

SZERÉNYI BÉLA

**hangszerkészítő mester, népi iparművész,
a Magyar Hangszerész Szövetség elnöke**

**KIVÁLÓ MINŐSÉGŰ
TEKERŐK
RÖVID HATÁRIDŐRE!**

**1039 Budapest, Barátpatak u. 6/B.
T: 06-20/ 438-9145; T/F: 250-7988**

**E-mail: bela@szerenyi.hu
Honlap: www.szerenyi.hu**

Balla Ferencné Szász Etelka (1938–2006)

*Kallós Zoltán fotógyűjteménye, Hagyományok Háza archívuma
Andrásfalvy Bertalan (balról a második), Kallós Zoltán, Balla Ferencné Szász Etus,
Domokos Pál Péter, Balla Ferenc Káplár, Demeter Antalné Jánó Anna (Budapest, 1963.)*

Szász Etelka 1938-ban született a Szolnok-Doboka megyei Buza községben. Édesapját kisgyermek korában elvesztette, édesanyja pedig később újra férjhez ment. Ettől kezdve Etelka nagybátyjánál nevelkedett. Már nagyleány volt, amikor Kallós Zoltán, mint egyetemista, népdalgyűjtő úton járt Buzában, s kíséretében volt rokona, egy feketelaki fiatalember is, Balla Ferenc. A közös beszélgetés-dalolás során ismerkedett meg egymással a két fiatal, s

csakhamar – 1956-ban – házasságot kötöttek. A szorgalmas, jómódú Szász és Balla család az akkori felfogás szerint vagyona alapján kuláknak számított, vagyis a szocializmus ellenségének. Ezért Etelka és férje egy idő után úgy döntött, hogy a helyi zaklatások elől tanácsosabb kitérniük, s elköltöztek Feketelakról. Szamosújváron telepedtek le, ahol a családfő fűtőként dolgozott, felesége pedig három gyermeküket nevelte otthon. Balla Ferencné tehát elkerült

faluról, dalait azonban – melyeket a zenei hagyomány terén igen gazdag Buzában és a közeli Feketelakon tanult – magával vitte és városi környezetben is megőrizte.

A hatvanas évek elején Kallós Zoltán szükségesnek látta, hogy legkiválóbb énekeiseinek dalairól hangfelvételek készüljenek Magyarországon. Választása az akkor 25 éves Balla Ferencnére és a moldvai Demeter Antalné Jánó Annára esett. Az utazásra 1963 februárjában került sor. Az asszonyok vonaton érkeztek Budapestre, Kallós pedig – a hatóságok figyelmét elkerülendő – a román-magyar jéghoki meccs szurkolóit szállító autóbusszal. Elkalauzolta a két énekest a Tudományos Akadémiára, ahol megismerkedtek és elbeszélgettek Kodály Zoltánnal, a Népzene Kutató Csoport akkori igazgatójával. A két kiváló népművész több napon át dalolt a stúdióban, s nem kevesebb, mint 12 tekerics magnószalagon örökítették meg énekeiket. Balláné azóta számos alkalommal megfordult Magyarországon, s népzenei és néptáncos rendezvényeken éneklésével mindig nagy sikert aratott. Valahányszor gyűjtő, népzene kutató kereste fel otthonában, mindannyiszor szívesen dalolt kérésükre is. Még megérhette, hogy daltudását, tehetségét hivatalosan is elismerték. Tavaly augusztusban személyesen vehette át a Budapesti Iparművészeti Múzeumban a Népművészet Mestere kitüntetést.

2006. január 10-én fejezte be életét.

Paksa Katalin – Németh István

Németh István felvétele

CSENDER LEVENTE

Szűnőföldem

Nem érdekel, én Nissan dzsippel jövök haza, és lesz benne rózsafűzér nagy keresztel, nem is egy lesz benne, hanem legalább három fog lógni a visszapillantóról, lesz benne fenyőillatú Wunder Baum fa, és kikönyöklök az ablakon, nekem ne mondja nagymama, hogy Csigá, hogy hátamon a házam, s kebelembe kenyerem, mert én nagyon ideges tudok olyankor lenni, nekem ne mondja egyik rokon se, hogy hol a kocsi, mer' elkérem a Nissan dzsipet a havertól, és úgy befarirok a kapu elé, hogy belepi a nagy székykaput a pudva, és magát nagymamám, meg nagyapámat meg úgy elviszem gyógyfürdőre, hogy nem is biztos, hogy utána kibírják az iszappakolást, no de, hogy dagad majd a dagadnivalójuk, mikor megtudják, hogy az unokájuk összebulizott egy

merdzsóra vagy dzsipre, nekem ne sírjon öreg, hogy az erdőmet levágtátok, remorkával elhordtátok, hej továrös, továrös, mert az az idő is már elmúlt, nem kell már felhúzódni az erdőre a komcsik elöl, most már szívhatják a protkót, hogy fiatalon elszímitgatták magukat, elbaszarintották a kitűzött jelszóval, hogy földet, mer' az el se ég, s el se lopják, hát ugye azok a faron baszott kommunisták könnyedén kihúztintották azt, ami el se ég, meg el se lopják, hát aztán meg el is égett, meg el is lopták, meg azt a cséplőgépet is, a legjobban Cinciri Feri csinálta, nem volt neki semmi je, soha nem is törekedett arra, hogy legyen, nem is tudtak elvenni tőle semmit, lovainak a mocsárban kaszált, megéltek azok a sátén is, élete soha nem mozdult előre semmit, de milyen kiegyensúlyozottan, jókedvűen csavargatta a szipkát a szájában, megnyithatta volna a buddhista iskolát a csűrben, egyházadót se fizetett, s mikor az anyósa meghalt, s el kellett menjen a paphoz, s a pap azt mondta, hogy nem ér rá, mert kutat kell ásson, mer' ugye egyházadót se fizetett, s aki nem fizet, azzal a pap se igen áll szóba, azt mondta, hogy akkor ide hozom a vénasszonyt, leteszem a kapu elé, s ha ideje lesz, temesse el, azt' már ment is el, há' nem jobb volt így?, mire a kommunista éra megbukott, meghalt, azt' jó kapálást Sinka nanyó, milyen jól érezte magát a ráfos szekéren, azt'

nem kellett irigykedjen, hogy másoknak van, neki meg nincs, mer' akkor ugye mindenkinek egyformán nem volt, most meg mind visszaadták mindenkinek, ami az övé, de hát maguk, két öreg, mi a lófaszt csináljanak, mert a föld nemigen öregegett, azt elég egyszer jól megganyézni, de maguk meg már nagyon, mert ugye maguk azt fiatal korukban szerezték fiatal korukra, nem hetven felett akarnak már túrni, meg adni se akarják senkinek ugye, mert, hogy nem adnak annyit érte, amennyit ér, meg hát a gyerekek, de melyikek mama?, a más országban hordozódó ideggyenge Marika, akít annyit hurcoltak meg taszigáltak, hogy ember nem lesz már soha, vagy az alkoholista András, akinek a fejadagja napi egy liter szilvapálinka, aki már minden mozdíthatót eladott, a gyerekei meg már meg se ismerik?, de már ő se győz kifelé a hágón, s maga mondta, hogy a részögösök már mind elmentek, vagy az öngyilkos Endre, aki azt hitte, hogy egy politikai hős, egy nagy magyar, de megmutatták neki, hogy Romániában nem lehet pattogni akárkinek, még annak se, aki igazán tud pattogni, ő nem tudott, és ugye kötélen végezte, így állunk mama, jó szarul, hát ki fogja majd tovább vinni a családi gazdaságot?, vagy az unokákra várnak, akik már rég leléceltek élhetőbb országokba, és nem hülyék visszamenni az anyaföldre valami hazafias érzéstől fűtve, azt ott mi a bubi faszát csináljanak a rozsdás traktorral meg a tehenekkel, azokon a hátrányos helyzetű utakon, ahol még mindig a legkényelmesebb közlekedési eszköz a gumikerekű tehénszekér?, minden egyéb kirázza az ember belét, aztán meg ki akar küzdeni azért a negyven centi földért, amennyivel a budi átlóg a szomszédba, mama, hogy nekem mondja a szomszéd, hogy ő nem akar a szarnak szomszédja lenni, és nem érti meg, hogy a szar leve igazából befelé folyik és nem kifelé, azt' jön a baltával megint, és szétveri a budít, hiába kertelt el tizennyolc árat a másik végéből a kertnek, maguk meg hiába építik újra, jön, bombázza széjjel a fejsze fokával, mese nincs, most már kezdjék el használni maguk is az angol vévét mama, mert, ha nem, akkor minek?, persze jobb a természetben, tudom én azt, mikor a lány esti szél simogatja..., meg vegyék le a budi faláról azt a falvédőt, hogy midőn reggel felkelünk, téged áldunk Istenünk, ne gyalázzák őt, mert vissza talál vágni, azt' megint elkertel a szomszéd egy nagyobb darabot a kertből, azt' lehet pereskedni, aztán meg beleverik a földbe magát, mint ahogy már megtették, azt' mehet megint a bíróságra, hogy adjanak magának igazat, azok meg adnak is, mert az em-

bert nem lehet csak úgy belevetni a földbe, ugye mama, de hát mit csinál a kártérítéssel az ember, s főleg az asszony, hetvenen felül már nem annyira ütésálló, mint fiatalon, mama, én meg nem vagyok hülye, hogy odaáljak, hogy kiontsák a belemet egy darab szaros földért, mert bolondok ám a parasztok, s főleg most azok, igaza van magának mama, hogy gazembör világ lett, de nem baj, megyek én dzsoggingban a Nissan dzsippel, mert busszal akkor se megyek még egyszer, ha írásba adják nekem a sofőrök, hogy nem hallgattatnak velem tizennégy órán keresztül Lagzi Lajcsit, Zámbo Jimyt, de én még a Dupla kávétól is hányok ám, meg attól is, mikor valamelyik harmincnapos segédmunkás leveszi a cipőjét, azt' csípi az orrom, meg az egész buszét, mindenki csak forog körbe és öklendezik, míg a bűz elékúszik a sofőrhöz, az meg belemondja a mikrofonba, hogy aki levette a cipőjét, vegye vissza, így inkább nem is megyek, csak egy megoldás van itt mama, ha jövők én a légkondis Nissan dzsippel, úgy befarolok a kapun, hogy a lábát is kiverem, azt megmondom, hogy meggyöttem mama, készítheti a forró fürdőt, csak egy baj van mama, az a nő, az nem jön el velem mama, ő azt mondja, hogy ő nem lesz majd otthon, itt meg én nem vagyok, hiába éltem le Pesten a fél életem, akkor most megint mit csináljak?, hogy leszek én így boldog?, igaza volt magának, mikor azt mondta, hogy elmentéle itthonról?, többet soha nem vagy otthon, maga annyi mindent tud az életről mama, nem tudom, honnan tanulta, mert iskolája nem sok, meg nem is sokat járt ki a faluból, de nem cserélném le magát senkire se mama, de miért van olyan messze?, meg mi az, hogy otthon, haza?, mama, ahányszor csak kimondom ezt a szót, mindig ezer felé esik szét a fejem, már oda is hazamegyek, ahol csak egy éjjel hállok, most akkor én legyek boldog vagy inkább a nő?, vagy menjünk egy harmadik helyre, akkor meg egyikünk se, aztán megoldás ez mama?, kopogtassunk valahol nyugaton, hogy adjanak egy darab kenyeret, meg valami munkát is, azt ott nyaljuk a seggét valami buzinak egy disznófarmon, aki emberszámba se vesz minket, persze, ha oda is a Nissan dzsippel megyünk, az más, nem mama, nyugatra nem megyünk, ott nem fogadnak minket szívesen, már itt is túlságosan nyugaton vagyunk, jó az a Nissan dzsip mama, jól tele lehet bőgni, nem hallatszódik ki, lehet ordítani is benne, csak fel kell hangosítani a hifit, a sötétített üvegen nem is látnak be, lehet csorgatni a könnyeket is, a bőrrülés nem issza be, felszárad, nem is lesz foltos.

Tunézia, 2000

– Molnár Zoltán fotográfus lencsével –

„Éles nappali fényben még a hangok is ragyognak.” Ez a gondolat Wim Wenders Lisszaboni történetek című filmjében jelenik meg, az idő és a természet kerekének középpontjába helyezve az embert, a vele született képességével, az érzékeléssel, mellyel újabb körök keletkezhetnek azáltal, hogy kapcsolatot teremt a többi ember-társával.

Arábiának és Szahara oázisainak egyetlen erdeje a datolyaliget. A datolyapálma a földkerekség leghasznosabb fája. Az emberiség millióinak élete függ tőle, nevezetesen Afrika oázisain, ahol ez az egyetlen fa, amely alkalmazkodott a szárazsághoz és a magas hőmérséklet-különbségekhez. A növekedő fa negyedik, ötödik esztendejében kezd gyümölcsözni, a harmincadik esztendejében a legtermékenyebb. Az életereje száz esztendő kora felé kezd csökkenni. Gyümölcsén kívül a többi részének is hasznát veszik. Fia-tal tetőrügyéből meg a virágzatából pálmafőzelék és csemege (pálmásajt) készül. Leveléből Herodotosz szerint már a szerezcsenek ívhúrt készítettek, ma mindenféle fonadéknak, házi eszközöknek és házfedésnek is használják. A levél rostjából kötél, ponyva, kosár, zsák készül.

Szahara irányából a görögök által líbeken nevezett nomád törzsek szivárogtak be az afrikai őslakosok mellé. A Krisztus előtti IX. században kötöttek ki először a felfedezőik ösztönös kíváncsiságával Karthágó

partjainál a tengert járó föníciai hajósok. A legenda szerint a mai Libanonban fekvő Tyr városában, a föníciai birodalom központjában családi perpatvar kezdődött az uralkodó, Pygmalion és húga, Dido hercegnő között. A hajóval menekülő hercegnőt a kedvező szél Karthágóig sodorta. Itt a helyi törzsektől akkora területet kértek a letelepedésükhöz, amit egy tehén bőre körbeér. Az engedély birtokában Dido hercegnő a tehén bőrét csikokra vágatta, melyekkel már tisztos darabot tudott körülkeríteni.

A föníciaiak legértékesebb öröksége a betűírás, mely végső formáját Krisztus előtt 1300 körül nyerte el. Erre az időre a lineáris betűformák a fonetikai jelképek tömörebb rendszerét teremtették meg, kiszorítva a sumer piktografikus jeleket, s állandósult a huszonkét betűs föníciai ábécé, illetve az írás iránya is, a sorokat jobbról balra vezették.

A meginduló arab hódítások nem változtattak az újonnan szerzett területeken talált termelési módon, maguk az arabok között azonban a szákmányból, majd az adókból való részesedés eredményeként meggyorsították az ősközösségi, nemzeti-törzsi viszonyok bomlását. Az arab törzsek az eredeti lakóhelyük, Arábia természeti körülményeinek megfelelően a hódítások megkezdése előtt többségükben nomád állattenyésztők (beduinok), kisebb részben letelepedett földművelők voltak. Az arab birodalom kiterjedése egészen Indiától és Kíná-

tól Gibraltárig tartott a Krisztus utáni VIII. század elején, amit a mongol hódítás a XIII. században végleg felszámolt.

Az arab törzsek egyesítését Mohamed kezdte meg, a mohamedán vallás jegyében. Mohamed a mekkai korais törzsből származó kereskedő, új vallás, az iszlám (megnyugvás) hirdetésével lépett föl. Az ősi arab természeti vallás, a zsidó és keresztény vallás elemeiből kialakított tanítás szerint Allah az egyetlen isten, Mohamed az ő prófétája, ennek elismerése mellett a hívők (moszlimok) kötelesek napi öt ima elmondására, közadó fizetésére a szegények részére (zakát), böjtre ramadám hónapban, s ha tehetik, Mekkába zarándokolni (hadzs). Az iszlám szerint az ember sorsa megváltoztathatatlan, eleve elrendelt (kismet), az emberek cselekedeteit földöntúli jutalom, illetve büntetés követi. Mohamed előírta híveinek a részvételt a „hitetlenek” elleni „szent háborúban” (dzsihád), amelyben a Földön győzelemmel, a túlvilágon pedig jutalommal kecsgetti őket. Az új vallás elítélte a vérboszút, a bálványimádást, és kimondta a hívők egyenlőségét. A Mekka Kába templom (amely addig is arab zarándokhely volt) eltávolította a törzsi bálványokat (csak a híres fekete meteoritot hagyva meg), s a mohamedánok főtemplomává tette.

Az arab birodalom különböző népeinek kulturális öröksége és a távoli országokkal kialakuló kapcsolatok talaján történelmi jelentőségű tudományos és művészeti fejlődés bontakozott ki. Az ókori tudományos hagyaték, az arab tudósok Arisztotelész, Plátón, Euklidész, Arkhimédész és Ptolemaiosz számos művét őrizték meg, amelyek nyugaton elvesztek. Al-Hvarizmi arab matematikus találta fel az algebrát. Az arab csillagászok nagy előrehaladást értek el az időmérő eszközök, a naptárak és az iránytűk területén. Az iszlám világ hozánk is eljutott termékei, eszközei a nádcukor, a csomózott szőnyeg, a tömjén, az üvegtükör, a rózsza és a szélmalom, s ők neveltek először galambokat postagalambbá.

Omar Kalifa szerint az arabok csak akkor boldogulnak, ha a tevék is élnek.

Matmata, Tunézia, 2000

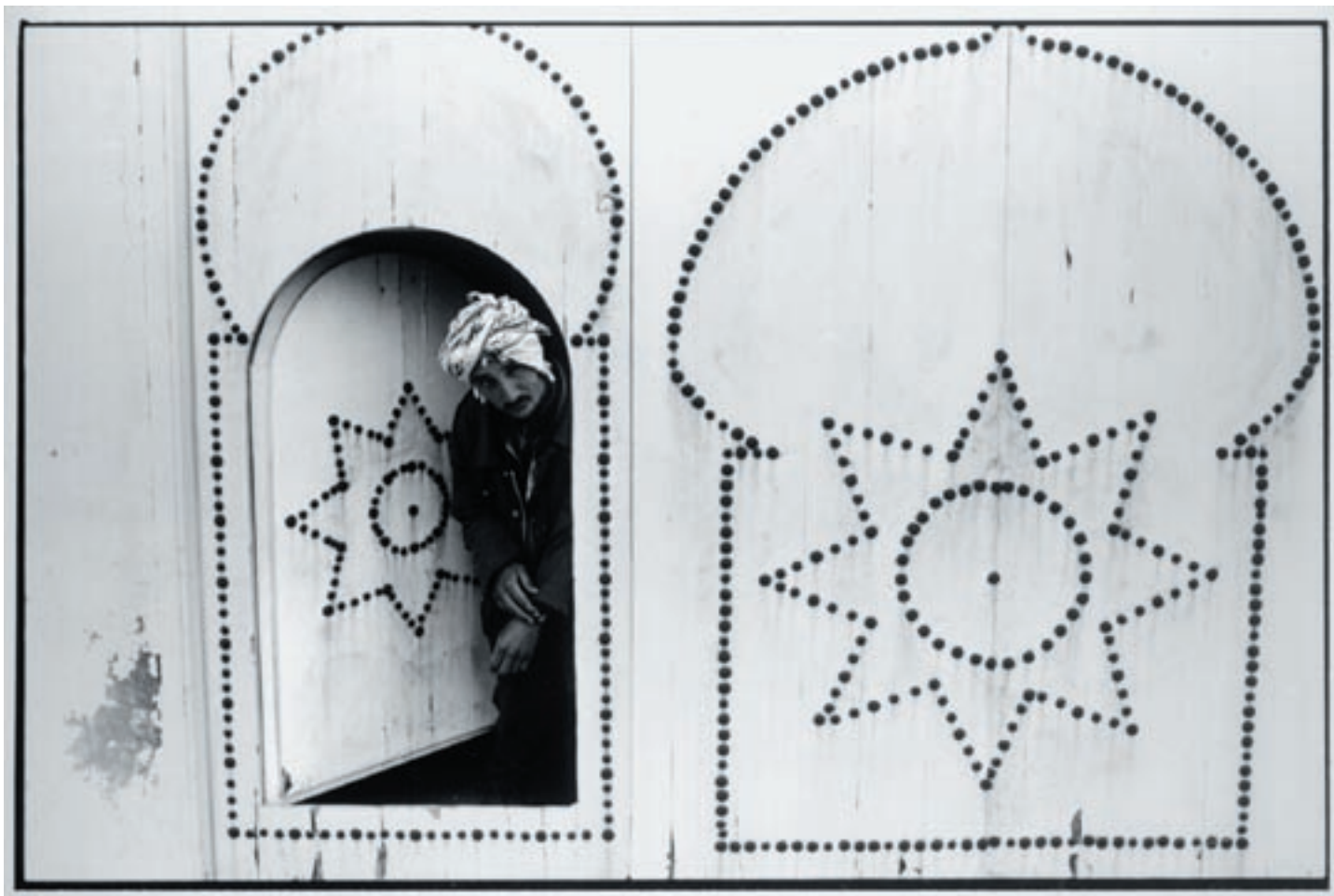
Monastir, Tunézia, 2000 – *fotó: Molnár Zoltán*

Monastir, Tunézia, 2000 – *fotó: Molnár Zoltán*

Monastir, Tunézia, 2000 – *fotó: Molnár Zoltán*

Monastir, Tunézia, 2000 – *fotó: Molnár Zoltán*

Pályázatfigyelő

TELEPÜLÉSEKNEK, INTÉZMÉNYEKNEK, KÖZÖSSÉGEKNEK, EGYÉNEKNEK
A MAGYAR ÉS NEMZETKÖZI PÁLYAZATOK HAVILAPJA

A **Pályázatfigyelő e-mail Értesítő** a Pályázatfigyelő Szerkesztőség e-mailküldő szolgáltatása, amelynek előfizetői a pályázati kiírásokat közvetlenül a szerkesztőségi rendszerből kapják. Ez a leggyorsabb, legteljesebb és legnaprakészebb szolgáltatásunk. Az e-mail Értesítő tartalmát Szerkesztőségünk semmilyen szempont szerint nem szűri. A felhasználók minden adatbázisunkba beérkezett pályázati kiírást, felhívást stb. megkapnak, mégpedig olyan sorrendben és mennyiségben, ahogyan rendszerünkbe bekerültek. Előfordulhat, hogy néhány napig nem, majd egyszerre több pályázatot is érkezik.

A felhasználók biztonsága érdekében a Szerkesztőség az általa küldött e-mailekhez semmilyen file-t nem csatol. Kérdéseiket az Értesítővel kapcsolatban az ertesito@pafi.hu címen várjuk.

Pályázatfigyelő Havilap és e-mail Értesítő együttes előfizetése kedvezményes áron

Ha ezt a szolgáltatásunkat választja, az előfizetési időszak alatt a Havilapot postai úton minden hónap első hetében postázzuk, valamint a Pályázatfigyelő e-mail Értesítőt folyamatosan továbbítjuk a megadott e-mailcímre olyan rendszerességgel, ahogyan a Szerkesztőségbe a pályázatok beérkeznek. Ennél a szolgáltatásnál a Havilapot teljes áron, az e-mail Értesítőt féláron kapja.

Ha már van érvényes, pénzügyileg rendezett Havilap előfizetése, megrendelheti a Pályázatfigyelő e-mail Értesítőt féláron.

Kiadó: i&i Kulturális Informatikai és Innovációs Kft., Felelős szerkesztő: Huszerl József

Előfizetési lehetőségek: On-line: a www.pafi.hu honlapon
Faxon: 06-1/214-3520
Postai úton: Pályázatfigyelő Szerkesztősége 1251 Budapest Pf. 88
E-mailen: elofizetes@pafi.hu
Személyesen a Szerkesztőségben, 1011 Budapest, Corvin tér 8.

Kapcsolattartó: Szokolárs Marianna szerkesztőségi titkár. Megrendeléssel kapcsolatos kérdéseire szívesen válaszolunk az elofizetes@pafi.hu e-mail címen, vagy a 201-5256 telefonszámon munkanapokon 9-től 15 óráig.

PÁLYAZATFIGYELŐ ELŐFIZETÉSI DÍJAK (Az előfizetési díjak az áfát tartalmazzák)

Pályázatfigyelő Havilap

Negyedéves előfizetési díj: 2 467 Ft
Féléves előfizetési díj: 4 934 Ft
Éves előfizetési díj: 9 867 Ft

Pályázatfigyelő e-mail Értesítő

Negyedéves előfizetési díj: 2 363 Ft
Féléves előfizetési díj: 4 725 Ft
Éves előfizetési díj: 9 450 Ft

Havilap és e-mail Értesítő együttes előfizetése kedvezményes áron

Negyedéves előfizetési díj: 3 648 Ft
Féléves előfizetési díj: 7 297 Ft
Éves előfizetési díj: 14 592 Ft

Pályázatfigyelő e-mail Értesítő kedvezményes áron Havilap előfizetőknél

Negyedéves előfizetési díj: 1 181 Ft
Féléves előfizetési díj: 2 363 Ft
Éves előfizetési díj: 4 725 Ft

Kallós Zoltán 80. születésnapján

A Magyar Néprajzi Társaság
és az MTA Zenetudományi Intézete
2006. március 31-én

ünnepi tudományos ülést és koncertet rendez
Kallós Zoltán népzene gyűjtő és -kutató
80. születésnapja tiszteletére.

A konferencia 10 órakor kezdődik
a Táncházban (Székesfehérvár, Malom u. 6.)

Előadók: Andrásfalvy Bertalan néprajzkutató,
Borbély Jolán néprajzkutató, Domokos Mária népzene kutató,
Felföldi László néptánc kutató, Hofer Tamás néprajzkutató,
Sebő Ferenc népzene kutató

Az ünnepi koncert 18 órakor kezdődik a Szent István
Művelődési Házban (Székesfehérvár, Liszt F. u. 1.).
Fellépnek a hazai népzenei élet kiemelkedő művészei.

A belépődíj 1000 forint,
mellyel a választói szóránymagyar iskolát támogatjuk.

Néptáncosok, néptánc csoportok és bármely táncműfajt kedvelők!

Különböző táncokhoz készítünk méretre is:

NŐI, ILLETVE FÉRFI PUHA- ÉS KEMÉNYSZÁRÚ CSIZMÁT

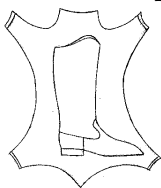
MENYECSKE CSIZMÁT • NÉPTÁNC BAKANCSOT • KARAKTERCIPŐT

Műhelyünk címe: 8300 Tapolca, Sümegi út 20. (a gimnázium mellett)

Telefon: 06-87/321-304; mobil: 06-30/286-9517, 06-30/224-2105

TANKA TAMÁS és BÁRÁNY SZILVESZTER Népi Iparművészek, a Népművészet Ifjú Mesterei

Modelljeink megtekinthetők és megrendelhetők, árlistánk és méretlapunk letölthető a honlapunkról: www.tankabarany.hu

PÁLYÁZATFIGYELŐ MEGRENDELÉS

Megrendelem a Pályázatfigyelő Havilapot 2006. hónaptól 2006. hónapig példányban
Megrendelem a Pályázatfigyelő e-mail Értesítőt 2006. hónaptól 2006. hónapig
Megrendelem a Pályázatfigyelő Havilapot és e-mail Értesítőt együtt 2006. hónaptól 2006. hónapig, a Havilapot példányban
Megrendelem a Pályázatfigyelő e-mail Értesítőt kedvezményes áron 2006. hónaptól 2006. hónapig – Havilap előfizetésem pénzügyileg már rendezett számlájának a sorszáma:

Fizetés módja: átutalással vagy rózsaszín postautalványon (ebben az esetben kérjük a postautalványt az alábbiak szerint címezni: i&i Kft. 1011 Budapest, Corvin tér 8. *Banki adatokat a postautalványon ne tüntessenek fel!*), vagy készpénzzel a Szerkesztőségben. (1011 Bp. Corvin tér 8.)
(Kérjük, hogy az Önnek megfelelő részt aláhúzással jelölje!)

Számlázási adatok – név: _____
– cím: _____
– bankszámlaszám: _____ telefon: _____

A Havilap kézbesítési címe, ha nem azonos a számla címzettjével):

– név: _____
– cím: _____

e-mail Értesítő megrendelése esetén e-mailcím (ahová a szolgáltatást kéri): _____

Kapcsolattartó neve közileti előfizető esetén: _____

Tájékoztatjuk, hogy megrendelését követően az előfizetési díjról számlát küldünk. Kérjük, hogy csak a számla kézhezvétele után rendezze az előfizetési díjat a fizetési határidő betartásával és a számla sorszámanak feltüntetésével. Megrendelése az előfizetési díj beérkezésekor válik érvényessé.

Dátum: _____

Ph.

aláírás
(intézmény esetén cégszerű)

folkMAGazin

XXI. SZÓLJ, SÍP, SZÓLJ NÉPZENEI VETÉLKEDŐ

A Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesületének népzenei szakosztálya és az Újvidéki Rádió huszonegyedik alkalommal hirdeti meg az általános iskolások népzenei vetélkedőjét. A jelentkezők különböző kategóriákban és korcsoportokban versenyezhetnek. A csoportok 3-5 perces műsorral léphetnek föl, létszámuk nem haladhatja meg a tizenöt főt. A tánczázi zenekarok mintájára alakult együtteseknél az átlagéletkor számít. Egy versenyző szóló kategóriában csak egyszer szerepelhet.

A pályázók előadhatnak népdalcsoportot, balladát, tánchoz fűződő muzsikát, az összeállítás tartalmazhat kiszámolót, mondókát, gyermekjátékdalt, népszokáshoz fűződő dalt, illetve muzsikát. A benevezés történhet egyénileg vagy csoportosan, iskolánként vagy művelődési egyesületen keresztül. A vetélkedőt 2006. április 29-én tartjuk az Újvidéki Rádió M-stúdiójában.

Írásban kérjük a következő adatokat: a versenyző vagy a jelentkező csoport neve, osztály, iskola, lakcím, telefon, irányítószám, kategória, korcsoport, hangszerszólíták jelentkezésekor azt is kérjük feltüntetni, hogy a pályázó milyen hangszeren muzsikál, az összeállítás címe és táji meghatározása, a csoportvezető neve, a csoport létszáma, a versenyre felkészítő pedagógus neve.

Kategóriák:

1. HANGSZERSZÓLÓ ÉS KETTŐS – A, B vagy C korcsoport
2. ÉNEKSZÓLÓ ÉS KETTŐS – A, B vagy C korcsoport
3. ÉNEKCSOPORT – D, E vagy F korcsoport
4. KISEGYÜTTES – D, E vagy F korcsoport

Korcsoportok:

- A korcsoport: nagycsoportos óvodások, első- és második osztályosok
B korcsoport: harmadik-, negyedik- és ötödik osztályosok
C korcsoport: hatodik-, hetedik és nyolcadik osztályosok
D korcsoport: alsósok
E korcsoport: felsősök
F korcsoport: vegyes

A benevezéseket a következő címre várjuk: ÚJVIDÉKI RÁDIÓ, Ignjata Pavlasa u. 3. 21000 Novi Sad (a borítékra írják rá: Szólj, síp, szólj!) Jelentkezési határidő: 2006. március 1. Bővebb felvilágosítás a 00381/-21-522-226-os telefonon vagy a 00381/-63-8-378-552-es mobiltelefonon kapható, Szabó Gabriellánál.

2006. január 5-9-ig voltunk feleséggel, Böskével Svédországban egy hétvégi tanfolyamon, Lulea városban. Ez a megyeközpontú város Stokholm-tól 1300 kilométerre fekszik az ország északi részében. Itt a napot reggel 9-től délután 3 óráig láthatjuk. Most igazi tél van, tiszta fehérek a fák, a házak, az utak és a hőmérséklet mínusz 20 fok alatt van.

A tanfolyam a sunderby-i népfőiskola termeiben zajlott, ahol a résztvevők szállodai szobát kaptak és kitűnő étkezési ellátásban részesültek. A Svéd Néptánckör 40. alkalommal rendezte meg a találkozót több mint 100 fővel. Nem csak táncosok vettek részt, hanem zenészek, zenekarok és kézművesek is. Az eseményt Kaisa Olsson úrhölgy szervezte, aki most Magyarországon él, mert a férje Budapesten a svéd katonai attasé. A találkozón mi is nagyon jól éreztük magunkat, szinte családtagként fogadtak, nagyon kedvesek voltak a szervező család tagjai és a zenészek, táncosok, kézművesek is. A tanfolyamon minden este koncertet és svéd táncbált tartottak.

A táncok nagyon emlékeztetnek a francia, angol és német táncstílusra, s igen jó, hogy nálunk még hitelesebben él ez a tánc-hagyomány, mint az említett országokban. A táncbáltban 8-10 zenekar váltotta egymást, akik éppen nem zenéltek, azok tán-

A magyar néptánc Svédországban

coltak. Az is nagyon tetszett, hogy a magyar tánc tanulásakor a zenészek és a kézművesek is bekapcsolódtak a táncosok mellé. Sőt még a gyerekek is próbálgatták a táncokat, akiket a szüleik magukkal hoztak.

A táncoktatás szombaton és vasárnap zajlott, egész nap. Sárközi és széki táncokat tanítottunk. A sárközi táncokból csak az ugrós és a csárdás került a foglalkozásba, mert az énekes karikázókat a dalszövegek miatt nehéz lett volna ilyen rövid idő alatt betanítani. A széki táncrendből a csárdás volt a fő téma. Tanítása közben eredeti táncokat és koreográfiákat is néztünk videóról. Mikor a széki vetítésekor meglátták a polkát és a hétlépést, nagyon fellelkesedtek azon, hogy

ezek igen hasonlítanak az ő táncos gyakorlatukhoz.

Érdekes volt, hogy nekik a mi szabad táncolási gyakorlatunk nagyon szokatlan, hiszen az ő táncok nagyon szabályozott rend szerint történnek, állandó lendületben, párosan körbe haladva.

A találkozóról az újságok is írtak, idézek néhány sort: „A magyar népzene töltötte be a sunderby-i népfőiskola termeit a hétvégén. Timár Sándor és Böske felpörgették a résztvevőket. »Ez csodálatos« – mondta az imeai Mats Wennström, miután hosszasan megforgatta a szintén umeai Christina Nilssont. Nyilvánvalóan tűnik, hogy a magyar néptánc igencsak megtetszett az észak-svédeknek. »Beutazzuk akár az egész országot is, hogy ilyen élményben legyen részünk, a vezetők nagyon profik« – mondták a résztvevők.”

A tanfolyam szervezője jelezte, hogy egy kis táncsoport jön az Országos Táncbálatlakozónkra, hogy ízelítőkapjunk a svéd néptáncból.

A hallgatók lelkesedése pedig azt mutatja, hogy nagyon megtetszett nekik a magyar táncok sokszínűsége, tánc közbeni szabadságuk. Abban is biztos vagyok, hogy a magyar népzene, a zenekari muzsika is felkelte a zenészek és a táncosok érdeklődését.

Timár Sándor

Negyedszer is szólt az Őseink zenéje

Január harmadik szombatján immár negyedik alkalommal szervezte meg a szenttamási Arany János Magyar Művelődési Egyesület az Őseink zenéje elnevezésű népzenei találkozót. A Jovan Jovanovic Zmaj iskola aulájában a Vajdaságban tevékenykedő legjobb népzenei együttesek mutatkoztak be a nagyszámú közönségnek. Ezúttal kisebb kirakodóvásár is volt már, s a koncert után hagyományosan hajnalig tartó táncbáltban rophatták a táncot a néptáncosok, táncbáltba járó fiatalok. A koncerten fellépett a topolyai Csalóka, a szabadkai Juhász, a nagybecskereki Torontól, a temerini-szenttamási Véka, az adai Gondúz és Árgyelus, valamint a kanizsai Bibic együttes is.

Alilović Gojko, a rendezvény főszervezője a találkozó előzményéről elmondta, hogy Szokola Ervinnel Bácsfeketehegyen szerveztek egy tavaszi táncbálatlakozót, s csak ezt követően gondolta ki Gojko ezt a koncertet, melynek az a jellegzetessége, hogy elsősorban a népzenei együttesekre helyezik a hangsúlyt, mivel a táncosoknak gyakrabban adódik alkalmuk a bemutatkozásra, s ilyenkor a zenekarnak csak kísérő szerepe van. Itt viszont a táncosok is teljesen alárendelték magukat a zenekari összeállításoknak, mivel két pár táncos tette időn-

ként színesebbé a koncertet, Baji Endre, Szécsi Viktória és Gászó Tibor, Varga Viola táncoltak. A főszervező úgymond happeninget szeretne elképzelni népi változatban. Egyetlen célja van a találkozónak, hogy minden évben jó legyen, de természetesen szívesen veszik a kritikát is, hiszen csak így lehet évről-évre jobb a rendezvény.

Az adai Vadvirág Hagományápoló Körből a Gondúz és az Árgyelus együttes is részt vett. Török Ádám és Török Flóra mindkét együttesben muzsikál. Ádám hat éve hegedül, két-három éve intenzíven furulyázik is. Az Őseink zenéjére váratlanul érte őket a meghívás, de nagyon örültek ennek a lehetőségnek, mivel itt az idősebb zenészek lépnek föl. Flóra az Árgyelus együttes vezetője, amely együttes elsősorban moldvai csángó népzenei játszik, de a gyimesi muzsikát is szeretnék népszerűsíteni a Vajdaságban. A négytagú zenekar csak hétvégén tud próbálni, de máris egyedül állítják össze a színpadra kerülő műsorszámukat. Nagy élményt jelentett számukra, hogy a nyáron egy táborban sikerült együtt muzsikálniuk moldvai muzsikussal.

A kanizsai Tisza Néptáncegyesület Bibic zenekara is fellépett Szenttamáson, melynek Vázsonyi Csilla a vezetője. Két éve alakultak,

mivel a táncgyűttesnek szüksége volt kísérőzenekarra.

Rózsa Tibor már a nagy öregek táborába tartozik a vajdasági népzenei mozgalomban. Izgalmas volt számára is látni a fiatal zenészeket, hiszen ez eszükbe juttatta, hogy annak idején ők is így kezdték. Ezek a fiatalok is sok-sok kitartással eljutnak oda, ahol igazán megállják a helyüket, bár nagyon rögös utat kell bejárniuk a népzeneészeknek. A Battyu zenekarnak köszönve kezdtek muzsikálni a topolyai Csalóka együttes tagjai, akik úgy tudtak betörni a magyarországi népzenei mozgalomba, hogy egy ideig Erdélyben hivatásos néptáncsoport mellett működtek. A zenekar ebben az évben ünnepli fennállásának tizenötödik évfordulóját. Meglátásuk szerint igen megalapozott a vajdasági népzenei mozgalom jövője, hiszen sok fiatal zenész megjelent az idei Őseink zenéje rendezvényén, s jó látni, hogy vannak fiatalok, van utánpótlás.

A közönség ezúttal sem csalódott sem az idősebbek, sem pedig a fiatal muzsikások előadásában. Igazán kellemes estét tölthettek el azok, akik elmentek a találkozóra, hiszen igen rövid idő alatt nagyon fontos eseménye lett ez a vajdasági népzenei mozgalomnak.

Szabó Gabriella

Az előadásmódról

Ki hogyan tartja a hangszeret; az éneklő prímás; a zenész habitusa

Zvonko Bogdan énekes;
Janika Balázs tamburazenekara
(Újvidék, 1960-as évek)

Krizsics Tivadar megállapítása javarészt helytálló, bármilyen színpadi produkcióról is legyen szó. Hiszen a nézőt a látvány köti le először, főleg a laikust, s még az igényes, hozzáértő ember számára is nagyon meghatározó az előadó színpadi viselkedése. Hiába rendelkezik remek képességekkel, briliáns technikai tudással, ha nincs kiállása, ha nem tudja „eladni” a produkciót. A színpadon egy „normális”, „hétköznapi” mosoly úgymond meg sem látszik. El kell túlozni egy kicsit, hogy észrevehető legyen. A zenésznek a színpadon nem lehet szerénykedni, szégyenlősködni, magabiztosságának megingathatatlanak kell lennie.

A kellő önbizalom természetesen sokféleképpen értelmezhető, a „ripacsságot”, a nagyképűséget általában senki sem szereti. Meg kell találni a legmegfelelőbb „hangnemet” a hallgatósággal, és ennek a hangnemenek sokszor meglehetősen ellentétes motívumokat kell magában foglalnia. Például: a tapasztalat is azt mutatja, hogy az emberek azt szeretik, ha a zenész közvetlen, kedélyes, odafigyel a vendégekre. Érezze az a vendég, hogy most érte szól az a nóta, hogy a zenész most csak ez kizárólag az ő problémáját viseli a szívében. A zenész illetően közösgvállalása, empátiája ambivalens. Megteheti, hogy „joviális ábrázattal aláereszkedik” a „végtelen magasságokból” azért, hogy pillantásával, figyelmével méltathassa imádó közönségét, de a kellő pillanatban, amikor olyan vágya támad (még ha tudat alatt is), hogy közéjük tartozzon, vissza kell vo-

„A zenézpálya az egy színézpálya. Színeszkedni kell, mint a színésznek a színpadon. És ez a menő. Aki nem tud lépést tartani, az nem sokáig lesz zenész.”
(Krizsics Tivadar Bozsó, Mohács, 2003)

nulnia művészi magányába. Ezt a fajta magányt vállalnia kell. Nem szabad egyenrangúságot mutatnia – és ez éppen az őt isteníttő hallgatóságnak az elvárása. Abban a pillanatban, hogy a zenész azokat a korlátokat, amely őt és közönségét elválasztja egymástól, átlépi, ezzel megszűnik titokzatossága, misztikuma, a közemberektől megkülönböztetett kiemelkedő mivoltának hitelessége, és a közönség keres magának egy másik zenészt, akit imádkhat.

Ezért lehetséges az, hogy sokszor jóval tehetségesebb, jobb képességű muzsikuskok kisebb közmegebecsülésnek örvendenek, csak mert a zenészség járulékos tényezőit nem kellő mértékben domborították ki.

„Attól függ, honnan nézzük: X jobb volt, ügyes kezű, de állt, mint egy kőszikla, míg Y jobban törődött a vendégekkel, legyeskedett körülöttük, leste óhajaikat. Más részről a prímáság ötven százalékát a jó éneklés teszi ki. Y apja, az öreg Z ugyancsak jobb tamburás volt, Y, azt mondták, hogy »söpör« a tamburán, de jobban tudott énekelni.” (Dobszay Lukács, Mohács, 1998)

A hangszer tartása is lehet nagyon jellemző. A jó muzikusnak könnyed, laza, de biztonságos „hangszerkezelési technikával” kell rendelkeznie, tudnia kell kifelé figyelni,

szemmel követni a körülötte zajló eseményeket, s mintegy „mellékesen” muzsikálni – legalábbis, ha nem színpadon, hanem étteremben, tánc alá, stb. muzsikál. A tapasztalt, hivatásos, idősebb muzikusokra jellemzőbb ez a fajta mentalitás. Olyan, mint ha „a hangszer, ha már ott van a kezében, játszik rajt”, nem erőlködik, a virtuóz dalmakok, futamok pedig folynak az ujjaiából, mint a víz a csapból. (Vagy egyáltalán nem játszik futamokat, hanem kevés hangot játszik, de azt viszont éretten, ízesen.) A „dörzsölt” muzikus mindig éppen csak annyi mozdulatot tesz, amennyi szükséges. Janika Baláz például egészen leengedte méretes hasán a prímamburát, vastag ujjai éppen, hogy csak érintették a fogólapot, és mintha simogatta volna, bejárt négy oktávot egy-egy szűkített futam erejéig. Kovács Toncsi jobb keze technikájáról volt híres, rendkívüli intenzitású játékát a sűrű tremoló határozta meg, mindebből kifelé nem látszott sok minden, mereven állt, mellkasánál tartott hangszerén keze alig mozgott.

Éppúgy, ahogyan az élet minden más területén a paraszti világban, úgy a zenében is, a paraszzenész mentalitásában is két fontos tényezőt vélünk fölfedezni: ez a praktikum és a méltóság. A mai kor zenészeinél jóval nagyobb hangsúlyt kap a színpadiasság, a látvány, a „sztárság”, a legszélősebb esetekben ehhez már maga a zenész sem kell, csak egy floppy, esetleg egy számítógép.

Avar Anna

„Tánc és társadalom”

Angol nyelvű kiadvány az Akadémiai Kiadó és az Európai Folklór Intézet kiadásában

ELSIE IVANCHICH DUNIN, ANNE VON BIBRA WHARTON, LÁSZLÓ FELFÖLDI: DANCE AND SOCIETY. BUDAPEST, 2005.

A szegedi konferencia résztvevői Ópusztaszeren (2002.)

G. Dabrowska, A. Ilieva, Pesovár Ernő (NDK, 1972.)

Magyarország évek óta fontos nemzetközi táncfolklorisztikai konferenciák, tanácskozások színhelye. Vannak ezek között 10-15 résztvevős munkamegbeszélések, mint például a 2005. évi szakértői tanácskozás a XIX. századi páros táncokról (valcer, polka, mazurka, schottisch stb.), s az európai tánc kultúrára tett hatásukról. Vannak 100 fős világkonferenciák is, amelyeken az egyetemes tánc kutatás nagy kérdéseivel, s fontos tudománypolitikai témákkal foglalkoznak. Ilyen volt az 1990. évi budapesti konferencia, amely először adott lehetőséget a kontinensek szerint tagolt táncok kutatóinak nagy számban való összefogására, a Nemzetközi Népzenei Tanács Tánckutató Munkacsoportja keretében, s hasonló jelentőségűnek számít a 2002. évi szegedi konferencia is.

A kötet címével a szerkesztők a tánc kultúra társadalmi meghatározottságának jelentőségét igyekeztek kihangsúlyozni. Az alcím – Dancer as a cultural performer (magyarul: a táncos, mint kulturális előadó; vagy másképp: saját kultúrájának bemutatója) – arra utal, hogy minden egyéni tánc teljesítményt a hagyományos közösségekben, csak a közösségi tudás fényében értékelhetünk megfelelően. Ez az az elv, amely alapvetően meghatározza a magyar néptánc kutatás utóbbi évtizedeinek történetét is. Az, hogy e kérdés egy nemzetközi konferencia egyik fontos témájává vált, a magyar néptánc kutatás eredményeinek elismerését is jelenti. A táncos egyéniségek és közösségek viszonyáról 5 tanulmányt tartalmaz a kötet, de számos más írás is érinti a témát, jelezve a kérdés alapvető voltát. Számunkra különösen érdekes a japán Inagaki Norio elemzése a kalotaszegi improvizatív férfitáncok hagyományozódásának kérdéséről. A szerző, aki több mint egy évtizedes szorgalmas munkával alapos helyi ismereteket szerzett a kalotaszegi falvakban, generációról generációra, táncosról táncosra követi végig a legényes táncosok motívumkészletének változásait. Magyar tánc kutatóknak és táncosoknak is dicsőségére válna az ilyen alapos tudás megszerzése és közzététele.

A kötetben további 18 előadás foglalkozik a tánc társadalmi meghatározottságának kérdésével. A tanulmányok célja, hogy elméleti és módszertani szempontok alapos vizsgálatával segítsék a világ tánc kutatásának megújulását a XXI. század küszöbén.

Érdekes olvasmány ezek közül a mexikói Carlo Bonfiglioli, a lengyel Grazina Dabrowska, a török Ocal Ozbilgin, az olasz Placida Staro, a horvát Tvrtko Zebec, a spanyol Josefina Roma, az amerikai Stephany Smith írása. A magyar tánc kutatást Pesovár Ernő, Felföldi László, Fügedi János és Misi Gábor képviselte előadással. A plenáris előadások mellett külön figyelmet érdemel a „Tánc és

esztétika” címet viselő kerekasztal-beszélgetés, melynek keretében számos izgalmas gondolat merült fel a táncos egyének, közösségek, régiók ízlésében megnyilvánuló helyi esztétikai rendszerekről. Az érdekesítő viták, a korábbi kizárólagos formai analízis céljainak és eredményeinek szélesebb gondolati körben való újragondolására serkentette a résztvevőket.

Az ilyen világtalálkozók rendszeres eseményei a kisebb munkacsoportok (a tánc történeti ikonográfiai, kutatás-módszertani, tánc elemző, hagyományörző, a XIX. századi páros táncokkal foglalkozók) időközi munkáiról szóló, színes képekkel illusztrált beszámolók.

Különösen fontos a 2002. évi szegedi konferencia abból a szempontból is, hogy a Nemzetközi Népzenei Tanács Tánckutató Munkacsoportja ebben az esztendőben ünnepelte megalakulásának 40. évfordulóját. A kötetben az idősebb generáció tagjai (köztük Pesovár Ernő) visszaemlékezésekben idézik föl a 40 év fontos eseményeit. Mindannyian meghatódtunk, amikor a konferencia legfiatalabb résztvevője, a közép-amerikai Adriana Cruz Manjarrez külön előadással köszöntötte a társaság legidősebb tagját, Pesovár Ernőt, a világ aktív néptánc kutatóinak doyenjét.

A kötetnek – erényei mellett – a legfőbb „hiányossága”, hogy nem adhatja vissza azt a sok szép táncot és zenét, amelyet a résztvevők az előadásaik keretében, a szünetekben, a reggeli és esti tánc tanítások során egymásnak mutattak és tanítottak. Azt hiszem, senkire sem maradt hatástalan Dayang Mariana Abang Bolhassan malajziai fiatal táncos és tánc kutató bemutatója, amelynek során saját hazája hagyományos táncából adott elő, gyönyörű viseletben. (A táncokról készült videofelvételek az MTA Zenetudományi Intézet Néptánc Archivumában megtekinthetők.)

A kötetet Anne von Bibra-val, a Minnesota-i St. Olaf College tanárával és Elsie Dunin-nal, a Kaliforniai Egyetem horvát származású professzorával közösen szerkesztettük. A kiadást a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a Nemzeti Kulturális Alap és a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal támogatta. A könyvet elsősorban az egyetemek néprajz-kultúranropológia szakos hallgatóinak ajánljuk, de eredményesen forgathatja bárki, akit a néptánc kutatás legújabb eredményei és irányzatai érdekelnek. A kiadvány az Európai Folklór Intézet „Bibliotheca Traditionis Europæ” sorozata 5. köteteként jelent meg, mely az Európai Folklór Intézet könyvtárában (Budapest I. ker., Szilágyi Dezső tér 6.; telefonszám: 06-1-212-2039) megvásárolható.

Felföldi László

A mi furulyánk – III.

A dunántúli megyékben használatos, fanyelves (fadugós) hosszúfurulya szárán öt hangképző nyílás van. Dallamjátékra az alsó három, nagyobb méretű lyukat használják. Itt a dallamsor kvartja szól, a terc gyakran semleges. A kvint és az azt követő hangok a következő felhangtartományban szólnak erősebb fúvással, majd újabb váltással az oktáv következik. Jobban sikerült hangszereken néhány hang még az oktáv fölött is megszólaltatható. A többinél jóval kisebb méretű negyedik és ötödik hangnyílás hangjai félhangonként követik egymást. Az ötödik lyuk a kvint megszólaltatását segíti, emellett a tartott hangokat ezzel lehet vibrálni, ami a hosszúfurulya jellegzetes hangzását idézi elő.

Az alul elhelyezkedő kéz ujjai csupán két hangnyílást fednek, többet – a köztük lévő nagy távolság miatt – nem is lehetne egy kézzel befogni. A másik hármat is csak így, félhangonként foghatja be a játékos.

A hosszúfurulya félhold formájú szélhasítóját és a végébe faragott „nyelvet” nem könnyű elkészíteni, ezért valamikor kialakult az a szokás, hogy a furulyákat a blockflötekre jellemző szögletes sípnyílással és ahhoz való egyszerűbb fadugóval látják el.

Ilyen átmeneti forma az ún. *román kaval*, ami, bár jóval rövidebb (kb. 60-70 centiméter), fenntartotta a hosszúfurulya ötlyukú rendszerét. A hátsó oldalára faragott, álló téglalap formájú sípnyíláson át látható a dugó lecsapott vége, ami a hosszúfurulyákra jellemzően jócskán túlnyúlik a szélhasító nyílás felső vonalán. (A kaval név eredetileg azoknak a furulyaféléknek a gyűjtőneve, amelyeknek a peremére – kávájára – fújnak. A román kavalt ezzel szemben furulyasípval szólaltatják meg, így az elnevezés egyáltalán nem logikus.)

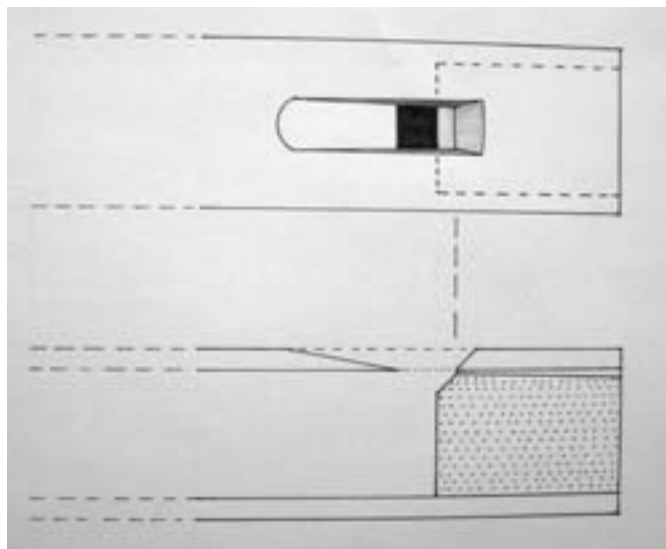
Szögletes sípnyílású hosszú szárú furulyákat a Balkán déli részén, valamint a törököknél is találunk, szintén *kaval* névvel. A sípnyílás itt is hátul helyezkedik el, de a hanglyukak száma – és így nyilván a játéktechnika is – a peremfúvós kaval-félékkel mutat rokonságot. Ezek valójában nem is hosszúfurulyák, hiszen egymástól azonos távolságra fúrt hangnyílásaik a cső középtáján helyezkednek el. Inkább tekinthetők a káváfurulyák síppal ellátott változatainak.

A hosszúfurulya szögletes sípnyílású változatát Észak-Magyarországon találjuk. Itt a vastagabb csövű nagyfurulyák oldalán három hangnyílás van dúrtercre hangolva. Múzeumainkban tucat-szám találunk ilyeneket, ennek ellenére a hazai szakirodalomból teljes mértékben hiányoznak. (Malonyai Dezső *A magyar nép művészete* című munkája III. kötetének 112. oldalán somogyi nagyfurulyák rajzát közli, kettő közülük „vendégcsővel” szól.)

Ezekből a nagyfurulyákból fejlődött ki végül egy óriásfurulya, a szlovákok nemzeti hangszere, a fujera. Herman Ottó így ír a gyetvai fujerásokról: „Télen a fonóban, langyos tavaszi éjszakán megbúg a fujera, egy hatalmas, majdnem embernyi síp, melynek három a hanglika, s amelyet csak vendégcsövön lehet megfújni. Legmélyebb hangja majdnem haragszerű, de búgó is, mint a bánatos vadgalambé, sőt kurjant is; a legény belevegyíti saját dünnögő hangját...” (Herman Ottó: *Halászlélet, pásztorkodás* – Gondolat Kiadó, Budapest, 1980., 38. o.)

A leírás világosan utal arra, hogy a XIX. században még dünnögősen fújták a fujerát, ami ékesen bizonyítja a hosszúfurulyával való közeli rokonságát. A szlovákok mára már teljesen leszoktak a dünnögős furulyázásról, s hasonló folyamatot találunk Romániában is. Egy nemzetközi folklórfesztiválon tapasztaltam, hogy a román furulyásoknak szigorúan megtiltották vezetőik, hogy a szín-

padon dörmögve furulyázzanak. Állítólag az már nem korszerű! Úgy tűnik azonban, hogy szomszédaink tisztában vannak a dünynyögős furulyázás magyaros jellegével, s ezért inkább mellőzik azt. Kétségtelen azonban az is, hogy a leszokás folyamata nálunk is elindult, s a Székelyföld, valamint Moldova kivételével napjainkra már be is fejeződött.

A szögletes szélhasítóra való áttérés után a furulyák méretének jelentős csökkenésével találkozunk, szinte az egész kárpáti régióban. A körülbelül félméteres furulyákon már elhelyezhető hat lyuk, amit egy felnőtt férfi ujjai átérnek. Ez a változat már alaposan eltér a hosszúfurulyától, csak a szélhasító hátulsó elhelyezése, valamint a dünynyögős játékmód őrzi az ősi örökséget. A hatlyukú furulya használata az egész Kárpát-medencei térségben elterjedt, a perifériákra sodorva a régiesebb formákat, a hosszúfurulyát és a csilinkát.

A csilinka szintén áttért a fadugós formára (csak a moldvai csángóknál maradt fenn a nyelvdugós változat), majd mind kisebb méretűvé zsugorodva gyermekjáték-síppá egyszerűsödött. Így is megtartotta azonban az ősi nyelvdugós furulya, a csilinka – vagy más népp tilinkó – nevét.

A hátsó sípnyílású hatlyukú furulya tehát itt helyben alakult ki, a régi nyelvdugós és az újabb keletű fadugós furulyák ötvözeteként. Míg a magyar nyelvterületeken szinte mindenütt megvolt, a délszláv térségben szórványosan találjuk, más típusokkal keveredve. Széleskörű elterjedésére a Kárpát-medencei és balkáni térségben több magyarázat is kínálkozik.

A jó minőségű, az átlagost felülmúló hangzású hangszerek gyakran nagy területeken elterjednek. Ez történt a magyar dudával is, amit az egész Kárpát-medencében megtalálunk. Az sem zárható

ki, hogy a hátsó sípnyílású hatlyukú dugós furulya is ilyen módon terjedt a magyar nyelvterülettől jócskán távoli térségek felé. (Szórványosan még Albániában is megtalálható).

Az is lehetséges azonban, hogy a mi furulyánk egy korábbi kultúra terméke. Abból az időből maradhatott fenn, amikor a közép-európai térség népei a Cseh medencétől a Balkánig azonos nyelvi-kulturális keretek között éltek. A hajdani hun birodalom embertömegei mára már jórészt szláv nyelvű nemzetekként tartják magukat számon, kultúrájukban azonban máig fellelhető az egykori közösség archaikus öröksége nyelvi, tárgyi és folklórhagyományokban egyaránt.

A mi furulyánk tehát a jégkorszaki eredetű nyelvdugós furulyák és az antik Európából származó blockflöte típusú dugós furulya ötvözeteként alakult ki, valószínűleg a középkor kezdetén. Az új hangszer, a hosszúfurulya eredeti formájában a Dunántúlon maradt fenn, újabb változata pedig – a hátsó sípnyílású hatlyukú furulya – elterjedt, s szinte napjainkig fennmaradt az egész magyar nyelvterületen.

Kozák József

FELHÍVÁS

A JOBBÁGYTELKI FALUMŰZEUM LÉTREHOZÁSÁNAK TÁMOGATÁSÁRA

Több éves próbálkozás után ez évben pozitív lépés történt a Jobbágytelki Falumúzeum ügyében. A plébánián összegyűlt egyháztanács 2005. október 4-én döntést hozott az egyház tulajdonába visszakérült volt rendelőintézet épületéről. A döntés szerint az egyház hozzájárul a Falumúzeum elhelyezésére ebben az épületben, amennyiben az épület rendbehozatala anyagilag biztosított. A volt rendelőintézet épülete négy nagy helyiségből áll, kis melléképülettel. Az ingatlan fásított udvarán istálló és kocsiszín is található. Ez az elrendezés optimális néprajzi tárgyak megőrzésére és kiállítására. A megfelelő rendezés után ideális hely lehet a helység népművészete, lakói, múltja és jelene iránt érdeklődő látogatók fogadására. Kérjük, segítse Ön is adományával a Jobbágytelki Falumúzeum létrehozását! Gyűjtsük össze együtt az épület átlakításához szükséges 2,5 – 3 millió forintot!

Célunk a Falumúzeum 2006. június 15-i átadása. Az adományok gyűjtését, a rendbehozatal megszervezését, a pályázatok elkészítését és a pénzügyi lebonyolítást a Vitézi Ének Alapítvány vállalta. Az Alapítvány kuratóriuma emellett 1 millió forintot szavazott meg a cél megvalósítására. Az Alapítvány minden adományról elismervényt állít ki. A felajánlott összegek adókedvezményt eredményeznek.

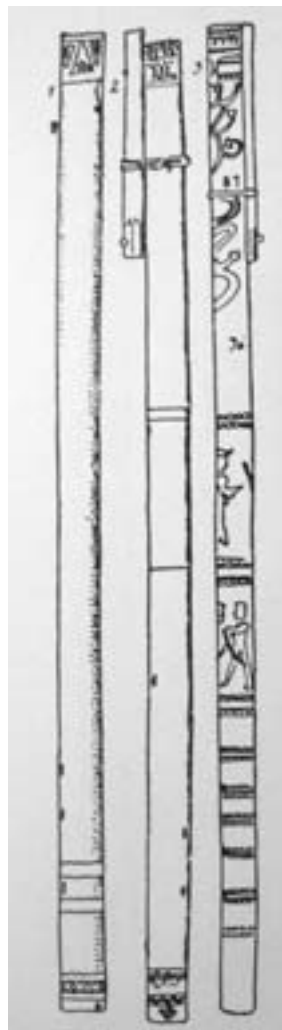
Vitézi Ének Alapítvány

1087 Budapest, Kerepesi út 29/b.; telefon: (+36.1) 333-9583

E-mail: vitezenek@honvedart.hu

Számlaszám: 10300002-20604204-00003285

Információ: Stoller Antal – (+36.30) 922-5900

Koboz jellegű hangszereken tessünk megtanulni kobzozni!

„Ez amit itt láttam máma a színpadon, az mind-mind-mind egy-egy kicsi Róka Szabolcs vagy Bolya Matyi vagy nem tudom melyik budapesti táncmuzsikus kobzost említek, tanár urat beleértve [itt a jelenlévő Fábri Gézára utal – a szerk.], akik itten kitalálták az én nem tudom milyen budapesti kobzózást, ami úgy találmány, ahogy van. Tisztelet a kivételnek, aki valamit próbál ottan érzékeltetni azokból a felvételekből, amelyek rendelkezésünkre állnak.” A fenti idézet 2005 novemberében hangzott el a nyolcadik alkalommal megrendezett, „Zeneiskolák a népzene tükrében” című találkozón, egy magát a „magyar néphagyomány felelőseként” aposztrofáló – s e szerepre oly gyakran vállalkozó – zsűritag szájából. Az érintettek ezúton reflektálnak a fentiekre.

„Kobzon kobzozni kell...”

2005. november 27-én a Budapesti Művelődési Központban a „Zeneiskolák a népzene tükrében” találkozón Agócs Gergely értékelt másodéves kobzos növendékem produkcióját, aki a Gyöngyös György lujzikalagori adatközlőtől 1965-ben gyűjtött „magyaros” dallamot játszott kobzon, majd a „Mikor kend es Laci bátyám...” kezdetű éneket kísérelte. A magyaros dallamot az eredeti gyűjtést felhasználva tanultuk meg, míg az ének kíséretét, eredeti kobzos anyag hiányában, a Gyöngyös-féle egyszerű fordulatokkal oldottuk meg.

Agócs zsűrielnök értékelése lesújtó volt. Arról szólt, hogy kobzon kobzozni kell, és hogy amit hallottunk, az nem kobzozás (a további viták elkerülése érdekében a cikk megjelenésével egyidőben a produkció és az értékelés felkerül a Moldvahon Zenei Portálra – www.moldvahon.hu).

Tanítványom teljesen összeomlott, hiszen három héttel előtte Székesfehérváron a IV. Pesovár Ferenc Népdaléneklési Versenyen is előadásra került a kis csokor, s ott a dr. Olsvai Imre által vezetett szakmai zsűri kiemelt arany fokozattal minősítette ugyanezt a produkciót, a kobzozásért pedig a „legjobb zenész egyéniség” megtisztelő díját kapta.

Azt hiszem, a fenti eseménysorozat alátámasztja, hogy az ilyen, Agócs-féle értékelések sokat árthatnak a népzene oktatásának. A szakmai kérdéseket ugyanis szakmai fórumokon kell megbeszélni, s ha tényleg szükséges, akkor akár ki is lehet zárni Gyöngyös György anyagát a kobzoztatás anyagából. Az pedig nem tartozik egy 14 éves „megszállott” növendékre, aki imádja Gyöngyös György dallamait, hogy ami jelenleg hivatalos tananyagként az

fotó: Vágvölgyi Tibor

Oktatási Minisztérium által jóváhagyott tantervben szerepel, s amit ő tanárával módszeresen elsajátított, azt valaki onnan mellőzni szeretné.

Agócs Gergely tanuló és tanárt nem kímélve mond megsemmisítő kritikát, s ez azon túlmenően, hogy fájó, népzeneoktatásunknak sem tesz jót.

Fábri Géza

Tisztelt Agócs Gergely!

Megszólítva érzem magam, bár a fórumot, ahol a megszólítás történt, nem találom megfelelőnek. Úgy gondolom, mindennek megvan a maga helye, ideje és módja amellett, hogy a dolognak van szakmai és emberi oldala is. Utóbbi kettőt nem szerencsés összekeverni. Az értékelés emberi oldaláról itt nem is írnék, mindenki döntse el maga, hogy helyes-e a tanítvány előtt annak tanárát ilyen módon értékelni.

A szakmai oldalról röviden: „A kobzon kobzozni kell! Már pedig annak van egy hagyománya. És hol található meg ez a hagyomány? Nem a Tatros táncmuzsikus Budapesten (itt valószínűleg a Marczibányi téri Guzsalyas táncmuzsikusra gondol, ahol egyébként már évek óta a Somos és Szigony együttesek muzsikálnak – B. M.), hanem Moldvában. Moldvai csángómagyar ...olyanok

már... azt már nem tudjuk, hogy van-e, de cigány kobzosok vannak.”

Itt kénytelenek vagyunk definiálni, mit is vár tőlünk a „magyar néphagyomány”. Egyrészt kihallani egy beismerést, miszerint kevés az idevonatkozó adat. Másrészt azt, hogy a ma még megtalálható román cigány kobzosok egyedül képviselik a hagyományt. Tehát meg kellene tanulnunk mindhárom, előző feltételt kimerítő adatközlő játékmódját (Paun Vasile, Antim Joan és Sorbanu Răducanu) és kész. A tisztánlátás kedvéért hozzáfűzném, hogy Vasile minden hangszereken jól játszik, kedvence talán a szaxofon és a basszusgitár.

Csak érdekességként teszem hozzá – nem mintha ez önmagában bármiféle értékítélet lenne –, hogy Vasile ez utóbbi hangszer kvártos hangolását ültette át ko-

bozra. Ennek semmi nyoma nincs a hagyományban, s ezt ő is megerősíti, ha rákérdez a körültekintő gyűjtő. Kobzon általában a „mi” kedvünkért játszik és egyszerű, de funkció (mondhatni városi) akkordköröket róva. Antim és Răducanu olyan régóta nem játszott a hangszereken, hogy játékmódjukból szinte csak óvatosságot lehet levonni, de egységes stílusra következtetni elhamarkodott, s egyben tudománytalan.

Felmerül a kérdés: a folklór folyamatának mely pontját nevezzük autentikusnak, tűzzük ki célként, rekonstruálандónak? Arról pedig mindig elfeledkezünk, hogy az útkeresés nem feltétlen jelenti az előzmények felrúgását. Ha kezembe veszek egy olyan hangszert, amely a középkor óta változatlan formájú, s kihasználva lehetőségeit, tu-

dok rajta kézzes technikákat találni, akkor jogos a feltételezés, hogy hasonló technika létezhetett a múltban is. Amennyiben az az egyetlen szempont, hogy a múltban – bizonyíthatóan – létezett-e egy játéktechnika! Amennyiben semmi más nem igazolhatja egy népzeneből kiinduló muzsikusz művészetét, csak a bizonyos felvételekhez való hasonlatosság!

Róka Szabolcsot és Fábri Gézát régóta ismerem. Mi hárman egymás mellett jól megférő, azonos alapokról induló, de különböző zenei utakat járunk. A színpadi műfaj mellett mindhárman foglalkozunk az oktatással és a hangszer továbbélése lehetőségeinek vizsgálatával is.

Nem hiszem, hogy az elmúlt 20 év munkáját egyetlen mozdulattal le kellene söpörni az asztalról a „magyar néphagyomány” védelmének jegyében egy egységes, moldvai kobzosok ellen irányuló budapesti összeesküvést vízionálva. Nem hiszem, hogy a magyar népzene vagy a magyar kultúra ellen való lenne, ha megszólal a koboz

a Nemzeti Színházban műzenét, egy jazzfesztiválon improvizatív zenét, vagy éppen a spanyol király udvarában középkori zenét játszva. Az pedig már zeneesztétikai, filozófiai kérdés, hogy az interpretáció elválasztható-e a muzsikustól.

Végül a formára vonatkozó észrevétel. Ha valaki a tudomány felől közelít meg egy kérdést, elvárható, hogy maga is a tudomány eszközeivel dolgozzon. A tudomány emberének, a „magyar néphagyomány felelősének” ismernie kell a tudományos érvelés kritériumait, illetve formáit. Ha valóban ilyen nagy a baj, akkor lehet szervezni szakmai fórumot, lehet cikksorozatot indítani és sok lehetőség van nagyobb lélegzetvételű tanulmányok megjelentetésére is. Mindezek hiányában, szakmai előzmények nélkül érthetetlen ez a kirohanás. Magam és zenésztársaim részéről semmi akadálya, hogy a kérdéstről valamilyen értelmes szakmai fórumon beszéljünk.

Üdvözlettel:

Bolya Mátyás

fotó: Schmidt András

Agócs Gergely – fotó: Györffy Árpád

fotó: Perényi Rita

Mi haszna van ennek?

Én is megszólítva érzem magam, s bár távol áll tőlem, gondolataimat nyilvánosságra hozom. Miért? Mert volt egy vetélkedő „Zeneiskolák a népzene tükrében” címmel, melyen kobzos növendék is indult, s e kobzos hallgatót, s mesterét, Fábri Gézát és minket (Bolya Mátyást és Róka Szabolcsot), „budapesti” kobzosokat, kritika ért.

A kritika – függetlenül előjelétől – hasznos dolog, főleg ha szemtől szembe fogalmazódik meg, de jelen esetben egy olymposi csúcsról, maga a tökéletes, megcáfolhatatlan folklór félisten szólott elmarasztalóan egy diákhöz koboz-technikájáról, tanáráról, és rólunk, „budapesti” kobzosokról.

Mi lehet e kritikának a célja? Talán az, hogy minket, a tanárt, a tanulót jobb útra térítsen?? Így?? Biztos, hogy egy szakmai vitát a diákok előtt kell megvitatni? Az érintettek háta mögött, hogy nincs módjuk védekezni? Biztos?

Mi haszna van ennek? Lejártni egy tanárt a diákok és a tanárok előtt? Egy tehetséges hallgatót megalázni? Elvenni a kedvét az énekléstől, a zenéléstől azért, mert a zsűri egy tagja a téma legszakavatottabb tudósának érzi magát. És ezt minden körülmények között érzékeltetni akarja környezetével? Van ennek értelme?? Van?

Lehet, hogy Ő a legnagyobb tudású, a legtisztábban látó, a legbölcsebb zenetudós és kobzos... Lehet... Jöjj hát, tudósom! Állj be a hegedű, a furulya, a kaval, a szaxofon mellé! Taníts minket kobzolni! Járj előttünk jó példával!

Hogy zavar a nagydob a zenében? Ül le a Benchea testvérekkel (moldvai csángó dobosokkal) és győzd meg őket, hogy nincs is példa Moldvában a dob használatára! Látom előre, amint Grátzy és Félix meghajlik érvelésed előtt, s végül zavartan szemétdombra vetik azt a dob, melyet moldvai cigány zenészekről vettek.

Róka Szabolcs

Ízlés-e? Vélemény-e? Avagy...

Bizonyára vannak sokan, akik elolvasva Fügedi János „Ízlés és vélemény” című cikkét, kielégülten gondolják magukban: no, ezt jól megmondta. Megérdemelte az a Szász Józka, miért is szól bele a más dolgába, főleg ha nem ért hozzá.

Hát, semmiképp sem szeretném őket megfosztani a káröröm által nyújtott élvezettől, még akkor sem, ha az csak a felszín, s a mögöttes értelem úgyszólván később. De bízva abban, hogy a véleményformálások befolyásolásáért saját magunk (elsősorban magunkhoz való) őszinteségével vállalhatjuk a legtöbb felelősséget, szeretném pontosítani, esetleg továbbvinni korábbi gondolataimat. Azt is be kell vallanom, hogy ez nem egy könnyű vállalkozás, hisz a fent említett cikk sorait olvasva elsőre nekem is az volt az érzésem, mintha a szerző az én írásom minden sorában a hibát kereste volna, a kötekedési pontokat. Ugyan meglepő, hogy ezt épp egy „hozzáértőtől” kapom meg, akit tudtom szerint általában a hiúság, beképzeltség, féltékenység, magányosság ellenkezői jellemeznek.

Rögtön az elején kihangsúlyoznám, hogy nem a tudomány értelméről és nem az ízlésről szeretnék beszélni, főleg nem párbajozni, mégha lőnek is rám, hisz megvéd a céljaim iránti elkötelezettségem: azaz, hogy hozzájáruljak a népzene és néptáncot kedvelők önkifejező és ezáltal tartalmasabb, nagyobb aktivitást igénylő magatartásának kialakulásához, e közlési mód felhasználásával is. Éppen ezért örültem meg Fügedi János írásának, és üdvözlöm, hogy reflektált az én cikkemre is, megtisztelt vele, és sajnálnám, ha így felcsigázva magamra hagyna.

Felcsigázott, mert a régi vágyamat hozta felszínre. Ugyanis gyermekkoromban (Korondon) nyaranta majdnem minden hétvégét lakodalomban töltöttem. Egymást váltották a különböző zenészek és táncosok (hisz nem csak korondiak keltek egybe, került más vidékről is eladó leány). És az akkori multságok elképzelhetetlenek voltak élő tánc és élő zene nélkül. Azon nyomban beleszerettem e zene és tánc közös kavalkádjába. Sajnos röpké idő alatt tapasztalhattam az elmúlás fájdalmát is (szemlélhettem a Lagzi Lajcsitól a kacsatáncot át egészen a passzív bedrogozott, önfeladott állapotig jutást). Hiába fogtam neki lelkesen a zenélésnek, hamarosan kiürült a tér. S csak a kintartásom maradt, és a hitem, hogy a szép világ eljön még, lesz még világosság és győz még az ember, kitör még egyszer a depresszió börtönéből.

Úgyhogy számomra mindegy, hogy a forma vagy az életerő vagy bármi egyéb tudja felkapni és hordozni a tartalmat, az értéket, csak tegye. És ha ilyen szempontból

vizsgáljuk a tánc, a mozgás elemeit, mindennek előtt az embert kell szem előtt tartani. Az embert, mint közösségi lényt. Miért is kezd táncolni? Természetesen nem a különböző mozgássorozatok előadásáért. E fajta ambícióit egy másik műfaj keretében kiélheti, akár a sport, akár a cirkusz vagy a különböző médiumok lehetőségein belül felkínált alternatívákban.

Dehát, az én véleményem szerint, táncbéli mozgásainak alapvető célja a kifejezés. A mások felé fordulás, akár önmaga felé is. És éppen ezért az adott környezetben felismerhető jelrendszerek használata nélkülözhetetlen a kölcsönös megértés eléréséhez. Ettől válhat értéké, mert érthető és használható mindenki számára az adott közösségen belül, s mert az önkifejezések halmaza a közösséget önmeghatározásához is vezeti. Tehát, igenis egyetértek Fügedivel, a forma lehető legteljesebb elemzése nélkülözhetetlen, főleg egy kívülálló számára. Hisz az adott közösség jelrendszereiben felnöve, ha nem is tudatosan, de ugyanez megtörténik (persze, ha nem túl erősek a külső hatások). Minden egyes lépés, gesztus, mimika jelentése elsajátításra kerül a használat, tapasztalás során. Magáévá válik. Addig csiszolódik, érik, míg egyértelmű üzenetté, hitelessé nem válik a közösség számára.

No, de nézzünk is bele a forma világába! Bizonyára sokunkkal megesett, hogy egy adott táncfolyamatot nem tudtunk annyiszor megnézni, hogy újabb és újabb elemeket ne fedeztünk volna fel benne. Majdnem, mint az anyagvizsgálatoknál, mikor a szemrevételezéstől egészen a mikroszkopikus megfigyelésig, újabb és újabb részletek és jellemzők feltárásával kerülnek elő a különbségek, esetleg a korábban másként diagnosztizált törvényszerűségek.

A tánc esetében nyilvánvaló, hogy a kiindulási pont a testtartás, és az egész mozgató rugója a zene. A tánc a különböző zenei ritmus vagy esetleg dallamcsoportokra sajátos, egyénre jellemző tartás mellett illesztett, a lehető legtermészetesebb, egyszerű, testhez álló mozgáscsoport sokaságából áll össze. A bonyolultságot ezeknek az összehangolás adja. És itt jön be ismét az emberi tényező. A tudat és a lélek összekapcsolódásának tudása. A tánc szépségét ez emelheti ki a csupán látványos gyönyörből a szívet melengető, embert aktivizáló világába.

Ha tehát az ügyességet követelő figurák önmagasztáló élvezetén és a sikerélményen

túl, a tánc és zene által nyújtott eufórikus, lélekgyógyító, személyiségfejlesztő hatásait is kamatoztatni szeretnénk, nemcsak a hiteles mozgások megértése, tudatosítása és előadása a cél. A lelki gyakorlatra is figyelmet kell szánni. Meg kell tanulni megbízni magunkban és a másokban, elengedni a görcsösen szorított dolgainkat. Rátülni a zenére, a jó zene hintójára. Elengedni, hogy átjárja az egész énkünket, hisz ezért szól első sorban az igazi muzsika, legyen az bármely vidéken. És az tehet szabaddá, hogy kifejessük magunkat. Ki kell nyitni a legféltebb érzelmi kapuinkat, s mindezt az egész tanulási, tudatosítási folyamatban is meg kell tennünk.

Hogy mi a jó zene, miként szolgálhat a tánc katalizátoraként, szintén megérdemelt gondolatébresztőnek egy vitasorozatot (amúgy Fügedi János is utalt rá korábban). De addig is még hadd térjek vissza a hitelességhez. Természetes, hogy a szakember számára ez igen fontos kérdés, hiszen az adott tájegység vagy közösség jellemző vonásainak feltárásához, a kölcsönhatások és a szociológiai, társadalmi összefüggések kutatásához nélkülözhetetlen, de hogyan álljunk hozzá mi, akik megélni szeretnénk a táncolás örömét értékeremtő és értékmegetartó módon. Persze öröndetes jelenség lenne visszahatni, esetleg újjáéleszteni az adott közösségek elvetett hagyományait, de mi biztosítaná azt, hogy újból ne kerüljenek hasonló helyzetbe?

Az már nehéz kérdés, és valóban itt jelentkezik első sorban a tudósok, de mindannyajunk felelőssége is. Hogy a szakértelmük segítségével milyen intézkedéseket tudnak foganatosítani, hogy a helyi kezdeményezésekkel karöltve a lehető legnagyobb mértékben kialakulhasson az önrendelkezés, önmegvalósítás képessége, és helyreállhassanak a közösségek. Vagy fogadjuk el a mai normákat és lesz, ami lesz alapon sodródjunk az árral?

Nagy örömmel és alázattal hallgatom a szakma intelmeit, de felmerül a kérdés bennem is, mit kezdjünk itt, Budapesten, egy közösségi házban a kalotaszegi, széki, Küüllő menti stb. táncokkal? Vagy a felgyorsult világban vagyunk mi is olyan gyorsak és szuperintelligensek, hogy akár több tájegységet hitelesen megtestesítve képviselhessünk? Lehet vagy kell ezt egyáltalán? Jó az, ha ránk mondják: mintha odavaló lenne? Hova valók szeretnénk lenni? Mindenhová valók? Vagy rábizzuk másra, aki oda való. És mi meg vállaljuk magunkat. Örülünk a találkozásnak. Tapasztalatot cserélünk, s megéljük az összetartozást a közös és különböző vonásainkban egyaránt.

Szász József

REZESBANDÁK

A Magyarországon a 70-es években indult táncmuzikárium óriási lendülettel haladt előre, rengeteg lelkes amatőr indult gyűjteni, zenekarok, táncgyűttesek alakultak, napjainkra nagyon sok nyári táborban, tanfolyamon, különböző zene- és művészeti iskolákban lehet népzene, táncot tanulni.

A legtöbb „amatőr” gyűjtő természetesen Erdélyt tekintette fő célpontjának, és ott is legtöbben a még megtalálható vonós zenekarokat keresték. Ma a táncmuzikában ezeknek a gyűjtéseknek is köszönhetően nemcsak „magyarországi”, hanem különböző nemzetiségek táncait, zenéit is megtalálhatjuk. A legtöbb hangszer, hangszerösszeállítás is feltűnik: hegedű-gardon, klarinét-tekerő, hegedű-koboz, vonószenekar, kiegészülve cimbalommal, klarinétal, tamburazenekar stb.

Két jelentős folyamat van jelenleg a mozgalomban: az egyik a minél inkább autentikus játékmódra való törekvés, a másik a „divat igényeinek” megfelelő alkalmazkodás, a klasszikus népzenei hangszerek mellett korunk hangszereit is alkalmazva, új formába öltöztetve a népzene, amely tiszteli, ápolja, megtartja a régit, csak abból táplálkozva új hajtást hoz.

Táncmuzikáriumunkból azonban méltánytalanul szorult (t) ki egy hangszerösszeállítás, és ez a rezesbanda (rézbanda, rézdudások, trottyosbanda), amelyeknek megjelenése a XIX–XX. század for-

dulóján hangszeres zenénk történetében fontos állomás volt, hiszen az új együttesek választ adtak az újonnan felmerülő igényekre, ugyanakkor képesek voltak arra is, hogy azokon a területeken, ahol megjelentek, valódi népi zenekarokká váljanak.

A kiszorulásnak természetesen több oka is lehetett: egyrészt, mert nem tartották a magyar hagyományba szervesen beépülő zenekaroknak, mivel ezeket „felülről” szervezték, kottából tanították, nem volt „autentikus”, másrészt megjelenésükkor „modernebb” hangzásúnak gondolták.

Bár már Kodály 1937-ben említ „rézfúvó-zenekarok”-at, a Zene tudományi Intézet archívumában a több mint 10.000 órát meghaladó gyűjtés közül elenyésző a rezesbanda-felvétel: csupán 21 gyűjtésben található. A rézfúvó zenekarok gyűjtése az 1950-es években kezdődött, a legtöbb anyag azonban a 60-as 70-es években készült, amikor Sárosi Bálint, Martin György, Pesovár Ferenc, Pesovár Ernő, Andrásfalvy Bertalan és mások közel húsz népi rezesbanda hanganyagát rögzítették. A Néprajzi Múzeum Népzene Gyűjteményében csupán 4 gyűjtés található, ezek szintén főleg Sárosi Bálint nevéhez fűződnek.

A kifejezetten rézfúvós hangszeres együttesek megjelenése egyrészt a Magyarországon élő nemzetiségekhez is köthető. A rezesbandák a szerb és a német néphagyományban már régebben megjelentek; ahol tehát magyarok együtt éltek szerbekkel és németekkel, ott a nemzetiségek zenekarai mint népi együttesek mintául

szolgálhattak. A magyar rezesbandák kialakulásában nagy szerepet játszhattak a katona-, illetve tüzoltózenekarok is, ahonnan a rézfúvós hangszerek mindenki által ismertté váltak, és a katona-, illetve tüzoltózenészek társadalmi rangja, megbecsültsége követendő példák lehettek.

A rézbandák hat-nyolctagúak voltak, a prímet szárnykürt, mélyszárnykürt és gyakran klarinét is játszották, ezáltal három oktávban megszólaltatva a dallamot. A két-három hangot váltogató esztamkíséretet mélyszárnykürtök és trombiták hozták. A basszust a helikon adta, szólama leggyakrabban a B és F hangok váltogatásából állt. A ritmusszekció többnyire nagydob és cintányér összeállításban tevékenykedett, a dobos negyedeket, átvezetésnél, záratoknál nyolcadokat ütött.

Az igényekhez való alkalmazkodásnak köszönhetően a helyi népdalok dallamai mellett játszottak indulókat, gyászindulókat, magyar nótákat (főleg csárdásfélét) és a parasztság körében is ismert nemzetközi táncokat (keringő, polka, tangó, fox).

Annak ellenére, hogy a több mint száz éve keletkező népzenei ágat sokan vadhajtásnak, múló divatnak, idegen képződménynek gondolták, vannak még működő rezesbandák. Ezek a rezesbandák hűek azokhoz a dallamokhoz, amiket elődjük száz évvel ezelőtt játszottak, ezekre az együttesekre igény van szűk lakókörnyezetükben, és sok évtizedes fennállásuknak köszönhetően több helyen meghatározóvá váltak a faluközösségek ünnepeiben, társadalmi életében.

A rézfúvós zenekarok életképességét kiválóan példázza a vajdasági Magyarszentmihály 1961-ben alakult rezesbandája. A zenekarral az Utolsó Óra Programban készült hangfelvételek alapján ismerkedtünk meg, majd az elmúlt év szeptemberében tettünk náluk helyszíni gyűjtést. Meggyőződhattünk arról, hogy mind az emberélet fordulóíhoz kötődő szokáskörökben, mind a jeles napokon, vagy az egyéb társadalmi ünnepeken nélkülözhetetlen szerepük van Magyarszentmihály és a környező települések életében. Templomi ünnepek, lakodalmak, temetések, névnap-i köszöntők, tüzoltóversenyek rendszeres közreműködői, de kiválóan megállják helyüket a bálokban, táncos multságokban is. A banda hat tagja remekül tud mulatni és mulattatni, szeretik, ha közönségük elfeledve minden bánatot, átadja magát a zenehallgatás, nótázás, táncolás örömeinek, ők maguk is elfelejtkeznek minden nehézségről, ha hallgatóikat sikerül úgy megörvendeztetni, hogy azok „térgyepölve mulatnak”.

Ez csak egy példa a ma még működő népi rezesbandák életére, lakóhelyükön betöltött szerepükre. Határainkon innen és túl még több olyan rézfúvós együttes létezik, amelyek részei a magyar népzene és fontos szerepük van hagyományaink ápolásában. Tudjunk róluk, keressük őket, ismerkedjünk meg velük. Becsüljük meg őket és merjünk fórumot biztosítani nekik, hogy mások is gazdagabbak legyenek általuk.

Alföldy-Boruss Márk, Pálóczy Krisztina

Kárpát-medencei Vőfélytalálkozó

Rendezvény a magyar néphagyományok jegyében

„Ősi népszokásaink garmadával vannak,
De ha nem őrizzük, szanaszét szaladnak.
Elkallódnak sorban, elfelejtjük mindet,
Pedig unokának emléket ez hirdet.
Néhányat közülük most mi összeszedtünk,
Abból el nem vettünk, inkább hozzátettünk.”

(Idézet Súlyom József: Földesi lakodalom c. népi játékból)

Földes ötezres lélekszámú nagyközség Hajdú-Bihar megyében, a Hajdúság, Sárrét és Bihar határmezsgyéjén. Nevezetességei közé tartozik gyógyfürdője, valamint a Szélrózsa Néptáncgyűttes és Hagyományörző Egyesület, melynek Gyönyörű Zsigmond a vezetője. Az utóbbi években a debreceni táncházások – a korábbi „Varjúvár” baráti köre és a jelenleg aktívan működő Motolla Egyesület – körében népszerűvé vált a földesi disznótor és az ezzel együtt megtartott András-napi bál, melyet az egyesület szervez. Az elmúlt évben a megszokott november végi összejövetel keretében rendezték meg az I. Kárpát-medencei Vőfélytalálkozót.

A rendezvény megálmodója, főrendezője, „lelke” Gyönyörű Zsigmond, aki vőfélyként is ismert. A táncgyűttes vezetése mellett évek óta szerepel a debreceni Szeredás népzenei együttes dramatikus műsoraiban is. A helyi hagyományok újraélesztésének vágya talán sokrétű tevékenységeinek is köszönhető. Ez a sokoldalúság is segítette őt abban, hogy az eddig megrendezett vőfélytalálkozókkal szemben új, hagyományközelibb szemléletet kövessen.

Az alábbi beszélgetés ennek a hangulatos és nagyszerű találkónak egyfajta összegzése.

– *Mi készítetted, hogy megrendezd ezt a nagyszabású találkozót?*
– Már évek óta tervezünk a művelődési házzal és a Szélrózsa Táncgyűttessel, hogy olyan hagyományörző napot rendezzünk, ahol a gyerekektől az idősekig minden generáció kedvébe tudunk járni. A disznótor, néprajzi vetélkedő, kézműves műhelyek, néptáncest és az András-bál még mindig csak vékony réteget mozdítottak meg a településen.

Húsz éve foglalkozom vőfélykedéssel, így azt hiszem, viszonylag sok tapasztalatom van a mai lakodalmak szokásokkal kapcsolatosan. A hatszázadik lagzi környékén érzi azt az ember, mennyit kopott ez a szokás, ugyanakkor megdöbbenő, hogy milyen hiányosak az ismereteink. Sehol Európában nem volt olyan széles feladatköre a lakodalmi ceremóniamesternek, mint nálunk. Az biztos, hogy a mai lakodalmakban ez sokkal kevésbé tapasztalható. Hiányosak a szertartások, minden felgyorsult. A vőfély feladatköre szűkül, szinte csak „konferanszként” vesz részt az eseményekben. Pedig azt mondhatjuk, hogy európai léptékben mérve is e tekintetben talán a magyar hagyomány a leggazdagabb. A vőfély szerepének tartalmát újra kellene gondolni, a régi hagyományok újraértelmezésével gazdagítani. Vannak olyan szokásaink, amelyek a XXI. században is megélhetőek.

A vőfély, a „gazda” eredeti feladata szerint felelős volt az egész lakodalom sikeres lebonyolításáért, a szertartások levezénylé-

sétől kezdve a vendégek hiánytalan ellátásán keresztül a szórakoztatásig. Kiváló szórakozási lehetőséget nyújtottak a lakodalomban a dramatikus játékok, amivel újra fel lehetett rázni a lankadó hangulatot. Ezeket érzem például olyan lehetőségeknek, amiket be lehet építeni egy mai lakodalmak szertartásába.

A másik probléma a vőfélyek öltözködési szokásainak változása. Én mindig törekszem az illő megjelenésre. Szerintem amennyire csak mód van rá, rendkívül fontos a népviselet megtartása. Olykor látok törekvést a hagyományos öltözék megőrzésére. Ez azonban – hozzáértés híján – sokszor ízléstelen formában jelenik meg, megáll a „népieschkedés” szintjén. Stílusok keverednek, egymáshoz nem illő darabok kerülnek az öltözetbe. Valahogy a valódi viselet nem divat a mai Magyarországon, magyarkodásnak veszik. Érdekes, hogy más népeknél mennyivel nagyobb becsben áll a népviselet.

Aztán ott a szórakoztatózene, a lakodalmi zenekar kérdése. Az esetek nagy többségében egy-két fős szintetizátoros zenekar a jellemző, ami nem hagy sok lehetőséget a szabad éneklésnek, különösen amint a dobgepek beindulnak. A mai lagzikban minimum 70 százalékban külföldi világslágerek szólnak. Alig van énekelhető magyar dallam. Ebből szinte következik, hogy lassan eltűnnek a régebbi lagzikban elmaradhatatlan közös nótázások. Ma már alig tudnak mulatni az emberek. Nincs is mivel, hiszen hiányzik a daltalanyag. Ha valaki rázendít, azt már részegnek tartják, szinte kinézi a vendégek sorából.

A szokások változásával nyilván változik a vőfély szerepköre is, amihez alkalmazkodnunk kell. De vannak olyan hagyományaink, amelyeket a mai lakodalmakban is használhatunk. Fontosnak tartom, hogy ezeket ismerjük, s lehetőség szerint alkalmazzuk is. Erre jó alkalmat adhat egy olyan találkozó, ahol a vőfélyek bemutatkozhatnak egymásnak, beszélgethetnek, tapasztalatokat cserélhetnek.

Vőfélytalálkozót regionális szinten az utóbbi egy-két évtizedben többet is rendeztek, s 4 vagy 5 országos találkozó is volt. Néhány alkalommal én is részt vettem ilyen rendezvényen. Azt tapasztaltam, hogy sok ízléstelenség is helyet kap ezeken a találkozókön. Nagy a veszély, hogy túl hosszúra nyúlik a vőfélyek bemutatkozása, így nehezen követhető a nézők számára, hogy mi is történik.

Debreceni cívis lakodalmi hívogatás az 1930-as években

Ennek a tanulságait levonva, a szervezésnél a következő szempontokat vettem figyelembe. Olyan vőfélyeket hívtunk elsősorban, akik a hagyományos szokásokat igyekeznek fenntartani. Meghívásokat a határon túlra is küldtünk. Részben azért, hogy felvegyük a kapcsolatot a határon túli magyar vőfélyekkel, másrészt gazdagítani kívántuk a találkozózt az archaikusabb szokások bemutatásával.

Összesen hatvanan jelentkeztek a meghívásunkra, azonban a határon túliak közül a kárpátaljai Kisdobronyóból, valamint Királyhelmecekről és a Vajdaságból nem tudtak eljönni.

De jelen volt Gyimesközéplokról a sokak által ismert jó táncos, Blága Károly „Kicsi Kóta”. Ezen kívül Balánbányáról, Csíkszentdomokosról, Székéről, Szilágybagosról, a moldvai Magyarfaluról, Szabadkáról, Igazfalváról is érkeztek meghívottak.

A találkozó országos méretét jelzi, hogy Baranya, Békés, Csongrád, Győr-Moson-Sopron, Jász-Nagykun-Szolnok, Bács-Kiskun, Borsod-Abaúj-Zemplén megyékből is jöttek résztvevők. A vőfélyek nagy része azonban Hajdú-Bihar, illetve Szabolcs-Szatmár-Bereg megyékből látogatott ide.

Az életkor tekintetében is nagyon változatos volt a helyzet, hiszen több generáció találkozhatott Földesen. A legidősebb résztvevőnk a nyíradonyi Tálás János 86 éves, a legfiatalabb, a 11 éves ifj. Jenei Zsolt Püspökladányból érkezett. A vőfélyek 60-70 százaléka 25-55 év közötti volt.

– *Amellett, hogy a találkozóra meghívás alapján lehetett jelentkezni, miben volt még más a rendezvény?*

– Már a meghívókkal elküldött jelentkezési lap is egy 30 kérdést tartalmazó kérdőív volt, amely a különleges helyi szokásokra vonatkozó kérdéseket tartalmazott.

A találkozó programja két napon át zajlott. Az első napon egyrészt baráti találkozó, másrészt a szombat esti gálaműsor megbeszélése, próbája volt. Emellett mindkét nap folyamatosan próbáltuk archiválni a legfontosabb szövegeket. Ez két helyszínen történt. Minden vőfélytől azt kértük, hogy mondjon egy hívogatóhoz, borköszöntőhöz és a vendégek szórakoztatásához kapcsolódó verset. Ezeket rögzítettük, illetve az érdeklődők számára más helyiségekben is kivetítettük. A másik helyszínen egy alkalmi stúdiót rendeztünk be, ahol a kérdőívek alapján elsősorban a legidősebbeket kérdeztük ki a két nap folyamán. Próbáltunk olyan miliőt teremteni, hogy a vőfélyek minél fesztelenebbül beszélhessenek szokásaikról. Többlemeznnyi kép- és hanganyag gyűlt össze.

A második napon a vőfélytalálkozó mellett zajlottak az évek óta hagyománnyá alakuló programok – a disznóvágás, előadások, filmvetítések, kirakodóvásár, gyermekprogramok, a néprajzi vetélkedő (a lutri), amelyek most elsősorban azért a lakodalmi hangulat jegyében alakultak.

Délelőtt lakodalmakról szóló néprajzi filmeket vetítettünk. Nagyon érdekes volt hallgatni a szakértő közönség hangos megjegyzéseit. Harangozó Imre a vőfélyversek jelentéstartalmáról tartott érdekes néprajzi előadást. Fotókiállítás is rendeztünk a hajdú-bihari lakodalmakat bemutató archív fényképekből.

Napközben házi készítésű földesi lakodalmas süteményeket kóstolhattak az érdeklődők. Délután az érmelléki borok történetéről tartott előadást Antal Károly, a Derecskei Borklub vezetője. Ezt székelyhídi és bihariószegi boros gazdák vezetésével bor- és sajtkóstoló követte.

A textilekkel és mécsesekkel gyönyörűen átvarázsolt tornacsarnokban előbb a Szeredás együttes lemezbemutató koncertjét élvezhette a közönség. Nagyon jól illett a találkozó programjához a

A násznagyot Nagy András és zenekara kíséri haza a lakodalmi hajnalán – Földes, 1950-es évek

„Cuharé” címmel hajdúsági hangszeres népzenei felvonulató új lemezük bemutatója.

Ezt követte a gálaműsor, amely egy hagyományos lakodalmi szertartást mutatott be színpadi keretek között. A nagyszámú résztvevő mellett is feszes, gördülékeny volt a bemutató. Minden vőfély a legkülönlegesebb versével szerepelt, így ízelítőt kaphatunk a Kárpát-medence gazdag lakodalmi hagyományából.

A lakodalmi sokaságot a széki Szalmakalap Hagyományörző Együttes, a debreceni Hortobágy és a földesi Forgórozsa Néptánc együttes tagjai alkották. A lakodalmi zenét a Szeredás együttes, valamint Pércsi Dániel és bandája szolgáltatta.

Nagyon hatásos volt a lakodalom végén a vőfélyek és a lakodalmas nép közös éneke. A gálát a disznótoros vacsora, majd a Katalin és András napi bilétes bál követte hajnalig.

– *Mi volt a találkozó utóhangja, milyen tanulságokkal járt számokra ez a találkozó?*

– A gálán bemutatott szokások, valamint a gyűjtött anyag is megerősítette bennem, hogy milyen gazdag a magyar lakodalmi hagyomány, pedig a meglévő anyagnak csak egy töredékét láthattuk. Ám ez is mennyi ötletet adhat a már említett megújuláshoz! Jó volt látni, hogy a távoli vidékekről érkező vőfélyek mennyire megtalálták egymással a hangot. A szombat esti multság azt hiszem mindannyiunk számára felejthetetlen.

Tudom, hogy sok vőfélyt lehetett volna még meghívni: kit a vígságáért, kit a tapasztalatáért, kit a híréért, kit a jó hangjáért, a humoráért, kit a táncos lábáért, és még sorolhatnám, hogy kiket és miért. De a ház befogadóképessége, az anyagi lehetőségek határt szabtak elképzeléseinknek.

Mindenképpen hagyományt szeretnénk ebből teremteni, hiszen bebizonyosodott, hogy nemcsak a vőfélyek körében, de itt helyben is nagy érdeklődés mutatkozik a téma iránt.

Nagyon jó lenne tehát jövőre újra megrendezni, akár kicsit bővített létszámmal, hiszen jó néhányan nem tudtak eljönni. Van még számomra is „felfedezetlen” vidékek. A találkozás mellett a rendezvény jó alkalom az egymástól való tanulásra, tapasztalatszerzésre, értem ezt térben és időben egyaránt.

A másik nagy öröm számomra az, hogy a program általános tetszést aratott. Nemcsak az ideérkező vendégek számára, hanem a földesi lakosság is nagymértékben aktivizálódott. Azok a rétegek is megmozdultak, akik eddig nemigen vettek részt hasonló hagyományörző rendezvényen. Segítettek az előkészületekben, a lebonyolításban, ettől válhatott igazán földesi eseménnyé.

Remélem, hogy településünk jó hírért ez a találkozó is öregbíti.

Juhász Erika

A népművészet 2005-ös támogatásáról

Az NKA Népművészeti Szakmai Kollégiuma elnökének éves beszámolója

A mögöttünk álló esztendő jelentős változásokat hozott a kultúra legfontosabb állami mecenatúrája életében. Több szinten zajló, időnként heves vitáktól sem mentes előkészítést követően megszületett az Országgyűlés NKA-ra vonatkozó törvénymódosító határozata. Eszerint 2006. január elsejétől a Nemzeti Kulturális Alap – nevében és működési, finanszírozási feltételei tekintetében egyaránt – ismét önállóvá vált. Az alábbiakban a népművészeti kollégium elnökének beszámolóját közöljük, amelyet az NKA Bizottsága, illetve Harsányi László NKA-elnök által megadott szempontok alapján fogalmazott meg.

Szakmai, tartalmi kérdések

Milyen tapasztalatokkal rendelkeznek az NKA Bizottság által 2005-re megszabott kiemelt témák pályáztatásában?

– A kollégium a korábbi évek jól bevált gyakorlatának megfelelően hirdette meg pályázati pontjait. Az országos és regionális rendezvények, az oktatási szaktáborok és a szakmai kiadványok támogatására kiírt pályázati témakörök keretében zajlik a népművészeti mozgalmat működtető események túlnyomó többsége. A nemzetközi jelentőségű, kiemelt országos rendezvények továbbra is a népművészeti szakma legmeghatározóbb eseményei. Az ebbe a körbe tartozó programokat (Táncháztalálkozó, Mesterségek Ünnepe, Néptáncantológiák és más kiemelt rendezvényeket) 2006-ban már a Kiemelt Kulturális Események Ideiglenes Szakmai Kollégiuma támogatja.

Volt-e a szakmai kollégiumnak saját kiemelt szakmai programja és milyen eredménnyel sikerült végrehajtania?

– Az országos szakmai prioritások figyelembevételével kiemelten kezeltük a gyerek- és ifjúsági programok mellett az egyre keresettebb, családokat célzó népművészeti szaktáborokat, illetve a komplex, a népművészet minden ágát megmozgató több napos rendezvényeket. Itt jegyezzük meg, hogy a – döntően nyári időszakban tartott – népművészeti szaktáborok iránti érdeklődés óriási, ennek megfelelően évről-évre bővül az ilyen jellegű rendezvények (néptánc-, népzene-, kézműves tábor stb.) választéka.

Idén tavasszal hirdettük meg először a rendszeresen működő táncházak szakmai programjainak támogatására kiírt pályázatunkat. A kiírás égető szükségességét jelzi, hogy több mint 90 pályázat érkezett be hozzánk, melyek közül a legjobb negyvenet (kevesebb, mint a felét) támogattuk. Ez is felhívja a figyelmet arra, hogy az Országos Táncháztalálkozó a néptáncművészeti mozgalomban a jéghegy csúcsa. Az ott megjelenő sokadalom a Kárpát-medence megannyi lokális közösségének népművészetet kedvelő és művelő társadalma. A kis közösségek táncházaik tartják életben a nemzeti jelentőségű találkozót és nem fordítva.

VISSZAKAPOTT FÜGGETLENSÉG

A Nemzeti Kulturális Alap 1993-ben jelentős szellemi erőközpontjává jött létre elkülönített állami pénzalap státusszal, amely biztosította költségvetési önállóságát. A független alapként való működtetés célja az volt, hogy a pályázati rendszer tartson „karnyújtásnyi” távolságot az államtól, azaz ne függjön a költségvetés pillanatnyi állapotától. A kulturális járulékebevételeket elosztó NKA az évek során a kultúrafinanszírozás meghatározó elemévé vált. 1999-ben az akkori kormány megszüntette az NKA pénzügyi önállóságát és azt Nemzeti Kulturális Alapprogram címen a kulturális tárca költségvetése alá rendelte. A 2006. január elsejével életbe lépett törvénymódosításnak köszönhetően az NKA visszaalakult elkülönített állami pénzalappá, amely 2006-ban immár 10,1 milliárd forintból gazdálkodik.

(Forrás: www.nka.hu)

Megítélésük szerint volt-e olyan szakmai elképzelés, amelynek pályáztatása sikertelenül végződött?

– Nem volt olyan szakmai elképzelésünk, amelynek pályáztatása sikertelenül végződött volna.

Mennyire voltak a pályázatok – visszanezve – azonosíthatók a szakterület alapvető problémáival? Milyen területek voltak ezek? Milyen problémákra nem sikerült reagálni és miért?

– A szakmai programokat lebonyolító szervezetek működésének alulfinanszírozottsága folyamatosan érzékelhető.

Milyen területekre kellene kiterjeszteni a jövőben a pályázati lehetőségeket, vagy van-e igény és mód jelentős mértékű hangsúlyváltásra a jelenlegi pályázati kiírásokhoz képest?

– A népművészeti mozgalom egy tradicionális alapokon nyugvó kulturális rendszer, amelyet több évtizedes múltra visszatekintő szakmai programok működtetnek, serkentenek és frissítenek. Mivel nem érzékelhető, hogy e jól működő rendszerben igény volna a szakmai „húzóprogramok” jelentős mértékű értékrendváltása iránt, ezért a kollégium következetes marad a már bevált folyamatok generálásában, serkentésében.

Stratégiai kérdések

A 2005. évre a Bizottság által korábban megfogalmazott, fontosnak ítélt kérdésekre, irányelvekre helyezték-e a kollégiumok döntéseik hangsúlyát?

– A kollégium állandó szakmai-lelkiismereti problémája, hogy a helyi jelentőségű, lokális identitástudatot erősítő kisebb, ám az adott közösségnek nagyon fontos rendezvényekre (falunapok, szüreti multságok, aratóbálok stb.) nem jut, nem juthat támogatás, ami nehezen egyeztethető az NKA „széles sávra váltó” megújításával, amely eszmésséggel egyébként a kollégium minden tagja teljes mértékben azonosulna. Jó volna, ha a támogatási rendszer vért pumpáló dobbanásai valóban eljutnának a hajszálerekig, a népművészet egész organismusát életben tartva. (Nem ítélték meg előre még meg, hogy a „Tengertánc Program” hogyan egészíti ki majd a kollégium hatókörét.)

Hogyan ítélték meg az Önök szempontjából az NKA és a NKÖM viszonya, illetve az NKA-n belül a Bizottság és a szakmai kollégiumok viszonya?

– Az NKA és a NKÖM viszonyát csak a kollégium perspektívájából tudjuk megítélni. A kollégium tagja Bíró Ágnes, a NKÖM Közművelődési Főosztály osztályvezetőhelyettese, aki a szaktárcához tartozó népművészeti terület kiváló ismerőjeként segíti a kuratórium munkáját. A szakmai kollégium ügyeit a Bizottság felé (és viszont) Kázmér Judit közvetítette.

Van-e megismerhető álláspontja a szakmai közvéleménynek az NKA tevékenységéről, hiányosságairól, eredményeiről? Érzékelhetővé vált-e az NKA-nak a korábbinál erőteljesebb kommunikációja?

– A kulturális szféra beszűkülő pályázati lehetőségei miatt egyre bővül a kollégiumhoz pályázók köre, nő az NKA ismertsége. A szakma nagy figyelemmel kísérte az NKA strukturális átalakítását felvető nyilatkozatokat, a civil szervezetek részéről pedig határozott állásfoglalást tapasztaltunk az átalakítás elutasítását illetően.

Augusztusban, a Mesterségek Ünnepe köré szervezett erőteljesebb kommunikáció segítette a nyári népművészeti programok nyilvánosságát.

Működési kérdések

Az NKA adminisztratív és technikai működése, működtetése milyen területeken, megoldásokban okozott problémát a szakmai kollégiumnak?

– A kollégium működési feltételei biztosítottak voltak. A zökkenőmentes munka zálogát a kollégium titkára, Lilik Zsuzsa szakmai rátermettsége és lelkiismeretessége jelentette. A kuratórium belső kommunikációja kiváló. Továbbra is gondot okoznak az adminisztrációban a szakmailag magas színvonalú, de a pályázó figyelmetlenségéből adódóan hiányos pályázatok. Nagyon sok pályázó nehezményezi, hogy az általános pályázati gyakorlattal ellentétben, az NKA-nál nem a beadási határidő, hanem a beérkezési határidő a mérvadó, ami kiszolgáltatottá teszi a pályázót a posta kiszámíthatatlan kézbesítési szeszélyeinek.

Milyen problémákkal találkoztak a pályázók az Önök ismeretei szerint? Van-e javaslatuk ezek megoldására, de legalább enyhítésére?

– A kötelező maradványképzés miatti késleltetett pályázati kifizetések okoztak aggodalmat és súlyos nehézségeket a pályázók körében, a programok tervezhetőségét illetően. Az NKA a jövőben nem kötelezhető maradványképzésre, ezzel ezek a problémák megszűnnek.

Megfelelő-e az Igazgatóság és a kollégiumok kapcsolata? Hol és hogyan kellene több segítséget kapniuk a kollégiumoknak a pályázatok megfelelő előkészítéséhez; valamint hol és hogyan a döntési folyamathoz?

– Az Igazgatóság és a kollégium kapcsolata megfelelő. A kollégium által leadott pályázati felhívások időben megjelennek.

Megítélésük szerint vannak-e olyan bürokratikus előírások, van-e túlszabályozás, felesleges formalizmus, amelyek nem jogszabályon alapulnak és ily módon elhagyhatók, csökkenthetők lennének; vannak-e olyanok, amelyeket jogszabályok írnak elő, de képviselnünk kellene megváltoztatásukat?

– A felesleges formalizmusok jó része (sokféle igazolás) jogszabályon alapszik. A költségnemek megítélése mechanikus, ha valamit nem sorol fel a pályázó, ami pedig szorosan a tartalmi megvalósításhoz tartozik, akkor nem lehet rugalmasan, az „ésszerűsége” hivatkozva változtatni.

Pályázati tapasztalatok

A korábbiakhoz képest észlelhető-e változás a pályázatok számában, felkészültségében, szakmai színvonalában vagy valamely részterület előretörésében, illetve visszaszorulásában?

– Lényegi, komoly változások nem érzékelhetőek. Az összművészeti rendezvények, fesztiválok térnyerése folytatódott, és egyre több a digitális megjelentetésre benyújtott pályázat is.

Van-e ismeretük utólagos ellenőrzésről és ezek tapasztalatairól?

– A kollégium által támogatott pályázatok közül egyet tételes teljesítményellenőrzésre jelölt ki az NKA Belső Ellenőrzése. Az ellenőrzési munkában egy kurátor vett részt. A pályázatok megvalósulásának jórészét a kurátorok maguk is láthatják a szakmai rendezvényeken, ami önmagában jelentős kontrollt jelent.

Van-e általános feladata az NKA-nak a pályázati felkészülés javításában, esetleg erőteljesebb szelekció meghirdetésében és megvalósításában, vagy másfelől eddigi pályázati támogatáshoz nem jutó szakmai csoportok, irányzatok felkészítéséhez és preferálásához?

– A kollégium igyekszik a szakma egészét képviselni és differenciáltan támogatni. Pályázati rendszerünk az évek során kicsiszolódott, jónak ítéltető.

dr. Balogh Balázs,

a Népművészeti Szakmai Kollégium elnöke

SÍPPAL, DOBBAL, DIDZSERIDDAL...

Népek hangszerei a Néprajzi Múzeumban

2006. március 17. – 2007. november 30.

Oldalt fúvott afrikai kürt – fotó: Sarnyai Krisztina

A magyar kutatók soha nem zárkoztak el más kultúrák értékeinek megismerésétől. Bartók Béla az 1900-as évek elején Algériába utazott, hogy arab zenét gyűjtsön, emellett foglalkozott a szomszéd népek népzenejével is, a törököknél és más ázsiai népeknél is megfordult. Sárosi Bálint afrikai és Vikár László ázsiai kutatásai szintén nemzetközi jelentőségűek.

A budapesti Néprajzi Múzeumot megalapozó nagy tárgye gyűjtemések kezdettől tartalmaztak népi hangszereket is. Xántus János 1869–1870 közötti kelet- és délkelet-ázsiai gyűjtésének anyagában például 90 hangszer, illetve hangszeralkatrész található. Gróf Zichy Jenő oroszországi és kelet-ázsiai expedíciója nyomán a Magyar Nemzeti Múzeumba, a későbbi Néprajzi Osztályra került tárgyak között szintén vannak zenével kapcsolatosak, s ezekből az 1899-ben rendezett kiállításon bemutattak osztják sámándobokat, csontdorombot, kéthúrú hegedűt, hárfaféléket és énekszámoló pálcikákat.

A hazai hangszerek gyűjtése később és lassabb ütemben kezdődött el. Jelenleg a Néprajzi Múzeum különböző gyűjteményeiben több, mint 3000 népi hangszer található a világ minden tájáról.

A kiállítás Erich von Hornbostel és Curt Sachs 1914-ben kidolgozott osztályozási rendszere alapján mutatja be a hangszereket, a hangképzés módja szerint: aerofon hangszerek (a hangot a levegő rezgése hozza létre); idiofon hangszerek (a hangszer teste a hangforrás); membranofon hangszerek (a hang egy kifeszített membrán segítségével jön létre); chordofon hangszerek (a hang egy, vagy több húr rezgése révén jön létre).

A látvány mellett a hangszerek megismerését segítik mind a kivetítőn bemutatott, mind számítógép segítségével megjelenített, a hangszerek használatával, a zenélés módjával kapcsolatos bővebb információk is. Különösen fontos feladatnak tartjuk a gyerekeknek berendezett termet, ahol több csörgő-zörgő eszköz és számítógépes játék segítségével ismertetjük meg őket a hangszerek világával. A magyar kutatók Kárpát-medencén kívüli kultúrák között gyűjtött felvételeiből nyújtunk izelítőt a kiállítás időtartama alatt megjelenő CD segítségével, mely Bartók arab hengereitől kezdve a jelenleg is a múzeumban dolgozó kutatók felvételeit is tartalmazza.

A téma iránt tudományosan érdeklődők számára a kiállítás folyamán előadássorozatot szervezünk, ahol a hazai hangszereken kívül a világ számos más hangszerével is megismerkedhetnek.

Pálóczy Krisztina

Pásztorkodás Borzován

Mezei Lajos borzovai pásztor nagyapjától tanulta a mesterséget. Számos olyan ismeretet is elsajátított, amelyek a XX. század végén már kevésbé voltak fontosak, de a nagyapa életében és tevékenységében még nagy jelentőséggel bírtak. Mezei Lajosnak köszönhető, hogy – Deákos Farkas Lajos lejegyzéseit is felhasználva – a borzovai Árvalányhaj Hagyományörző Csoport megőrizte a pásztorfogadáshoz kapcsolódó folklór- emlékeket. Krivdova Éva Abaújszínán él, táncosként ismerte meg a hagyományörzőket, köztük e pásztorembert. Vele való beszélgetéseiből született egy dolgozat, amelyet rövidített formában adunk itt közre. (Darmos István)

Mezei Lajos
fotó: Varga Csaba

A pásztorkodásnak komoly hagyománya volt egész Gömör területén. A pásztorok általában a falvakban éltek, de csak ritkán keveredtek a falvak lakosságával. A Felföld hegyes-dombos vidékein a XIX. századi állattartás legjelentősebb ága a juhtenyésztés volt, a merinói birka megjelenéséig az ősi magyar juhott tartották. Bár a nemesített juhajták már a XIX. század első felében megjelentek, elterjedésük a század utolsó évtizedeire tehető. 1847-ben Nógrád megyéről írják, hogy „a szarvasmarha- és lótenyésztésről keveset lehet mondani, fontosabb ezeknél a juhtenyésztés, amely a lósonci gyapjúvásár bizonyosága szerint évenként mind mennyiségre, mind minőségre gyarapodik”.

A XIX. század második felében már se szeri, se száma a hegyes-dombos, erdős vidékek tisztásain épült birkaaklokknak és juhászházaknak, amelyeket az uradalmak a saját birkáikat őrző juhászoknak építtettek. A környék egy-egy uradalma 10 000-12 000 birkával is rendelkezett. A parasztagadók harminc-negyven, néha ennél is több birkát tartottak.

A legeltetés általában kora tavasztól a nagyobb tél beálltáig az aklok környékén történt. A meddő birkákat kora tavasszal, ami-

kor elolvadt a hó, az anyabirkákat a bányokkal együtt később hajtották ki. A nyár reggeltől estig legelt a mezőn, az anyabirkákat azonban, amikor a bárányokat elválasztották, délben hazahajtották és megfejték.

A juhász feladata kettős volt: a nyáj megőrzése, gondozása és legeltetés közben a kártétel elkerülése. A XIX. században a hegyes, erdős vidékeken még gyakori volt a farkas, és – ha a juhász nem volt éber – megdézsmálta a nyáját. Még nagyobb kárt tettek a falkában a zsványok, akik sokszor egész nyájukat hajtottak el. Ilyenkor a juhász testi épsége is veszélyben forgott. Gyakran legeltetettek művelt mezőgazdasági területek, vetés, veteményes közelében, s ha nem vigyáztak, könnyen megtörtént a kártétel, ezért pedig felelősségre vonták a pásztort. A régi gyakorlat szerint az uradalmak vagy a gazdák csak a juhászszámadót – bacsót – fogadták fel, bojtárról maga a számadó gondoskodott. A nagyobb falkákat tartó uradalmak számadója – aki rendszerint idősebb házasember volt – nem is foglalkozott őrzéssel, csak a bojtárokat irányította. Rendszerint saját juhállománnyal is rendelkezett. A sajt készítését mindig a bacsó irányította, a fiatalabbak csak segédkeztek neki. Erről már csak akkor mondott le, ami-

kor már tényleg nem bírta megfogni még a kanalat sem. Ezt a funkciót mindig a fiának adta át, lehet mondani, hogy utolsó erejéből. Hiába tudta a fiatalabbik, mindig az apáé volt az elsőbbség. Volt olyan, hogy a fia elszegődött pár évre máshová, ahol ő felügyelte a készítést, de amikor hazajött, ismét csak segédkezett. Volt, hogy szekérral vitték ki az akolhoz a bacsót, mert már nem bírt kimenni.

A juhászok nem csak a többi pásztornál, hanem a parasztnál is többre tartották magukat. Borzován híres juhászok voltak a Gálok. A különböző állatok pásztorai nem nagyon kedvelték egymást. A juhászok például nem terelhettek át a juhokat a marhalegelőkön, mivelhogy a juh rossz hatással volt a szarvasmarhára. Ha viszont a gulyás hajtotta át a juhlegelőn a szarvasmarhát, a legelni való fűvet tette ezzel tönkre. Ezt persze nem nagyon tartották be a pásztorok, így sokszor verekedésbe torkollott a találkozásuk. Nem is volt ajánlatos őket egy mulatságba hívni. Általában egymás közt nőültek, tartották a komaságot, sógorságot. Nem is nagyon mulattak együtt, mindenki csak a magáé közt. Ha esetleg egy juhász elment például mulatni a csordásokkal, az csak akkor lehetett, ha rokona volt valamelyiküknek. Akkor talán megtúrták. De nem volt szabad virtuskodnia meg legénykednie. Nem kezdhetette a nótát, a táncot, meg addig nem is ihatott, amíg meg nem kínálták. A falubeliek, a gazda szemében viszont minden pásztor egyenrangú volt.

A pásztorok nagyon szerettek ünnepelni. Részt vettek az egyházi ünnepeken is, de általában kevesebbszer, mert nekik az állatokkal kellett törődniük. A gyerekeik meg a feleségeik többször jártak templomba, mint a pásztorok. A falu szélén külön volt bacsóház, a csordásház meg a gulyásház. Az utóbbi két bejáratú volt, az első részében lakott a gulyás, a hátsóban pedig a kondás. A csordás csak magában, mert az kisebb ház volt. A kenyeret háznál sütötték, a juhásznénak erre nem sok ideje maradt, hiszen a gyereknevelésen kívül az akol körül is segítenie kellett, s ki kellett hordania tanyára az ételt a juhásznak. Így hát a falubeliek látták el a juhászt és családját étellel, babbal, krumplival. Mindig más sütötte a kenyeret a juhásznak. Általában hétfőn sütötték, s az egész héten kitartott, vasárnapra már csak egy kicsi maradt, de akkor bőségesebb volt az ebéd. A kenyérért a pásztorné járt a faluba. A pásztoroknak általában volt egy-két saját jószáguk is, amit őszre felneveltek, így azzal is segítettek maguknak a megélhetésben. Ősszel ezeket vagy eladták, vagy pedig levágták. A pásztorfoglalkozások a XIX. században általában öröklődtek, apáról-fi-

úra szálltak. Csak a századforduló vége felé fordult elő gyakrabban, hogy a kanász fiából csordás, juhász lett vagy fordítva. Később már az sem volt ritka, hogy egy-egy pásztor hol juhásznak, hol kanásznak vagy csordásnak szegődött.

Tavasszal, ha kevés hó volt, vagy rügyezett, már kihajtották legelni a juhokat, kecskéket. Amikor már bevásztották a báránkákat – öt, hat vagy hét hetes korukban – és már jobb volt az idő, azokat is kihajtották, de csak az akol környékére, ahonnan estére behajtották. Ha szűk esztendő volt, kevés volt a takarmány, a juhot és a kecskét kihajtották a tölgyerdőbe is, ahol az kikaparta a makkot a kevés hó alól. A pásztor jól tudta, hogy minden juhnak minden lábára kell legalább egy mázsa széna, meg a következő báránynak, a kecskének ugyanúgy. Szűk esztendőben a szalmát is megetették az állatokkal, ilyenkor ősszel összegyűjtötték a faleveleket is az erdőben, és azt használták aljazásra. A bárányok fokozatosan születtek, úgy február elején, volt olyan éjszaka, amikor nyolcvan is a világra jött. Ami az első héten született, az már az anyjával együtt el volt választva az akol egyik részében, ott volt az iskola, amelybe a kisbárány befért, de az anyja nem, csak a feje. Abba szórták az abrakot a kicsiknek. Amelyik a következő héten született, megint különválasztották,

mert amelyik előbb született, az meglopta volna a tejet, meg a takarmányt a fiatalabbtól, esetleg bántotta volna azt, így pedig csak a saját korosztályától lopott. Tavasszal fialás után, mielőtt nyírtak volna, meg kellett fürdetni a juhot. Borzován patak meg folyó nem volt, így hát behajtották Gombaszögbe, Szilicére, ott volt a legközelebbi patak. Ott eltorlaszolták a hídnak az egyik végét. Ilyenkor a gazdák segítették egymást. A másik oldalától ketten ráhajtották a juhot a hídra, egyet-kettőt bedobtak. Ez azért kellett, mert a juhok maguktól nem ugrottak be, de ha látták, hogy egy pár juh bent van, a többi is beugrott utánuk. A többi ember egy-két kilométerrel lejjebb – ahol a legsekélyebb volt a Sajó vize – vártak, hogy kihajtsák a juhokat. Ha nagyon kifáradtak, egy kicsit pihentették őket, majd újra megismételték a fürdetést. Mire hazahajtották a tiszta juhot, addigra itthon az istállókat rendbe szedték, tiszta almot tettek alájuk. Ez után jöttek a juhnyírók, akik csűrökben, kamrákban voltak elszállásolva. A gyapjú egy részét feldogozták, a többit eladták.

A gazdának ki volt jelölve a legelőterületük, ahol a pásztoraik legeltethettek. A módosabb gazdánál – akik a legelőket megvásárolták – legelőtársaságok alakultak. Előfordult, hogy erdőterületet vágtak ki és az lett később a legelő. A legelőn előbb a ju-

hot meg a kecskét jártatták, mert az elmegetett egymás mellett. Oda, ahol ezek legeltek, nem mehetett a tehén, mert fejbajt kapott, azaz elkezdett taknyolni, s a szeme bedagadt. Nem engedték azt se, hogy egy kúton, egy válón itassanak. A juhnál is előfordult a fejbaj, attól az megkeringősödött, csak körbe tudott járni, egyenesen nem. A juh meg a kecske is gyakran vizek, azt a füvet a tehén már meg nem eszi. Ilyenkor nehezen lehet bírni a csordával. Amikor a csordás észrevette, hogy elment előtte a juhász, akkor már baj volt, olyankor már összeakadtak – hol bicskára mentek, hol botra –, olyan is volt, aki agyonütötte a másikat. A legelőtársaságoknál a kisbíró, a bíró is ellenőrizte, hogy ki hol legeltet. Csapásnak is csak a legrosszabb helyeket használták. Itatáskor is meg volt a sorrend, hogy ki, mikor itathat, mikor és merre mehet a kúthoz, patakhoz. Ezt a gazdák döntötték el egymás közt. Általában először a módosabbak állatai ittak, azután a szegényebbeké. Vízhány esetén nem minden állatnak jutott víz, vagy csak nagyon lassan telt meg újra a kút. Ilyen esetben behajtották a faluba a nyáját, s a falu közepén lévő kútnál itattak. A pásztor gyerekei vagy az idősebb pásztorok is segítettek abban, hogy az állatok szét ne szaladjanak a faluban, a szomjas jószággal ugyanis nehezen lehet bírni. Akinek nem volt mód-

LAKÓCSÁTÓL A DRÁVAMENTÉIG

Drávamenti horvát táncok tanítása és visszatánítása drávamenti horvát falvakban

– A Martin György Néptáncszövetség védnökségével –

Magyarország horvát néptáncagyományának legismertebb tánca a lakócsai csizmaverős, amelyet magyar néptáncgyűttesek is sokszor feldolgoztak műsoraikban. Ezt a táncot nemcsak Lakócsán, hanem a Drávamente több horvát falujában is ismerték. Része volt egy táncrendbe illeszkedő táncanyagnak, amely táncanyagot a legutóbbi időig meg lehetett találni a határmenti elzártságban archaikus vonásokat is megőrző Drávamentén. A régies vonások természetesen nemcsak a táncanyagra, hanem a dalokra, zenére, szóbeli és tárgyi népi kultúrára, nyelvjárásra, nyelvhasználatra is jellemzőek. Maga a vidék is a Dráva ősparkjaival egyike a múltat leghívebben őrző területeknek; az idelátogatás valóban kicsit utazás a múltba.

Célunk több részből áll. Szeretnénk a Drávamente táncait megismertetni, megtanítani a magyarországi néptáncmozgalom tagjainak, gyűtteseknek, táncosoknak, pedagógusoknak, érdeklődőknek. Tanfolyamunk tehát továbbképző jellegén kívül olyanoknak is érdekes lehet, akik eddig nem találkoztak ezzel a szigetyszerűen létező kultúrával. Ezen túl a helyi lakosoknak (iskolásoknak és felnőtteknek) szeretnénk visszatánítani egykori hagyományait, a lehető legteljesebb mértékben (dalokat, zenéket, táncokat, népviseletet, öltözködési módokat). E feladatokat a helyszínen, a Drávamente falvaiban szeretnénk megvalósítani, ahol a legközelebb lehet kerülni a még létező hagyományhoz; még játszós zenészekhez, még éneklő emberekhez, a régi táncokat még járó táncosokhoz.

Fontosnak tartjuk, hogy a vidék egykori népszokásait is felelevenítsük és eredeti fényét ezen ünnepeknek visszaadjuk. Ezek az alkalmak

(búcsúk, Szent-Iván nap, farsang) mindig nagy közönséget vonzottak, ilyenkor a többi faluból is érkeztek rokonok, vendégek. Szeretnénk, ha a Drávamente hátrányos helyzetű falvai élhetnének ezzel a figyelemfelhívó lehetőséggel, hogy az érdeklődő közönség számára több szempontból rendkívül érdekes lehet az élő hagyománnyal az eredeti környezetben találkozni.

A tanfolyam helyszínei:

Drávamenti horvát falvak (Lakócsa és Felsőszentmárton, valamint Potony, Tötűjfalu, Szentborbás, Drávakeresztúr, Drávasztára)

Időpontjai: 2006. IV. 7-9. (központ: Lakócsa)

2006. VI. 23-25. (központ: Felsőszentmárton)

Tanítók: Farkas Zoltán Batyu és Tóth Ildikó (tánctechnika)

Szávai József és a Tanac Néptáncgyűttes tagjai (táncstílus, énekek, népviselet)

Végh Andor és Kedves Tibor (népi hangszerek, zenélés)

Közreműködők: A falvak népművészei, hagyományörzői (Gadányi Pál dudás - Tötűjfalu, Korjeni Asszonykórus - Felsőszentmárton, Biseri Drave Tamburazenekar - Drávasztára), Dráva Együttes - Barcs, Tanac Néptáncgyűttes - Pécs

Részvételi díj: 1500 Ft; szállás: 2500 Ft/éjszaka;

reggeli: 300 Ft; ebéd: 800 Ft; vacsora: 600 Ft

Jelentkezni e-mailben vagy postán küldött jelentkezési lappal lehet.

Letölthető a www.tanac.hu honlapról vagy kérésre elpostázzuk.

Információ: Szávai József (30) 939-1620; info@tanac.hu

jában akolt építeni, az minden este hazahajtatott. Este, amikor hazajött a nyáj, a juhász elkezdte a fejést. A fejésnél nem sokat bíbelődtek, igyekeztek minél hamarabb megfejteni a jószágot. Volt olyan juhász, aki egy este száznyolcvan juhot fejt. Ennek fejében szombaton meg vasárnap reggel a juhászé volt a tej. Huncut volt a juhász, mert péntek este kevesebbet fejt, hogy másnap reggelre több tejet adjon a jószág, szombaton pedig azon a helyen legeltetett, ahol a legjobb volt a fű. Volt viszont olyan is, amikor a tej helyett mást – krumplit, búzát – kértek. A gyerekek sokszor a nagyapjukkal jártak ki szólni, mindenki a saját állatait. Megmaradt ételmaradéokra – krumplihéjra, almára –, rárakták a sót meg egy kevés abrakot, majd berakták egy fatáliba egy megszőkott fa tövébe. A tál szépen bele pászolt a fa gyökerei közé – esetleg gödröt ástak neki –, így az állat nem tudta azt kiborítani. Amikor azt kinyalta, elköszöntek a pásztortól és hazamentek. Télen a juhász reggel, este étetett, itatni általában kiengedték a jószágot a kútra vagy a patakra. Egyéb dolgai közé tartozott az akol rendbentartása, javítása is.

Annakidején nem volt állatorvos, a gazda meg a bacso egyben az orvosa is volt az állatnak. A pásztor kötelessége volt észrevenni az állat minden baját, mert neki azzal el kellett számolni. Akár felfúvódott, akár le-sántult, neki azzal törődni kellett. Ha folyt a tehén – üződött –, akkor szólt a gazdának, hogy jegyezze fel a dátumot. Sokszor a felesége vitt ki neki ebédet, ilyenkor vele üzent. Ha le volt sántulva az üsző, akkor üzent, hogy menjenek érte, mert gyógyítani kell.

A pásztornak sok szülésnél segítenie kellett. Ha a bárány belerekedett, sokszor bicskával szedték ki. A pásztor egyik kezével, amelyben bicska volt, benyúlt az állatba, majd a kicsit – amelyik sokszor már dögölt volt – kettévágta derékban, így ki lehetett venni. Ezzel sokszor megmentették az anya és a többi egészséges magzat életét.

Amikor a sár megtapadt az állat körme között, begyulladt a körme, majd sántítani kezdett a jószág, úgy mondták, hogy köszönget. Ezt szégyellték a pásztorok, ezért igyekeztek a nyájat rendben tartani. Ha megfogták a jószágot a legelőn, a bicska, a zsír, a kékkő ott volt, s abban a pillanatban rendbe szedték a körmet. A zsír azért volt, mert az megtapadt a körmön, a kékkő meg azért, hogy meggyógyítsa az állatot. Néha egy nap harminc birkának a lábát kellett leápolnia a juhásznak, különösen esős, sáros időben. Sokszor az állat köre lépett vagy meglökte egy másik, félrelépett, kibicsaklott a lába, akkor az meg azért sántított. Esetleg tövis vagy kő szorult a körmei közé. A pásztor nem volt képes egymagában lefogni egy tehenet vagy egy tenyészbikát, ilyenkor azt az ököriskolába kellett vinni – a kovácsműhely előtt volt beásva hat vastag karó, amelyek oldalról is meg a végükről is be voltak biztosítva karókkal. Az állat nem tudott se felugrani benne, se előre, esetleg hátra szaladni, de ha kellett, a hasa alá is tudtak tenni, hogy megemelhessék. Ott aztán a kovács szedte rendbe a körmet.

Tavasszal gyakori betegség volt az ún. vérvizelés, vérhugyozás. Általában a kullancsok terjesztették, de a hideg tavasz is okozhatta. Ha a havas eső az állat hátára esett, a veséje megfázott, és az állat elkezdett vért vizelni. Ha nem vették idejében észre, elpusztult. Arra használatos gyógynövény volt a vérfű, amit összevagdaltak apróra, majd összekeverték korommal és füstölt hajjal, s azt adták az állatnak száraz takarmánnyal. Amikor a pásztor látta a beteg állatot, fogta a bicskáját, körülvágta a lepisilt füvet, kivette földestől, és visszájára fordította. Azt tartották, hogy ha megfordítják alatta a füvet, megfordul rajta a vérvizelés.

Előfordult, hogy a jószág szarvával volt baj. Ha letörött a szarvról a tok, és nem maradt csak a kis élő rész, dohánypapírral, dohánylevéllal tekerték be, ami elállította a

vérezést. Volt olyan, hogy két kosnak verekedés közben annyira összegabalyodott a szarva, hogy nem tudták szétszedni: ilyenkor nem tudtak enni-inni, s védtelenek voltak a többi kos támadásaival szemben is. A pásztor ekkor vagy segítséget hívott lefogni az egyik kost, vagy összekötözte a lábát és a másikat átforgatta, így kiakadt a csavaros szarva. Volt, hogy két kos reggel elkezdett verekedni az akol mellett, a pásztor otthagya őket. Este visszatérve azt látta, hogy még mindig verekednek, egymásnak rohantak fejfel olyan módon, hogy egyiknek sem volt semmi baja. A pásztor megunt, közéjük tette a botot. Úgy találták el a fejükkel a bot bunkóját, hogy mind a kettő megdőglött.

Tipikus betegség volt még a friss fű, lóhere vagy lucerna, esetleg némelyik bokor gyümölcse vagy a pókhálós fű okozta felfúvódás. Ilyenkor bicskával, esetleg más, erre a célra készített eszközzel megszárták az állat bal oldalát úgy, hogy a jobb első lapockája legyen a cél. Kézzelel kitapogatták a légbuborékot, majd a nagyujj és a hüvelykujj közé szúrtak. Vékony pengéjű bicskát használtak, hogy ne legyen nagy a seb. Ez után nem engedték legelni a jószágot, hogy az koplaljon. Így a seb előbb-utóbb beforrott. Amikor a legyek beköpték vagy más okból begyulladt, megpucolta és pálinkával fertőtlenítette a pásztor a sebet. Néha a fúvódáson segített az is, hogy a felfúvódott állatot erőszakkal megittatták más állat tejjel, ami a fúvódást leengedte. Amikor begyulladt az állat tőgye, útilapuval tekerték be, amit sárral ragasztottak a tőgyre. Ezt figyelni kellett, hogy nem száradt-e ki a sár, ilyenkor újra felragasztották. Ha kisebesedett a tőgy, a sebbe belenyomtak sóskát, aminek a hatására a seb összehúzódott.

Amikor észrevették, hogy rihes a juh, abban a pillanatban megnyírták, majd megfürdették, legtöbbször egy nagyobb kádban. Valamilyen szeszt kevertek a vízbe. Ebbe az oldatba még használtak gyógyfüveket is, esetleg csanalat. A rühes gypajút elégették.

Némelyik pásztor az állatot fogai segítségével herélte ki. Megkötötték a kisbárányt, az első lábait a hátsókkal, majd betették egy válóba. A pásztor megnyomta a heréket, majd a herezacskó végét levágta, a herezacskót meg szorította. Ennek hatására a herék kibújtak, amiket a pásztor a szájába vett és kijjebb húzta őket, majd a herevezeték elharapta. A sebet disznósírral bekente.

Az állatok gyógyításának tudománya is apáról-fúrára öröklődött. E tudást a parasztember is nagyra tartotta, és sokszor kérte saját állatai betegsége esetén a pásztor segítségét a rontás elhárításában, gyógyításban.

Krivdova Éva

RÉGI TÁNCHÁZAS FOTÓK, FILMEK KERESTETNEK!

Idén április 1-2-án rendezi meg a Táncház Egyesület a XXV. Országos Táncháztalálkozó és Kirakodóvásárt. A negyedszázados jubileumon szeretnénk megidézni a „hőskor” táncháza-it, arcait, pillanatait. Ezért kérjük, hogy akinek „korabeli” fényképe, film- vagy videofelvétele van, kölcsönözze. A fotókból a találkozó helyszínén, a Papp László Budapest Sportarénában kiállítás, a mozgóképekből összeállítás lesz, amelyet az Etno-mozi mutat be. Az összegyűjtött anyagból kiadvány és DVD is készül. Fontos, hogy a felvételkedzés helye, ideje és a készítő neve mellett lehetőleg a képen láthatók nevét is mellékeljék a beküldők, esetleg adjanak rövid leírást az eseményről (pl. táncház, tábor, tanfolyam, érdekes vendégek stb.).

*Beküldési cím: Táncház Egyesület 1255 Budapest, Pf. 153.,
vagy személyesen az I. ker. Szilágyi Dezső tér 6. szám alatt*

Érdeklődés: Kovács László – konkam@axelero.hu, tel.: (36.1) 256-4913

Elment a madárka, üres a kalicka...

Elment hirtelen, és nem jö többé vissza... Életének 44. évében elhunyt Pallagi Pál primás, a Hagyományok Háza munkatársa... Barátunk. Szeretném őt még utoljára felhívni, mint oly sokszor, ha valamire nem tudtam a választ, vagy ha fontos közlendőm volt, de már nem lehet. Már csak üzeni tudok neki – kissé kusza gondolatokon, emlékeken keresztül –, megköszönve mindazt, amit értünk, a barátaiért, zenésztársaiért és a magyar népzene halhatatlanságáért tett.

Kedves Palikám!

Ma reggel kaptam a hírt, hogy hegedűd örökre elnémult, és már Te sem szólalsz meg többé. Épp egy műsoron voltunk, így nem volt sem időm, sem lehetőségem látni azt a hatalmas úrt, és átélni azt a mélységes fájdalmat, amit köszönés nélküli távozásod okozott mindannyiunknak: a Kolompos együttesnek, a mi kis Családunknak, és MINDENKINEK, aki Téged valaha is szeretett és tisztelt.

Mert nem erről beszéltünk legutóbb! Akkor azt ígérted, ellátogatsz majd hozzánk, és megnézed a kicsi Réka lányunkat, mert mindig fontosnak tartottad, hogy istápold a lelkemet, amikor bajom van, és most, mikor végre minden jóra fordult, elhagytál minket. Tragikus hirtelenséggel távoztál, így még nem is volt időm teljességgel számot vetni, mit is adott nekem, és nekünk, a Kolompos együttesnek, illetve mit adtunk mi Neked, amit magaddal vittél nagy sietségben.

Mert talán kevesen tudják, hogy annak idején, 1988-89 tájékán majdnem Te lettél az akkori Kolompos együttes primása. A Sors azonban Neked más lapot osztott. Akkor különváltak útjaink, de azon túl is mindig összetalálkoztunk valahol.

Te voltál az a nagyszerű barátom, aki szinte testvérbátyámként szemlélted életem folyását, mindig segítettél, sokszor kérés nélkül, észrevéve, hogy valami nincs rendben, és mindig önzetlenül. Amikor ellopták a hangszereinket, együtt nyomoztuk végig a kereskedéseket, amikor a szakdolgozatom „sajtó alá rendezésével” szenvedtem, Te rászántad egy éjszakádat a Gerbera stúdióban, így hajnali háromra elkészült a „nagy mű”.

Ott bábáskodtál az idén 13. évfolyamát kezdő folkMAGazin megszületésénél is, ahol Nagy Zoli főszerkesztő, én pedig szerkesztőségi tag voltam.

A Kolompos együttes életében a későbbiekben is volt szereped; elsőként hallgathattad meg a Kolompos CD-k demo felvételeit. Értő füllel tetted mindezt, és szürke eminenciásként sokszor adtál különféle instrukciókat is. Talán ezért is kezdte ma reggel Bányavári Gábor barátunk szomorú közlendőjét azzal, hogy „bizony Pallagi Pali már többé nem fog jó tanácsokat osztogatni”.

Muzsikusként is sokszor segítettél, s nem csak az ősi-hősi Kolompos időkben, hanem 2000-ben is, amikor Mészáros Tibi távozása után gyakran eljöttél hegedülni. Akkor is felmerült a kérdés: volna-e kedved a Kolompos együttes primása lenni? Te szerényen szabadkoztál, hogy rengeteg munkád és tennivalód van a Hagyományok Házában és az erdélyi gyűjtések terén. Igazad is volt, ez volt a Te életed, a Te hivatásod, küldetésed. Mindig úton voltál: vagy Erdélyben segítetted az ottani gyűjtőmunkát, ahol a péterlaki primás, Császár Aladár szinte fiaként szeretett. Vagy a nyugati végeken kóboroltál, hirdetve a magyar népzene, mint egy letűnt, jobb világ emlékét.

És szerettel muzsikálni. Őszintén, és szívvvel. Én tudom, mert amióta népzenevel foglalkozom, vagyis majd húsz éve mindig volt

Pallagi Pál és Császár Aladár
(fotó: Vavrincez András)

valami alkalom, hogy összejöjjünk, és együtt muzsikáljunk. Engem is sokszor elhívtál jó kis vidéki portyákra „friss levegőt szívni”. Volt, hogy szilveszterkor is együtt zenéltünk és főztünk barátainknak egy kicsi dunántúli faluban, aztán másnap este poroszkáltunk haza mínusz tizenöt fokban az akkori, sokat megélt Honda Civicceddel. Emlékezetes az a „huszár-buli” is, amire úgy hívtatok el, hogy volt tíz percem dönteni és összeszedelőzködni, mert híján voltatok egy „brácsósnak”. Persze, hogy igent mondtam, mert mindig ott segítettünk egymáson, ahol lehetett.

Nem felejttem el azt sem, mennyit muzsikáltunk a Molnár utcai folkkocsmában, a Gyökér Klubban, a Marek utcában, vagy ahol épp összefutottunk. Sokszor hajnalig tartottak ezek a mulatságok, s volt, hogy hazafele menet megvendégelték valami harapnivalóval vagy egy jó kávéval, hogy el ne aludj, míg hazaérsz Tordasra. Igen, sokat segítettünk egymásnak zenészként, barátként, emberként, de most érzem csak igazán, milyen sokat kaptam Tőled, és mennyit adhattam volna még én is. De el kellett menned – döbbenetes fiatalon, 44 évesen – nagyon-nagyon messzire, ahonnan már nem jöhetsz vissza...

Kár, nem is tudom szavakkal elmondani milyen nagy kár, mert „volt még benne...”!

Nagyon fájdalmas Tőled örökre elbúcsúzni, amit még inkább át fogunk élni, amikor utolsó utadra kísérik Téged...

Palikám! Rövid, de tartalmas életet tudhatsz magad mögött. Mint fáradhatatlan zenésztárs, mint nagyszerű barát, tovább élsz a lelkeinkben. Legyen áldott az emléked, s nyugodj most már csendes békecsésben. Szerető barátaid, családom és a Kolompos együttes nevében:

Ifj. Timár Sándor

Page 3 A traditional Moldavian Csángó wedding was held in Budapest. Two people from Hungarian villages in Moldavia were married in Budapest and a traditional reception was held at the recreational center at Almásy tér in the 7th district. The wedding party included friends and relatives from both Moldavia and Budapest – every living Moldavian music playing musician from both places played for the couple – the celebration, music and dancing lasted until the next morning. Best wishes to Szöcs Anna and Istók Ferenc! From Kóka Rozália

Page 5 New Publication:
A moldvai csángó magyarok (The Hungarian Csángó-s of Moldavia) Pozsony Ferenc – Transylvanian ethnographer Pozsony, presents the origins, history, social structure, culture, identity, fate in the 20th Century, and efforts at protecting the rights of the Hungarian Csángó people that live in Moldavia. Includes photo material. In Hungarian. Gondolat Press – European Folklore Institute. Budapest 2005. ISBN 963 9610 003

Page 6 Upcoming concert:
Bartók Béla: Blue Beard's Castle, performed by Kovács István and Szántó Andrea with the Budapest Philharmonic Orchestra. Kiss Ferenc: The Doors of Love, performed by the Etnofon Musical Group with guest artists: Szvorák Katalin, Palya Bea, Szalóki Ági, Dresch Mihály, Balogh Kálmán, Ökrös Csaba, and more. The two works are about love. The Bartók opera emphasizes tragedy, while Kiss' work is about love being the chance for survival. March 27, 2006 at the new Palace of the Arts in Budapest.

Page 9 New Publication:
Sámánok Euráziában (Shamans in Eurasia) Hoppál Mihály's second book on this subject. He has been travelling to Siberia and China since the 1970's doing research on the shamans of various ethnic minority groups there. In this new publication he presents general characteristics along with details on the shamanism of certain areas supported with rich photo material. In Hungarian (shorter versions also available in Finnish and German). Akadémia Press. Budapest. 2005 ISBN 963 05 8295 3

Page 11 New Publication:
Népzene Bartók Műveiben (Folk music in Bartók's works). Lampert Vera, Vikárius László – 2nd edition, revised and enlarged Helikon Press, Hungarian Heritage House, Hungarian Ethnographic Museum, Hungarian Institute of Musicology. Budapest. 2005. English translation also available. ISBN 963 7363 092

Page 12 New Recording:
Szeredás Ensemble: Cuharé - Instrumental music from the Hungary's Hajdúság region which is located in the northeastern plain. 'Cuharé' is what they called dance events and balls in the region. The recording includes a booklet of information and tales in Hungarian and English. The recording was put together on the basis of scientific research and field work with informants in the region. CD produced by Szeredás Bt. Announcements by Rómer Judit, Kálmán Péter and Darmos István

Page 14 Ifjú Szívek Hungarian Dance Ensemble celebrates the 50th anniversary since its formation with two gala performances in November 2005 of their new program of dances. This Hungarian dance ensemble, based in Pozsony (Bratislava, Slovakia) was semi professional until 2000 when they earned professional status. Their long standing existence is a true accomplishment given the obstacles posed over the years since Hungarians are considered a minority in Slovakia. Takács András congratulates the dancers, technicians, administrative staff, director Héglí Dusan and lead violin Koncz Gergely on the new program of traditional 'felvidéki' material, that is; Hungarian, Slovak and Gypsy dances from Slovakia.

Page 16 Henics Tamás (originally from a region in southwestern Hungary called Őrség, now residing in Vienna) tells of a small village (280 residents) called Órisziget, in the heart of Austria's South Burgenland area. There are two churches in the village, one was built around 1100 and has preserved original peasant frescoes with pagan motifs. On January 26th, Órisziget hosted a performance by the Kodoba band from Transylvania's Mezőség region. The event was included in the Austrian-Hungarian Associations listing of Hungarian-Austrian events.

Page 16 Diószegi László's thoughts on the differences between authentic and thematic folk dance choreographies: he says that the two kinds of choreographies need not be placed in separate categories at festivals. „...the only measure of art is quality. Catharsis can be created through a high level performance of authentic folk dance and/or any kind of adaptation thereof.... I think that choreographic variety only enriches our movement; not weakening, but strengthening it.”

Page 34 Reactions of three koboz (mandolin or lute type instrument in use in Moldavia) teachers: Fábri Géza, Bolya Mátyás, Róka Szabolcs, upon criticism of one of their students by Agócs Gergely – president of the jury at a festival of young folk music students from folk music schools.

Page 37 Brass Bands
From the 1950's through the 1970's, ethnographers made recordings resulting in more than 10,000. hours of material now in the archives at the Institute of Musicology, with more material in the Hungarian Museum of Ethnography. This tradition was at its peak at the turn of the 19th-20th Centuries. However, today for example, there is a band still actively playing for all types of celebrations in the village of Magyarszentmihály (Mihajlovo) in the Vajdaság (Voivodina) region of Northern Serbia. By Alföldy-Boruss Márk, Pálóczy Krisztina

Page 42 Shepherding in the village of Borzova. Shepherding was a profession handed down from father to son. The shepherds' life all year 'round was dedicated exclusively to the care and grazing of the animals. They were also responsible for curing the sheep of any sicknesses. They lived in a special house on the edge of town. This is part one of Krivdova Éva's write-up of her conversations with Mezei Lajos, Hungarian shepherd from Borzova in the Gömör region of Southern Slovakia, who learned his profession from his grandfather.

Sue Foy

folkMAGazin

2006/1., XIII. évfolyam, 1. szám
Megjelenik évente hat alkalommal
Kiadja a Táncház Alapítvány
Alapítványi gondnok: Nagy Zoltán
Kuratóriumi tagok: Sándor Ildikó, P. Vas János

Felelős szerkesztő: K. Tóth László
Tervező-szerkesztő: Berán István

Munkatársak:
Eredics Júlia, Gósi Anett,
Havasréti Pál, Kőrösi Katalin, Széki Soós János

Budapest, I. ker., Szilágyi Dezső tér 6.
Levél cím: 1255 Budapest, Pf. 153.
Tel./fax: (36.1) 214-3521
folkmagazin@mail.datanet.hu
www.folkmagazin.hu

Tücsi Nyomdaipari és Szolgáltató BT.
Tel./fax: 27/336-809
Porszinter Nyomda, tel.: 1/388-7632

ISSN - 1218 - 912X

Bankszámla szám: 11701004-20171625
Külföldről: OTP I. ker. fiók,
1013 Budapest, Alagút u. 3. Hungary
Táncház Alapítvány
B.I.C. OTPVHUB 11701004-20171625

Támogatónk a Nemzeti Kulturális Alapprogram
Népművészeti Szakmai Kollégiuma

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

nka
Nemzeti Kulturális Alapprogram

